

Aspiracje edukacyjne młodzieży szkolnej

SPIS TREŚCI

Wstęp.....	4
Rozdział I. Istota aspiracji w świetle literatury przedmiotu.....	6
1.1. Aspiracja oraz poziom aspiracji – ustalenia definicyjne.....	6
1.2. Rodzaje aspiracji.....	9
1.2.1. Aspiracje dotyczące nauki.....	10
1.2.2. Aspiracje kulturalne.....	11
1.2.3. Aspiracje społeczne.....	12
1.2.4. Aspiracje zawodowe.....	14
1.2.5. Aspiracje moralne dotyczące wartości i norm etycznych.....	14
1.2.6. Aspiracje rodzinne i osobiste.....	15
1.2.7. Aspiracje materialne.....	16
1.3. Uwarunkowania kształtowania się aspiracji.....	17
Rozdział II. Wartości, ich rodzaje i wpływ na kształtowanie się aspiracji.....	22
2.1. Pojęcie wartości – rama definicyjna.....	22
2.2. Rodzaje, hierarchie i systemy wartości.....	27
2.3. Kształtowanie systemu wartości przez młodych ludzi.....	35
2.3.1. Czynniki warunkujące kształtowanie wartości u młodzieży.....	35
2.3.2. Oddziaływanie wartości na postawy młodych ludzi.....	40
2.3.3. Wartości a aspiracje.....	44
Rozdział III. Metodologia badań własnych.....	48
3.1. Przedmiot i cel badań.....	48
3.2. Problemy i hipotezy badawcze.....	50
3.3. Zmienne i wskaźniki.....	53
3.4. Metody, techniki i narzędzia badań.....	54
3.5. Organizacja i przebieg badań.....	55

Rozdział IV. Wyniki przeprowadzonych badań i ich analiza.....	57
4.1. Charakterystyka badanej populacji.....	57
4.2. Wyniki przeprowadzonych badań.....	60
4.3. Wnioski z przeprowadzonych badań.....	77
4.4. Rekomendacje dla uczniów i wychowawców.....	80
Zakończenie.....	83
Bibliografia.....	85
Spis tabel.....	89
Spis wykresów.....	90
Załączniki.....	91

Wstęp

Aspiracje stanowią jeden z nadrzędnych motywów działania. Kierują one procesem uczenia się człowieka, jego twórczą działalnością. Ponadto, silnie oddziałują na podejmowane przez daną osobę działania innowacyjne, jakie zmierzają do przekształcenia i doskonalenia siebie samego oraz swojego środowiska.

Aspiracje edukacyjne pełnią istotną funkcję w umysłowym rozwoju młodych ludzi dotyczą one – u młodzieży – poziomu wykształcenia, jaki dana osoba zamierza bądź pragnie uzyskać w przyszłości.

Niniejszy temat pracy został wybrany z kilku powodów. Przede wszystkim dlatego, że aspiracje pokazują różne preferencje jednostek w zakresie pewnych celów i wartości, do jakich dana osoba zmierza. Na gruncie analizy aspiracji określić można główne życiowe orientacje konkretnych osób, ich zmiany w czasie, a w efekcie – przemiany wartości ważnych z perspektywy pracy całego społecznego systemu. Aspiracje umożliwiają zdefiniowanie mechanizmu selekcji oraz auto-selekcji w granicach systemu oświatowego i struktury zawodowej. Ukazują kierunki i mechanizmy przepływu jednostek z różnorodnych społecznych środowisk i o różnym społecznym pochodzeniu. Jako ostatni element wymienić można fakt, iż aspiracje edukacyjne mogą stanowić doskonały wskaźnik trendów na rynku pracy.

Celem niniejszej pracy jest ukazanie aspiracji edukacyjnych młodzieży kończącej edukację na poziomie szkoły podstawowej.

Praca składa się ze wstępu, czterech rozdziałów (dwóch teoretycznych oraz dwóch empirycznych), a także z zakończenia, bibliografii, spisu tabel, spisu wykresów oraz z załącznika (kwestionariusz ankiety).

W rozdziale pierwszym omówiono istotę aspiracji w świetle literatury przedmiotu. W pierwszym kroku zatem dokonano ustaleń definicyjnych aspiracji oraz poziomu aspiracji. Następnie dokonano przeglądu i charakterystyki rodzajów aspiracji. Opisanie zostały aspiracje: dotyczące nauki, kulturalne, społeczne, zawodowe, moralne dotyczące

wartości i norm etycznych, rodzinne i osobiste, a także materialne. W ostatnim punkcie pierwszego rozdziału zaprezentowano uwarunkowania kształtowania się aspiracji.

Rozdział drugi poświęcono zagadnieniom z zakresu wartości. Omówiono je pod kątem oddziaływania na kształtowanie się aspiracji. Przede wszystkim zostało przedstawione pojęcie wartości, jej rodzaje, a także hierarchie i systemy wartości. Następnie omówiono proces kształtowania się systemu wartości wśród młodych ludzi. Tym samym, konieczne było omówienie czynników, które warunkują formowanie się wartości u młodzieży oraz zaprezentowanie wpływu wartości na postawy młodych ludzi. Ponadto, omówiona została zależność, jaka zachodzi pomiędzy wartościami a aspiracjami.

W rozdziale trzecim skupiono się na elementach procesu badawczego przeprowadzonego w celu napisania niniejszej pracy. Omówiono w nim przedmiot i cel badań. Poruszono również kwestie związane z problemami badawczymi oraz hipotezami. Ponadto wskazano zmienne i wskaźniki wykorzystywane podczas przeprowadzania badań, a także metody, techniki oraz narzędzia. Ponadto w rozdziale tym omówiono organizację badań i ich przebieg. Poruszone zostały zarówno kwestie teoretyczne związane z tymi komponentami, jak i zagadnienia praktyczne (w odniesieniu do badań przeprowadzonych na cele niniejszej pracy).

Czwarty rozdział poświęcony został uzyskanym wynikom. Skupiono się w nim na ich przedstawieniu oraz analizie ilościowo-jakościowej. W pierwszym kroku scharakteryzowano badaną populację poprzez przedstawienie danych w tabelach i na wykresach. Następnie przedstawiono wyniki, jakie otrzymano po przeanalizowaniu zebranych 80 sztuk kwestionariuszy ankiet, przeprowadzonych z uczniami klas VIII Szkoły Podstawowej Nr 2 im. Królowej Jadwigi w Jarocinie. Wyniki te ukazywano za pomocą tabel i wykresów. W kolejnym podrozdziale przedstawiono wnioski, jakie wysunięto po prezentacji wyników badań. Odniesiono je do wcześniej postawionych problemów badawczych. Ostatnim elementem rozdziału jest przedstawienie rekomendacji dla uczniów oraz dla wychowawców klas ósmych.

Niniejsza praca powstała w oparciu o bogatą literaturę przedmiotu, głównie z zakresu pedagogiki, lecz także socjologii oraz psychologii.

Rozdział I. Istota aspiracji w świetle literatury przedmiotu

1.1. Aspiracja oraz poziom aspiracji – ustalenia definicyjne

Najobszerniej pojęcie „aspiracji” definiuje literatura naukowa z zakresu psychologii oraz socjologii. Stwierdzenie to dotyczy również terminu „poziom aspiracji”. Pojęcia te są często w literaturze stosowane zamiennie. Trzeba jednak zaznaczyć, że poszczególne definicje różnią się od siebie. Na przykład zgodnie z definicją przedstawioną w „Słowniku psychologicznym” aspiracja to przekonanie dotyczące własnych możliwości. Na jego podstawie dana jednostka ocenia rezultaty swojego działania. Może zatem stwierdzić, że udało jej się osiągnąć określony cel lub też nie. Ponadto w słowniku tym można znaleźć stwierdzenie, iż aspiracja to stosunek przewidywań do uzyskiwanych wyników. W tym kontekście mówi się o aspiracjach wysokich, niskich lub realnych. Z pierwszym przypadkiem mamy do czynienia, gdy przewidywania jednostki są wyższe niż osiągnięte wyniki. O aspiracjach niskich można natomiast mówić w sytuacji odwrotnej. Trzeci przypadek oznacza natomiast, że przewidywania jednostki są zbliżone do wyników działania¹.

Wartym uwagi podejściem jest również sposób, w jaki J. D. Frank rozumie poziom aspiracji. Według niego jest to poziom wykonywania działań pożądanym przez daną jednostkę². Określa się go zawsze w stosunku do poziomu poprzedniego, dlatego też osoba, w stosunku do której taka czynność się odnosi, musi mieć informacje na jego temat. Ponadto omawiany termin można rozumieć jako wynik własnej czynności, którego dana osoba spodziewa się jeszcze przed jej rozpoczęciem. Inną interesującą definicję przedstawiają D. Krech oraz R. S. Crutchfield³. Według nich poziom aspiracji oznacza pewną wartość odnoszącą się do realizacji określonej czynności, którą dana osoba

1 J. Ekiel, Jaroszyński J., Ostaszewska J., *Mały słownik psychologiczny*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1965, s. 9.

2 Z. Skorny, *Poziom aspiracji i jego determinanty*, „Przegląd Psychologiczny”, Nr 20, 1970, s. 114.

3 P. Fraisse, *Podręcznik ćwiczeń z psychologii eksperymentalnej*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1960, s. 232.

Uzyskaj pomoc – poprawprac.pl

spodziewa się osiągnąć. Ma ona formę konkretnych aktywności, wykonywanych po to, by osiągnąć dany cel.⁴

Uwzględniając powyższe definicje, można stwierdzić, że poziom aspiracji to spodziewany poziom, na jakim zostanie przez działającą jednostkę wykonana określona czynność. Wskazane wyżej podejścia charakteryzują się połączeniem dwóch elementów: poziomu aspiracji oraz zamiaru osiągnięcia konkretnego celu. Zamiar ten realizowany jest w konkretny sposób, a także w określonym czasie. Jego osiągnięcie wymaga dodatkowo wkładu pewnego wysiłku. Ponadto jednostka stawia sobie za cel zachowanie określonego poziomu wykonania.

W literaturze przedmiotu wyróżnia się także inną grupę definicji psychologicznych poziomu aspiracji. Zgodnie z nimi termin ten odnosi się do celu działania. Poziom aspiracji może być bowiem rozumiany jako zamierzenie, które dana jednostka spodziewa się zrealizować, bądź też czyni w tym kierunku starania⁵. Efekty wykonywanych czynności można oceniać na dwa sposoby. Jeśli cel zostanie osiągnięty, to wówczas dana osoba odnosi sukces. Jeśli natomiast do tego nie dojdzie - ponosi porażkę. Inaczej mówiąc, poziom aspiracji należy rozumieć jako wysokość absolutną celu, którego osiągnięciu ma służyć wykonywanie przez jednostkę, która sobie go wyznaczyła ściśle określonego zadania⁶.

Kolejną wartą uwagi kwestią jest podział poziomów aspiracji przyjęty przez Z. Skornego. Wskazuje on na aktualistyczny oraz perspektywistyczny poziom aspiracji. W pierwszym przypadku jednostka podejmuje określone działania po to, by osiągnąć cel doraźny, natomiast w drugim - życiowy. Cechą charakterystyczną poziomu aktualistycznego jest istnienie zamierzeń, przewidywań i postanowień. Są one poparte konkretnymi działaniami, adekwatnymi do postawionego sobie przez jednostkę celu i umożliwiającymi jego osiągnięcie. Z kolei poziom perspektywistyczny opiera się na życzeniach, pragnieniach oraz marzeniach. W tym przypadku jednostka podejmuje działania, które służą osiągnięciu celów długoterminowych⁷.

Jednym ze wskaźników poziomu aspiracji, poza sytuacją eksperymentalną, jest stawianie respondentom pytań w sposób zgodny z określoną metodą. W znaczeniu

4 Z. Skorny, *op. cit.*, s. 114-115.

5 E. R. Hilgard, *Wprowadzenie do psychologii*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1967, s. 985.

6 Z. Skorny, *op. cit.*, s. 116.

7 Z. Skorny, *Aspiracje młodzieży oraz kierujące nimi prawidłowości*, Wydawnictwo Ossolineum, Wrocław 1980, s. 45.

Uzyskaj pomoc – poprawprac.pl

zawężonym, odpowiadającym rozumieniu tego pojęcia w eksperymentalnych badaniach, „poziom aspiracji należałoby określić jako zwerbalizowane zamierzenie, dotyczące poziomu wykonania zadania o określonym, zawartym w nim stopniu trudności: zadanie to jest wykonywane w bliskiej przyszłości, zaś wybór go przyjmuje formę wyboru wielostopniowego. Zgodnie z omówioną terminologią byłby to poziom aspiracji działaniowy, aktualistyczny, połączony z wyborem wielostopniowym dokonywanym w obiektywie istniejącej skali trudności”⁸. Poziom aspiracji może również być rozumiany w szerszym znaczeniu. Zgodnie z nim postrzega się go jako sytuację wyboru konkretnego zadania. Jednocześnie trzeba zaznaczyć, że ma ono zdefiniowany stopień trudności.

Istnieje jeszcze wiele innych definicji aspiracji, czy też poziomu aspiracji. Według W. Szewczuk pierwszy z tych terminów (zamiennie z pojęciem "ambicja") odnosi się do konkretnego dążenia. Jego przedmiotem jest zajęcie miejsca o jak najwyższej wartości, w efekcie podejmowania konkretnych działań. Cechą charakterystyczną tej definicji jest odniesienie aspiracji do systemu wartości wyznawanych przez daną jednostkę i społeczeństwo, w którym ona funkcjonuje. Wartości te są zależne m.in. od etapu rozwoju danego społeczeństwa. Taki sposób pojmowania aspiracji wymaga więc umiejscowienia jednostki w konkretnym świecie zewnętrznym. Chodzi tu przede wszystkim o jej najbliższe środowisko i grupę społeczną⁹.

Niektóre definicje aspiracji oraz poziomu aspiracji łączą w sobie podejście psychologiczne i socjologiczne. Wiąże się to z wykorzystywaniem terminów stosowanych w obu tych dyscyplinach nauki¹⁰. Zatem zdaniem M. Trawińskiej pod pojęciem "aspiracje" należy rozumieć pewien stan emocjonalny. Jest on związany z wyobrażeniami własnych osiągnięć. Ponadto autorka tej definicji dodaje, że osiągnięcia te zaspokajają różne potrzeby jednostki¹¹.

Omawiając kwestie związane z aspiracjami warto również zwrócić uwagę na pojęcie "pseudoaspiracji". Zdaniem Gołębiowskiego termin ten odnosi się do marzeń oraz fantazji. W odróżnieniu od aspiracji nie pociągają one jednak za sobą konkretnych postaw ani działań. Mogą jedynie oddziaływać na zachowania jednostki w sposób pośredni.

8 Z. Skorny (1970), *op. cit.*, s. 128.

9 Z. Skorny (1970), *op. cit.*, s. 130.

10 A. Sokołowska, *Rola rodziny w kształtowaniu stosunku młodzieży do jej własnej przyszłości*, „psychologia Wychowawcza”, Nr 1, 1967, s. 3.

11 M. Trawińska, *Aspiracje i życzenia zawodowe młodzieży szkół średnich*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1979, s. 288.

Uzyskaj pomoc – poprawprac.pl

Gołębiewski odnosi się również do realizacji aspiracji. Stwierdza bowiem, że następuje ona w konkretnym czasie i towarzyszą jej określone warunki. Ponadto dochodzi do niej poprzez działania własne bądź też wykonywane przez inne osoby. Mogą do niej prowadzić również czynności wykonywane jednocześnie przez daną osobę i ludzi w jej otoczeniu¹².

Zgodnie z jeszcze inną definicją aspiracje to życzenia jednostki, które charakteryzują się wysokim stopniem trwałości lub dużym nasileniem. Ich przedmiotem są jednostki bądź stany dotyczące jej przyszłości. Do aspiracji zalicza się również obiekty, w których posiadanie będzie ona chciała wejść. Warto zaznaczyć, że w takim rozumieniu aspiracje nie muszą być w danym momencie dostępne społeczności. Podejście to obejmuje również przedmioty i stany, które — zgodnie ze swoimi oczekiwaniami — będzie ona mogła osiągnąć w przyszłości. Aspiracje pociągają za sobą konkretne dążenia. Mają one istotne znaczenie, ponieważ wpływają na kształtowanie się życiowego kierunku, w jakim jednostka aspirująca jest zorientowana.

Jednoznaczne zdefiniowanie pojęcia "aspiracje" jest niezwykle trudnym zadaniem. Dlatego też wskazane wyżej definicje obejmują różne podejścia do tej kwestii. Można jednak zauważyć pewną cechę wspólną. W ujęciu socjologicznym aspiracje rozumiane są bowiem jako pewien zespół dążeń jednostki. Kształtuje się on na podstawie jej hierarchii celów oraz wartości. Muszą one jednak oddziaływać na jej plany co do własnego życia. Natomiast podejmując próbę stworzenia definicji pedagogicznej, warto uwzględnić zarówno podejście socjologiczne, jak i psychologiczne. Pozwoli to na skuteczne planowanie i kształtowanie w dzieciach aspiracji, które będą pożądane przez społeczeństwo.

Omówione wyżej definicje poziomu aspiracji nie wyczerpują całego zbioru podejść do tego tematu. Zdaniem S. Kowalskiego pojęcie to należy bowiem rozumieć jako podejmowanie pewnych celów, które są zgodne z hierarchią wartości jednostki, i mogą być porównywane z osiągnięciami odniesionymi w przeszłości¹³. Poziom aspiracji może zatem być od nich wyższy lub niższy, bądź też im równy. Jednocześnie powinien być mierzony w odniesieniu do poziomu osiągnięć i aspiracji reszty społeczeństwa.

Podsumowując, w definiowaniu pojęć "aspiracje" oraz "poziom aspiracji" obserwuje się obecnie dwie przeciwstawne tendencje. Z jednej strony bowiem podejmowane są starania mające na celu stworzenie podejść charakterystycznych dla

12 Ibidem, s. 91.

13 S. Kowalski, *Procesy niwelacyjne aspiracji szkolnych jako wskaźnik postępu demokracji*, Studia Pedagogiczne, Tom 20, 1970, s. 355.

poszczególnych dziedzin nauki. Natomiast z drugiej wielu badaczy dąży do stworzenia jak najbardziej wielostronnego zdefiniowania aspiracji, uwzględniającego ich naturę i uwarunkowania, a także obiekty, do których się one odnoszą..

1.2. Rodzaje aspiracji

Chociaż dokonanie typologii aspiracji nie jest łatwym zadaniem, to jednakże istnieją obszary, w których aspiracje pełnią znaczące role, a zwłaszcza w kwestii kształcącej się na poziomie szkoły średniej uczniów. Naukowa literatura wyodrębnia różnorodne typy aspiracji, które omówiono w poniższych podrozdziałach.

1.2.1. Aspiracje edukacyjne

Edukacja stanowi istotny warunek przetrwania i rozwoju dzisiejszych społeczeństw. Jest ona obecnie powszechnie dostępna. Uczniowie kształcą się na różnych poziomach. Każdy z nich ma istotny wpływ na aspiracje dotyczące kolejnych. Oznacza to, że doświadczenia wyniesione ze szkoły podstawowej mają duże znaczenie dla decyzji dotyczących nauki w szkołach średnich oraz ubiegania się o możliwość kształcenia na poziomie wyższym i policealnym. Jednocześnie warto zaznaczyć, że wiedza, mądrość oraz inteligencja to wartości, którymi — zgodnie ze swoimi deklaracjami — kierują się obecnie wszyscy ludzie. Aspiracje dotyczące nauki, określane również jako oświatowe, szkolne czy też edukacyjne, stanowią warunek niezbędny do ich osiągnięcia. Niski poziom tego rodzaju oczekiwań i zamierzeń skutkuje zakończeniem lub znacznym spowolnieniem rozwoju w tym aspekcie na niższych szczeblach.

Aspiracje oświatowe dotyczą nauki w przyszłości. Odnoszą się m.in. do poziomu wykształcenia, a więc do decyzji dotyczących tego, jaką szkołę czy też kurs dana osoba zamierza ukończyć, lub też, jaki tytuł naukowy chce w przyszłości zdobyć. Poszczególne etapy edukacji różnią się pod tym względem. O ile bowiem nauka w szkole podstawowej charakteryzuje się naciskiem na równomierny rozwój wiedzy w różnych dziedzinach, o tyle już w szkole średniej następuje zróżnicowanie pod tym względem. Jednostka często ma już bowiem ukształtowane określone zainteresowania. Mogą one dotyczyć nauk humanistycznych, ścisłych lub też przyrodniczych. Odnoszą się też do określonych dziedzin życia.

Uzyskaj pomoc – poprawprac.pl

Wśród nich wymienia się m.in. mechanikę, informatykę czy historię. Warte uwagi są również zainteresowania muzyczne, plastyczne czy też sportowe. Wielu uczniów decyduje się również na poszerzanie swojej wiedzy z naciskiem na geografę lub edukację turystyczną.

Kolejną ważną kwestią jest fakt, że aspiracje edukacyjne odnoszą się do warunkowanych przez nie efektów kształcenia. Jeśli dana jednostka osiąga niskie wyniki w nauce, to wówczas należy się spodziewać, że jej aspiracje w tym zakresie ukształtują się na poziomie niższym. Odwrotna sytuacja ma z kolei miejsce w przypadku uczniów uzyskujących wysokie oceny. Trzeba jednak pamiętać, że uzyskiwane wyniki mają wpływ jedynie na poziom aspiracji, a nie na ich kierunek. Oznacza to, że zarówno uczniowie uzyskujący niższe wyniki w nauce, jak i ci, którzy osiągają dobre stopnie w szkole, mogą dążyć do kształcenia się w tych samych dziedzinach¹⁴.

Aspiracje edukacyjne należy również rozumieć jako określone właściwości o charakterze psychicznym. Są one najczęściej wyrażane w postaci określonych dążeń, odnoszących się do uzyskania konkretnego wykształcenia lub też nabycia kwalifikacji. Powstają na gruncie składającym się z dwóch elementów. Pierwszym z nich są osiągnięte w przeszłości sukcesy, natomiast drugim — indywidualne zainteresowania.

Istotną rolę w kształtowaniu poziomu aspiracji edukacyjnych odgrywa nie tylko najbliższe otoczenie jednostki, ale również i placówka edukacyjna, do której ona uczęszcza. Szkoła stwarza bowiem warunki do rozwijania zainteresowań i osiągania sukcesów. Ponadto odpowiada ona za realizowanie wyznaczonych celów o charakterze wychowawczym i dydaktycznym. Zadaniem szkoły jest również kształtowanie tożsamości edukacyjnej jednostki. Im częściej realizuje ona te obowiązki w sposób prawidłowy, tym wyższy poziom aspiracji edukacyjnych osiągają uczniowie.

Działalność szkoły w zakresie edukacji nie powinna się ograniczać wyłącznie do czynności dydaktycznych i opiekuńczych. Ważne jest, by organizowała ona swoją pracę w sposób umożliwiający efektywne działanie, oraz by umożliwiała uczniom uzyskiwanie profesjonalnych i adekwatnych do aktualnych potrzeb porad zawodowych.¹⁵

14 K. Duraj-Nowakowska, *Integrowanie edukacji wczesnoszkolnej: modernizacja teorii i praktyki*, Wydawnictwo IMPULS, Kraków 1998, s. 116.

15 B. Sak, E. Irańska, *Poziom aspiracji edukacyjno-zawodowych uczniów średnich szkół niepublicznych*, Uniwersytet Szczeciński – Instytut Pedagogiki, Szczecin 2002, s. 6.

Podsumowując, wysoki poziom aspiracji oświatowych może się ukształtować u jednostki jedynie w przypadku zachowania podstawowych warunków. Należą do nich: wybór odpowiedniego poziomu i kierunku nauczania oraz stworzenie przez placówkę edukacyjną środowiska umożliwiającego uczniom kontynuację nauki i doksztalcanie się, a także możliwość podjęcia przez jednostkę pracy w wyuczonym zawodzie. Jeśli warunki te nie zostaną spełnione, to wówczas można oczekiwać ukształtowania się aspiracji edukacyjnych u jednostki co najwyżej na poziomie przeciętnym.

1.2.2. Ambicje związane z kulturą

Aspiracje jednostki mogą również odnosić się do życia kulturalnego. Obejmują wówczas bierne lub czynne uczestniczenie w nim. Czynności tego rodzaju (lub też ich brak) stanowią sposób, w jaki jednostka spędza swój wolny czas.¹⁶ Chodzi tu w szczególności o korzystanie z dóbr kulturowych, które są powszechnie dostępne. Wśród nich wymienić można kina, teatry i opery. Dobra kulturowe to również wydarzenia sportowe i towarzyskie. Jednostka czynna kulturalnie może również uczestniczyć w imprezach charytatywnych, bądź też uczęszczać na bale i bankiety. Aspiracje tego rodzaju można określić jako towarzyskie lub rekreacyjne.

W czasach PRL doszło do upowszechnienia dóbr kultury. Było to zgodne z ówczesną ideologią, dążącą do zlikwidowania różnicowań klasowych. Obecnie jednak można zaobserwować różnice pomiędzy życiem kulturalnym na wsiach i w miastach. W miejscowościach pierwszego rodzaju aspiracje kulturalne mieszkańców sprowadzają się zazwyczaj do uczestniczenia w festynach i imprezach sportowych. Obserwuje się również pewne przejawy aspiracji towarzyskich. Mają one w szczególności postać członkostwa w kołach gospodyń wiejskich. Funkcjonują również grupy hodowców zwierząt, tj. ptaki czy innego rodzaju drobny inwentarz.

Ośrodki o innych możliwościach kulturalnych stanowią natomiast miasta. Różnica ta jest szczególnie widoczna w przypadku dużych aglomeracji. Dostęp do dóbr kulturalnych jest tam znacznie bardziej powszechny, a aspiracje kulturalne bardziej zróżnicowane. Te ostatnie uzależnione są przede wszystkim od takich czynników jak pochodzenie społeczne czy środowisko, w którym jednostka funkcjonuje. Ważny jest

¹⁶ Z. Skorny (1980), *op. cit.*, s. 37.

również status materialny oraz indywidualne pasje. Inną ważną determinantą tego rodzaju aspiracji jest hobby. Wśród sposobów spędzania wolnego czasu przez mieszkańców miast można wymienić m.in. uczestnictwo w imprezach sportowych o różnych rangach, w zależności od poziomu aspiracji. Biorą oni również udział w spotkaniach towarzyskich i wydarzeniach muzycznych. Do tych ostatnich zalicza się przede wszystkim koncerty artystów grających różne rodzaje muzyki — od poważnej, po młodzieżową, tj. pop, rock, metal, reggae czy punk.

Warto zaznaczyć, że na aspiracje kulturowe ma wpływ również sposób życia codziennego społeczeństw. Obecnie ludzie mają statystycznie mniej wolnego czasu, niż miało to miejsce w przeszłości. Dlatego też poziom aspiracji kulturalnych ulega obniżeniu. Sytuacja ta ma miejsce szczególnie wśród mieszkańców miast. Inną obserwowaną obecnie tendencją jest kształtowanie się podziału uczestników wydarzeń kulturalnych ze względu na wiek. Osoby starsze biorą bowiem udział w innych wydarzeniach kulturalnych niż osoby młode.

1.2.3. Aspiracje o charakterze społecznym

Kolejnym rodzajem aspiracji są te, które odnoszą się do działań wymagających kontaktowania się z innymi osobami. Dzieli się je na cztery rodzaje. Pierwszym z nich są aspiracje towarzyskie. Drugi stanowią natomiast aspiracje kierownicze. Trzeci rodzaj to aspiracje społecznego prestiżu, natomiast czwarty — prospołeczne¹⁷.

Pierwszy z wymienionych rodzajów odnosi się do kontaktowania się ze ściśle określonymi osobami. Aspiracje towarzyskie mogą również dotyczyć konkretnych grup. Ich wysoki poziom obserwuje się u osób dążących do nawiązywania kontaktu z osobami, których pozycja społeczna i status materialny są wysokie. Istotną rolę odgrywa tu również szacunek innych i sława. Jako przykład wysokich aspiracji można podać dążenie do kontaktowania się z osobami, które są członkami określonych partii, klubów, organizacji czy też związków.

¹⁷ Z. Skorny (1980), *op. cit.*, s. 39.

Kolejny rodzaj obejmuje dążenia związane z pełnionymi funkcjami. Chodzi tu m.in. o pragnienie zajmowania określonych stanowisk. Jeśli dana jednostka dąży do zostania dyrektorem, kapitanem czy przewodniczącym, to wówczas mówi się o wysokim poziomie aspiracji kierowniczych. Dotyczy to również osób pragnących zająć określone pozycje u władzy. W literaturze przedmiotu wskazuje się na kilka czynników determinujących poziom aspiracji kierowniczych. Wśród nich można wymienić wykształcenie, pochodzenie społeczne czy też charakter i typ wykonywanej pracy. Ważnymi czynnikami są również indywidualne ambicje i plany. Aspiracje tego rodzaju mogą się uwidaczniać w różnych okresach życia, co w większości przypadków ma to miejsce u dzieci wczesnoszkolnych. Niejednokrotnie zdarza się jednak, że ujawniają się one u osób pracujących.

Aspiracje prospołeczne odnoszą się natomiast do dążeń i pragnień dotyczących działania dla dobra innych oraz realizowania zadań pozaosobowych. Mogą się one odnosić również do obiektów tj infrastruktura miejska lub też innych, służących do użytku publicznego.

1.2.4. Aspiracje związane z życiem zawodowym

Aspiracje zawodowe często pojmuje się jako dążenia i pragnienia związane z kształceniem się w kierunku wynikającym z wykonywanej pracy. Ich przykładem jest kształcenie ustawiczne. Konieczność jego realizowania wynika z rozwoju technicznego. Często pracownicy podejmują je również w celu przekwalifikowania się i zmiany pracy. Aspiracje zawodowe mogą zatem uwzględniać osiągnięcie trzech celów. Pierwszym z nich jest uzupełnienie luk w wiedzy, którą jednostka już posiada. Cel drugi stanowi natomiast opanowywanie określonych umiejętności (np. po to, by uzyskać awans). Kształcenie ustawiczne podejmuje się również, aby uzyskać nowe kwalifikacje. W literaturze przedmiotu spotyka się również dwa inne określenia aspiracji zawodowych. Pierwszym z nich są aspiracje uzyskania sukcesu, natomiast drugim — aspiracje efektywnego działania¹⁸.

Jedną z najbardziej charakterystycznych cech dążeń i pragnień zawodowych przejawiających się w młodym wieku są oczekiwania dotyczące wykonywanego w

18 A. Janowski, *Aspiracje młodzieży szkół średnich*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1977, s. 61.

przyszłości zawodu lub czynności zawodowych. Niejednokrotnie zdarza się na przykład, że dzieci deklarują, kim chciałyby zostać w przyszłości. Aspiracje te zwykle nie są jeszcze szczegółowe.

Aspiracje zawodowe nie sprowadzają się jednak wyłącznie do rodzaju wykonywanej pracy. Dotyczą również odnoszenia sukcesów i osiągnięcia określonej efektywności działań. Warto też zaznaczyć, że istotnym czynnikiem wpływającym na tego rodzaju pragnienia jest czas i związane z nim warunki życia. Obecnie bowiem młodzi ludzie przejawiają inne aspiracje zawodowe, niż miało to miejsce w przypadku wcześniejszych pokoleń. Szczególnie istotne zmiany zaszły w strukturze zawodowej. Część zawodów, które w przeszłości miały istotne znaczenie społeczne, w obecnych czasach już nie istnieje, lub znacznie straciła na ważności. W zamian za to powstały nowe, co wpłynęło na pojawienie się nowych możliwości i potrzeb. Ponadto ważnym czynnikiem determinującym tego rodzaju zmiany jest postęp naukowy i technologiczny. Przyczynia się on do pojawiania się lub wzrastania zapotrzebowania na zawody o charakterze technicznym i informatycznym, bądź też innego rodzaju¹⁹.

W dzisiejszych czasach młodzi ludzie aspirujący do wykonywania określonych zawodów muszą uwzględnić zmiany, jakie zachodzą lub będą zachodziły w przyszłości w dziedzinach, w których się kształcą. Dotyczy to w szczególności informatyków. Oznacza to, że jednostki kształcące się w tym kierunku muszą wziąć pod uwagę specjalizacje, w jakich będą chciały się rozwijać. Jednocześnie droga zawodowa poszczególnych jednostek może często ulegać zmianom. To z kolei pociąga za sobą kształtowanie się nowych aspiracji i zastępowania nimi starych.

1.2.5. Aspiracje związane z zasadami moralnymi

Aspiracje moralne są bezpośrednio powiązane z wyznawanymi przez jednostkę wartościami i zasadami. Konieczne jest też uwzględnienie zasad moralnych charakterystycznych dla młodzieży. Ważne są też normy etyczne przyjęte w danej grupie społecznej.

Poziom aspiracji moralnych danej jednostki uwidacznia się w jej zachowaniach. Chodzi tu przede wszystkim o to, czy wykorzystuje ona nabyte umiejętności i wiedzę, którą

¹⁹ Ibidem, s. 64.

posiada w tym zakresie. W przypadku dzieci szkolnych prawidłowo ukształtowana postawa obejmuje m.in. postępowanie podczas sprawdzianów, tj. pisanie wyłącznie tego, co uczeń wie, bez dodatkowych komunikatów odbiegających od tematu, a także unikania korzystania z pomocy naukowych o niedozwolonym charakterze lub w niedozwolonym czasie. W przypadku uczniów przestrzegających tego rodzaju zasad można mówić o wysokim poziomie aspiracji moralnych²⁰.

Inaczej moralne aspiracje przejawiają się w przypadku osób pracujących zawodowo. O ich wysokim poziomie świadczy m.in. realizowanie swoich obowiązków w sposób rzetelny i sumienny. Istotnym wskaźnikiem jest też przestrzeganie etyki zawodowej. Wysoki poziom aspiracji moralnych jest szczególnie ważny w niektórych zawodach. Należą do nich m.in. policjant, lekarz oraz prawnik.

Wysoki poziom aspiracji moralnych jest niezwykle istotny również w przypadku, gdy dana jednostka wykazuje silne dążenia i pragnienia innego rodzaju. Sukcesy w zakresie budowania prestiżu społecznego lub zdobywania stanowisk kierowniczych powinny bowiem być osiągnane w sposób etyczny i zgodny z normami społecznymi.

1.2.6. Aspiracje osobiste

Oprócz rodzajów aspiracji wskazanych we wcześniejszych podrozdziałach wyróżnia się również te o charakterze rodzinnym lub osobistym. Charakteryzują się one tym, że dotyczą zaspokajania potrzeb najważniejszych dla danej jednostki. Ponadto przynoszą jej osobiste korzyści i przyczyniają się do zysków. Aspiracje te mogą się różnić od siebie charakterem i tym, do czego się odnoszą. Mogą dotyczyć m.in. stanu posiadania. Są to wówczas tzw. aspiracje majątkowe. Należy również zaznaczyć, że posiadanie aspiracji rodzinnych nie jest równoznaczne z ich realizacją, dlatego też obserwuje się je również u osób żyjących samotnie.

Zdarzają się również sytuacje, w których aspiracje rodzinne są wypierane przez te o charakterze zawodowym. Dotyczy to osób, które decydują się na życie w samotności ze względu na chęć realizowania się na tym polu. Niemniej jednak ważną kwestią jest to, że

20 A. Janowski, *op. cit.*, s. 70.

pogodzenie wszystkich rodzajów aspiracji ze sobą jest możliwe przy odpowiedniej organizacji życia, dlatego też nie ma konieczności rezygnowania z żadnych z nich²¹.

Wskazane wyżej organizowanie i układanie sobie życia osobistego oraz rodzinnego stanowi również rodzaj aspiracji rodzinnych i osobistych. Odnoszą się one m.in. do standardu, w jakim dana jednostka i jej najbliżsi funkcjonują, a także do sposobu życia. Aspiracje tego rodzaju obejmują miejsce zamieszkania, sposoby spędzania czasu wolnego i życie kulturalne. Ponadto dotyczą związku pomiędzy dorosłymi tworzącymi rodzinę i istniejących między nimi relacji oraz uczuć.

Aspiracje osobiste jednostki zawsze wiążą się z jej zainteresowaniami i hobby. Niejednokrotnie pragnienia tego rodzaju są skrywane przez jednostkę. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest często brak chęci dzielenia się nimi z otoczeniem.

1.2.7. Aspiracje związane ze statusem materialnym

Obecnie obserwuje się tendencję do zwiększania istotności pragnień odnoszących się do różnych przedmiotów czy też sytuacji pieniężnej. Aspiracje materialne niejednokrotnie stają się silniejsze niż te o charakterze rodzinnym, społecznym czy moralnym. Przyczyniają się do wzmożonych wysiłków związanych z pracą lub nauką. Często są bezpośrednio związane z wysokimi aspiracjami zawodowymi i oświatowymi. Dlatego też rozpatruje się je niejednokrotnie właśnie w ich kontekście. Wysokie aspiracje materialne pociągają za sobą często zajmowanie stanowisk kierowniczych bądź też kształcenie się w kierunku pracy lekarza lub prawnika. Jednocześnie jednak wybór szkoły lub pracy może być determinowany aspiracjami rodzinnymi i standardami, w jakich się wychowywali.

Aspiracje materialne mają charakter życzeniowy, osobisty, a także perspektywiczny i są zależne od stopnia zamożności rodziny, do której jednostka należy. Ma to szczególnie istotne znaczenie w przypadku uczniów szkół średnich, stojących przed wyborem kierunku studiów. W przypadku osób z rodzin bogatych aspiracje materialne często są zawyżone. Inna sytuacja ma miejsce, gdy mamy do czynienia z uczniami pochodzącymi z rodzin średnio zamożnych lub biedniejszych. W ich przypadku poziomy aspiracji materialnych są adekwatne do potrzeb lub też zaniżone. Dzieje się tak ze względu

21 A. Janowski, *op. cit.*, s. 72.

na zakodowane w ich podświadomości przekonanie, że zdobycie dużej ilości pieniędzy i zapewnienie sobie życia na wysokim poziomie jest bardzo trudne..

1.3. Uwarunkowania kształtowania się aspiracji

Powstanie i kształtowanie się aspiracji ma ścisły związek z różnego rodzaju czynnikami, które są rzadko uświadamiane przez ludzi.

Jednocześnie mogą mieć różny wpływ i związek z aspiracjami jednostki. Można jednak wskazać pewne prawidłowości w tym zakresie oraz wskazać podstawowe determinanty poziomu aspiracji.

Istotnym czynnikiem kształtującym poziom aspiracji jest motywacja. W literaturze przedmiotu można znaleźć liczne opisy sposobu, w jaki proces ten przebiega. W tym zakresie obserwuje się dwa trendy. Pierwszym z nich jest dążenie do zrealizowania zadania na jak najwyższym poziomie. Trend drugi odnosi się natomiast do występowania różnego rodzaju obaw. Mogą się one wiązać z lękiem przed niepowodzeniem, lub też pociągać za sobą rezygnację z zadań, które dana jednostka postrzega jako zbyt trudne. W takiej sytuacji decyduje się ona często na realizację obowiązków o mniej skomplikowanym w jej opinii charakterze. Poziom trudności wybranych zadań często nie jest odpowiedni do jej możliwości i kwalifikacji²².

Kolejną kwestią ważną w kontekście aspiracji i osiągnięć jest frustracja. Ma ona silny wpływ na efekty podejmowanych działań. W przypadku osób, u których dominuje motywacja osiągnięć, aspiracje zwykle plasują się na poziomie adekwatnym do posiadanych możliwości. Jednocześnie jest on wyższy niż dotychczasowe osiągnięcia. U niektórych osób obserwuje się natomiast dominację motywacji unikania. W ich przypadku aspiracje nie są dopasowane do możliwości. Ich poziom może być zawyżony lub zaniżony²³.

Wskazane wyżej rodzaje osobowości zostały wyróżnione przez Atkinsona.

Analizując kwestie związane z procesem motywacyjnym, należy poświęcić uwagę również definicjom psychologicznym. Motywacja jest w nich przedstawiana jako proces mający na celu sterowanie czynnościami wykonywanymi przez jednostkę. Mają

22 Z. Skorny, *Zaburzenia w zachowaniu się jako funkcja zawyżonego poziomu aspiracji*, Nr 174, Prace Psychologiczne II, Wrocław 1973, s. 32-33.

23 Z. Skorny (1973), *op. cit.*, s. 33.

Uzyskaj pomoc – poprawprac.pl

one zmierzać do osiągnięcia konkretnego celu, tj. doprowadzenie do zmiany w samym sobie lub też w zewnętrznym stanie rzeczy. Czynności mogą być również podejmowane po to, by jednostka mogła zmienić swoje położenie²⁴.

Niezwykle ważnym elementem, związanym z motywacją, jest cel. Należy przez niego rozumieć rezultat, jaki istnieje w świadomości działającej jednostki. Ma on istotne znaczenie dla skuteczności procesu motywacyjnego. Musi bowiem spełniać dwa podstawowe warunki. Po pierwsze, jednostka musi go postrzegać jako coś użytecznego. Po drugie, powinna ona wierzyć w to, że prawdopodobieństwo jego osiągnięcia wynosi więcej niż zero²⁵.

Kolejnym czynnikiem wpływającym na poziom aspiracji jednostki jest jej samoocena. Może ona być wysoka lub niska. W pierwszym przypadku pociąga za sobą wysoki poziom aspiracji, natomiast w drugim ma miejsce sytuacja odwrotna, niezależnie od tego, jaki typ samooceny i rodzaj aspiracji bierze się pod uwagę²⁶.

Jak już zostało wspomniane, obraz samego siebie ma duże znaczenie dla kształtowania się aspiracji jednostki. Stanowi on efekt doświadczeń, jakie jednostka zdobywa lub zdobyła w przeszłości. Istotną rolę w jego kształtowaniu się odgrywają również opinie i sądy innych na temat jej osoby. Dużą rolę w tej kwestii odgrywa również poziom inteligencji. Jeśli jest on niski, to wówczas jednostka podchodzi do swoich celów życiowych w sposób realistyczny. Jej samoocena jest zwykle adekwatna do jej możliwości w sferze intelektualnej. Natomiast osoby charakteryzujące się wysokim poziomem neurotyczności i doświadczające lęków niejednokrotnie mają obniżoną samoocenę. Nie doceniają zatem swoich możliwości, a to z kolei często pociąga za sobą niedostateczne wykorzystywanie ich²⁷.

Kolejnymi czynnikami wpływającymi na poziom aspiracji są komponenty społeczne, w tym rodzina, środowisko szkolne oraz rówieśnicy. Ważną rolę odgrywają też media. Niemniej jednak spośród wymienionych czynników najistotniejsza jest rodzina. Oddziałuje ona na jednostkę w sposób wieloczynnikowy, m.in. poprzez pochodzenie, poziom edukacji ukończony przez jej członków czy też warunki materialne, w jakich oni żyją. Istotnym czynnikiem jest też zawód wykonywany przez rodziców — zdarza się

24 T. Tomaszewski, *Psychologia*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1975, s. 579.

25 Ibidem, s. 79.

26 T. Kocowski, M. Kofta, M. Maruszewski, Z. Pleszewski, *Wpływ lęku i gniewu na przebieg niektórych procesów psychologicznych*, „Psychologia Wychowawcza”, Nr 2, 1970, s. 81.

27 J. Rembowski, *Rodzina w świetle psychologii*, Wydawnictwo WSiP, Warszawa 1986, s. 131.

bowiem, że jest on przekazywany z pokolenia na pokolenie, lub też dzieci podążają śladami rodziców. Duże znaczenie w kształtowaniu aspiracji ma też proces wychowawczy. W jego trakcie rodzice mogą bowiem przenosić swoje aspiracje na dzieci. Jeśli są realizowane, to może również dojść do przejęcia przez nie sposobów postępowania służącego osiągnięciu wyznaczonych celów²⁸.

Innym komponentem społecznym determinującym poziom aspiracji jest grupa rówieśnicza. Ma ona różne znaczenie w poszczególnych okresach rozwoju jednostki. Często grupy tego rodzaju mają charakter nieformalny i w wieku nastoletnim silniej oddziałują na aspiracje jednostki niż środowisko rodzinne.

Niezwykle istotnym czynnikiem są również doświadczenia, jakich jednostka nabywa, funkcjonując w danej grupie społecznej. Chodzi tu o zdarzenia i sytuacje, które w określonym stopniu wytwarzają w jednostce przekonanie o własnych możliwościach. Odnoszą się one zarówno do efektywności kierowania własnym życiem, jak i oddziaływania na inne osoby²⁹.

Poziom aspiracji jednostki kształtuje się również w środowisku szkolnym. Odpowiada ono za wychowanie i socjalizację ucznia, a tym samym wpływa na jego aspiracje. Środkami oddziaływania są w tym przypadku treści edukacyjne, a także interakcje zachodzące na płaszczyźnie nauczyciel — uczeń. Cechą charakterystyczną środowiska szkolnego jest jego złożoność. Obejmuje ono zarówno sferę kontaktów z osobami należącymi do kadr, jak i z rówieśnikami. Pociąga to za sobą współistnienie różnych systemów wartości i — w związku z tym — aspiracji. Mogą one być ze sobą sprzeczne.

Kolejnym komponentem mającym istotne znaczenie dla poziomu aspiracji jest miejsce zamieszkania. Chodzi tu zarówno o charakter administracyjny miejscowości, jak i ich położenie geograficzne oraz warunki materialne i kulturowe. Jako przykład można tu podać specyficzne aspiracje osób zamieszkałych na wsiach o rolniczym charakterze³⁰.

Analizując czynniki wpływające na kształtowanie się aspiracji, warto zaznaczyć, że teren szkoły jest środowiskiem specyficznym nie tylko ze względów wskazanych we wcześniejszych częściach pracy. Jest tak również dlatego, że placówki edukacyjne są miejscem, w którym uczniowie podlegają ocenie, a także w którym zachodzą ważne i

28 A. Janowski, *op. cit.*, s. 45.

29 Z. Kwieciński, *Drogi szkolne młodzieży a środowisko*, Wydawnictwo WSiP, Warszawa 1980, s. 32.

30 Ibidem, s. 47.

Uzyskaj pomoc – poprawprac.pl

intensywne procesy o charakterze wychowawczym. Przyczynia się to do pozyskiwania przez uczęszczające do nich jednostki szerokiej wiedzy dotyczącej własnych możliwości. Jednocześnie uczniowie zdobywają dużą ilość nowych doświadczeń, a także odnoszą sukcesy i ponoszą porażki. Podlegają też różnym wpływom, zarówno ze strony nauczycieli i kadr szkolnych, jak i grupy rówieśników. Fakt ten pociąga za sobą konieczność dokonywania wyborów w zakresie przestrzeganych norm i wyznawanych wartości. Ponadto muszą oni modyfikować swoje dążenia i doświadczać konfliktów wyboru. Te ostatnie wynikają ze zróżnicowanych oczekiwań ich samych, a także rówieśników i pracujących w szkole nauczycieli³¹.

Kolejną ważną kwestią są komponenty związane z rodzajem szkoły i panującą w niej atmosferą wychowawczą. Mają one charakter pedagogiczny bądź też socjologiczny, i wiążą się z systematyczną działalnością szkoły o charakterze wychowawczym oraz dydaktycznym. Zadaniem szkoły jest bowiem wpojenie uczniom określonych norm i wartości, zgodnych z tymi, które są akceptowane i wyznawane w danym społeczeństwie. Działalność szkoły w tym kontekście służy więc wspieraniu jednostki w dokonywaniu wyborów. Innym jej zadaniem jest ukierunkowywanie jednostek podejmujących decyzje dotyczące swojego przyszłego życia w taki sposób, aby było ono wartościowe zarówno z perspektywy indywidualnej, jak i społecznej. Szkoła wpaja uczniom również te wartości i cele, które są godne upowszechniania. W tym kontekście działalność szkoły należy rozumieć jako pedagogiczny komponent warunkujący kształtowanie się poziomu aspiracji jednostki.

Prawidłowa realizacja działań wychowawczych wymaga umiejętności kontaktowania się z uczniami i zdobywania wiedzy o nich. Nauczyciel powinien bowiem być świadomy tego, jakie uczniowie w danym czasie mają zamierzenia. Musi również obserwować ich zmiany i wiedzieć o nich. Jest to bowiem konieczne przy doborze form oddziaływania pedagogicznego. Mogą one bowiem być adekwatne do potrzeb i możliwości uczniów wyłącznie wtedy, gdy są dobierane z uwzględnieniem ich aspiracji.

Pragnienia i zamiary uczniów w zakresie edukacji są uzależnione również od innych komponentów. Należą do nich: typ szkoły oraz łatwość dostępu do niej. Na ten drugi komponent składa się m.in. łatwość dojazdu i struktura sieci placówek edukacyjnych.

31 J. Janowski, *op. cit.*, s. 61.

Uzyskaj pomoc – poprawprac.pl

Aspiracje uczniów, w sposób pośredni, kształtują się również pod wpływem poziomu wymagań i sposobu oceniania przez nauczyciela. Czynniki te mają bowiem wpływ na ich styl pracy. Oddziałuje on z kolei w istotny sposób na postawy uczniów, a także ich motywację do rozwoju i aspiracje.

Podsumowując, czynniki psychologiczne, socjologiczne oraz wychowawcze mają istotny wpływ na kształtowanie się u jednostki zarówno poziomu, jak i kierunku aspiracji. Jednocześnie należy zaznaczyć, że granica pomiędzy komponentami psychologicznymi, społecznymi i pedagogicznymi nie jest ostra — każdy z nich może bowiem mieć dwojaki charakter. Dodatkowo występują one razem, dlatego też trudno jest jednoznacznie ocenić, który z nich w danym przypadku ma najsilniejszy wpływ na poziom aspiracji jednostki, zwłaszcza że znaczenie poszczególnych komponentów ulega zmianie w różnych okresach życia człowieka. Dlatego też podział przedstawiony powyżej ma charakter sztuczny, choć jednocześnie obejmuje elementy występujące naturalnie w środowisku, w którym jednostka się wychowuje.

Rozdział II. Rodzaje wartości i ich wpływ na poziom aspiracji jednostki

2.1. Definicje pojęcia wartości

Pojęcie "wartość" stanowi termin aksjologiczny, dlatego też w niniejszej pracy będzie definiowane przez pryzmat tej właśnie nauki. W takim ujęciu termin ten należy pojmować jako pewną kategorię o charakterze nadrzędnym. Obejmuje ona wszystko to, co stanowi cel ludzkich zamierzeń. Kategoria ta odnosi się zatem do rzeczy cennych oraz takich, które uznaje się za godne pożądania. Pojęcie "wartość" określa zatem podejście lub stosunek wykazywany przez daną osobę. Może on dotyczyć określonego postępowania, przedmiotu lub też działalności i zachowań. Jednostka ludzka, w kontekście której rozpatruje się wartości, musi zachowywać trzy warunki. Po pierwsze, powinna utrzymywać dystans psychiczny wobec swoich własnych pragnień i potrzeb. Po drugie, musi się rozwijać. Po trzecie, powinna kierować się postrzeganym przez siebie sensem własnego życia³².

Na podstawie powyższej definicji można wywnioskować, że odpowiedzialność za własny los spoczywa na każdym człowieku. Powinien on dążyć do tego, by jego działania, dążenia i starania przyczyniły się do osiągnięcia jak najwyższej jakości życia — w takich przypadkach można powiedzieć, że dana osoba kierowała się właściwymi wartościami. Powinny one być społecznie akceptowalne, a także mieć pozytywny, powszechny i uniwersalny charakter. Ponadto dobra jakość życia jest uzależniona od tego, czy wyznawane przez daną jednostkę wartości są prospołeczne i jednocześnie pozwalają na realizowanie potrzeb indywidualnych, które jednostka wykazuje. Oczekiwania te mogą mieć zarówno charakter materialny, jak i emocjonalny. Konieczne jest również zaspokojenie przez daną jednostkę potrzeb edukacyjnych i kulturalnych³³.

Z uwagi na stopień ogólności można dokonać klasyfikacji wartości na konkretne i zinternalizowane. Pierwsze z nich dzielą się na:

- wartości codziennego życia, takie jak życie rodzinne, praca zawodowa, rozrywki, wykształcenie lub stan posiadania;

32 *Encyklopedia popularna PWN*, Warszawa 1982, s. 838.

33 M. J. Szymański, *Wartości młodzieży, jej nauczycieli i rodziców*, Edukacja-Studia-Badania-Innowacje, Nr 1/2000, s. 45.

Uzyskaj pomoc – poprawprac.pl

– szczegółowe komponenty wszystkich wymienionych dziedzin życia, jak rodzaj wykonywanych czynności zawodowych, mieszkanie, zdrowie rodziny itd³⁴.

Drugie z wymienionych wartości, mianowicie zinternalizowane, są takimi, o jakich człowiek nabrał przekonania, iż są realne, słuszne oraz godne pożądania, oddziałują na postępowanie ludzkie, wyznaczają kierunki działania i budują osobiste normy zachowania. Możliwe jest to wówczas, kiedy dana osoba nie tylko aprobuje wartości, uznaje za swoje, lecz również realizuje je podczas działania. Poszczególne wartości układają się w cały system. Osoba ceniąca sobie rodzinne życie, równocześnie cenić będzie zdrowie i cechy umysłu swoich dzieci, zmierzać będzie do osiągnięcia dóbr niezbędnych wyłącznie jemu, ale również innym członkom rodziny.

Literatura z zakresu filozofii, podejmująca zagadnienia aksjologiczne, wyodrębnia sporne kwestie dotyczące wartości. Są nimi:

- kwestia źródła wartości – konflikt o to, czy przedmioty mają wartość same w sobie, czy też wartość taka powstaje dopiero w chwili, kiedy zostanie nadana przez człowieka – tak zwany konflikt pomiędzy obiektywistycznym, a subiektywistycznym rozpatrywaniem wartości;
- zmienność wartości w czasie – czy mimo czasu jest ona niezmienna?
- pewność wartości – czy możliwe jest wypowiadanie się o wartości z całkowitą pewnością?
- zależność wartości – czy wartość jest zmienna zależnie od okoliczności bądź jest również względem nich stała?
- poznawcze ujęcie wartości, a zatem metody poznawania jej przez człowieka i jego umysł;
- czy istnieje możliwość budowania hierarchii wartości?
- autonomiczność – czy jest ona zależna od innych wartości?
- czy wartość to obiektywna przynależność przedmiotów, czy też wynik doznań subiektywnych odbiorcy?³⁵

34 D. Dobrowolska, *Wartość pracy dla jednostki w środowisku przemysłowym*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2007, s. 41.

35 Z. Bauman, *Wieloznaczność nowoczesna, nowoczesność wieloznaczna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995, s. 65.

Uzyskaj pomoc – poprawprac.pl

Z uwagi na filozoficzny charakter tych sporów, pozostają one bez rozwiązania. Podkreślają niejednoznaczność tego pojęcia, a także możliwe jego różnorodne interpretacje.

Filozoficzna wartość może być również determinowana jako przedmiot osądu bądź oceny i w myśl takiego podejścia wyodrębnia się:

- wartość subiektywną – cecha obiektu powodująca, iż jest on ceniony bądź pożądanym przez konkretną osobę;
- obiektywna wartość wewnętrzna – cecha obiektu oddziałująca na to, iż powinien on być ceniony bez względu na preferencje indywidualne;
- obiektywna wartość instrumentalna – cecha decydująca o tym, że przedmiot może spełniać pewne funkcje bądź cel³⁶.

Pojęcie wartości funkcjonuje wśród gatunku ludzkiego już od prehistorii. Już ludy pierwotne odnosiły się do wolności i zapewniały poczucie przynależności. Istotna dla nich była również możliwość samostanowienia o sobie. Podejście do wartości w obecnych czasach uległo jednak dużej zmianie.

W dalszej i bliższej przeszłości wartości były postrzegane jako coś, co powinno być uznawane przez wszystkich, w każdej sytuacji. Stanowiły wręcz dekalogi, których należało bezwzględnie przestrzegać. Społeczności, które ich nie przestrzegały, stanowiły wyjątki, a jednostki wykraczające poza nie były potępiane przez społeczeństwo lub surowo karane³⁷.

Wartości stanowiły zatem jedną z najważniejszych determinant ewolucji społecznej. Fakt ten sprawia, że obecny kryzys w tym zakresie staje się tym bardziej niepokojący.

Wartości towarzyszą wszystkim ludziom we wszystkich dziedzinach działalności ludzkiej, od tych najbardziej prozaicznych, aż do strefy moralności, etyki i sztuki. Są one obecne wszędzie, gdzie zostaje przerwana obojętność lub także równorzędne relacje między rzeczami, wszędzie gdzie jedna rzecz zostaje wybrana bądź oceniona wyżej i jest od niej bardziej preferowana³⁸.

36 Z. Bauman, *op. cit.*, s. 66.

37 Ibidem, s. 67-68.

38 W. Zuziak, *Aksjologia Louis'a wobec ponowoczesnego kryzysu wartości*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2012, s. 103.

Uzyskaj pomoc – poprawprac.pl

Najpowszechniejszą odpowiedzią na pytanie, czym jest wartość, jest wskazanie, iż jest to projekcja uczucia, które podmiot posiada w stosunku do danego przedmiotu. Wynika z tego jednocześnie, iż rzeczy nie są wartościowe *a priori*, lecz wprawdzie muszą zostać ocenione, podane procesowi wartościowania³⁹. Takie podejście odmawia obiektywnego charakteru wartościom, które poszukuje źródła ich jestestwa w podmiocie oceniającym⁴⁰.

Natomiast wartość powinna znaleźć się w ludzkiej świadomości, nim jednostka dokona określenia subiektywnych uczuć względem pewnego przedmiotu, gdyż nie uczucia powinny nadawać wartości. To one mają być pochodną wartości i wspólnie z nią ofiarowywać się podmiotowi. Poprzez subiektywizm jednostki skazane są na życie w iluzji, implikowanie indywidualnymi metodami myślenia i konglomeratem zmysłowych doznań. Należy pamiętać, iż zgodność każdego człowieka w stosunku do jakiegoś osądu nie uczyni go ani trochę prawdziwszym. Gwarantuje jedynie większy subiektywny spokój i zaufanie, gdyż wewnątrz siebie każdy jest słabym i skromnym człowiekiem⁴¹.

Wartości najczęściej rozpatrywane są w stosunku do konkretnej rzeczy. Jakby nie istniały bez tego, czego są wartościami. Jednocześnie wartość jest niemalże niesamodzielna w odniesieniu do przedmiotu, jakiemu przysługuje⁴². Jednakże z drugiej strony wartościowanie związane jest z wpływem, stosunkiem, który pojawia się pomiędzy rzeczą a odbiorcą. Zapotrzebowania zgłaszane przez człowieka i właściwe im zaspokajanie oczekiwań ludzkich jakoby zdradza wartość. W myśl tej koncepcji wartość wcale nie jest własnością rzeczy wartościowej, ale jest swoistą relacją pomiędzy rzeczą wartościową a inną, dla jakiej pierwsza wypełnia jakieś usługi⁴³.

W licznych rozważaniach wartość ma formę dotyczącą pojęcia dobra. To, co dobre, na ogół utożsamiane jest z tym, co wartościowe. Główna i wewnętrzna sprzeczność takiego podejścia opiera się jednakże na tym, iż dobro stanowi substytut wartości, bądź jest pewnym szczegółowym gatunkiem wartości, jaki wchodzi w skład ogólnego rodzaju – wartości. Kiedy prawdziwa idea rodzaju nie jest znana, to wówczas zdarza się, iż pewien jego gatunek zamienia się w nieprawdziwy rodzaj, jaki znany jest wyłącznie w

39 M. Łobocki, *Pedagogika wobec wartości* [w:] Śliwerski B., *Kontestacje pedagogiczne*, Wydawnictwo Impuls, Kraków 1993, s. 67.

40 J. O. Gesset, *Dehumanizacja sztuki i inne eseje*, Wydawnictwo Czytelnik, Warszawa 1980, s. 153.

41 Ibidem, s. 155.

42 R. Ingarden, *Przeżycie, dzieło, wartość*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1966, s. 93.

43 Ibidem, s. 95.

szczególnej postaci⁴⁴. Pomimo to dobro stanowi najpowszechniejszy przykład, do jakiego ludzie odwołują się, kiedy chcą nakreślić cechy, kryteria klasyfikacji i proces powstawania wartości.

Literatura wymienia trzy szkoły rozpatrywania natury dobra: immanentną, subiektywną i obiektywną. Według pierwszej z wymienionych dobro jest nierozłączne z konkretnymi rzeczami lub zachowaniami, bez względu na konsekwencje i kontekst, które przynieść mogą każdemu bezpośrednio lub pośrednio powiązanym z rzeczowym zjawiskiem.

Immanentna koncepcja oddziela pojęcie wartości od wartościowania i celu. Zakłada ponadto, iż dobro (wartość) istnieje wyłącznie w sobie i dla siebie⁴⁵. Z kolei teoria subiektywistyczna zakłada, iż dobro nie posiada żadnych powiązań z realnymi faktami, pozostając wynikiem świadomości ludzkiej. Jednocześnie jest tak zwanym nietransparentnym realnym. Różnica pomiędzy teorią immanentną a subiektywistyczną opiera się głównie na definiowaniu relacji między dobrem a rzeczywistością oraz świadomością ludzką. W przypadku pierwszej teorii dobro związane jest z obiektywną rzeczywistością, bez względu na świadomość pojedynczych jednostek. Natomiast druga zakłada sytuację całkowicie odwrotną, a zatem relację pomiędzy dobrem a świadomością, z wyłączeniem rzeczywistości.

Natomiast teoria obiektywna twierdzi, iż dobro nie może być determinowane jako atrybut konkretnej sytuacji lub komponentów rzeczywistości, ani nie może być związane ze stanami emocjonalnymi jednostki. Zakłada się w tej teorii, iż oceny faktów dokonuje ludzka świadomość w zgodzie z racjonalnymi standardami wartości. Jednocześnie dobro staje się aspektem rzeczywistości w relacji do człowieka.

Najogólniej o wartościach powiedzieć można, iż są to:

- sprawy oraz rzeczy ważne, pożądane i cenne;
- życiowe mapy, drogowskazy i kompas;
- kryteria ludzkich ocen, wyborów i decyzji;
- standardy ludzkich myśli, postaw i zachowań, jakie mówią o tym, kim jesteśmy, jak żyjemy i w jaki sposób traktujemy inne osoby⁴⁶.

44 Ibidem, s. 147.

45 A. Rand, *Kapitalizm nieznanym ideal*, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 2013, s. 30.

46 I. Koźmińska, E. Olszewska, *Z dzieckiem w świat wartości*, Wydawnictwo Świat Książki, Warszawa 2007, s. 41.

Uzyskaj pomoc – poprawprac.pl

Wszystkie wartości mogą zostać podzielone na dwie kategorie: wartości moralne, w decydujący sposób oddziałujące na jakość życia oraz wartości pozamoralne. Moralnymi wartościami są idee bądź wskazania, wyzwalające zachowania korzystne tak dla osoby je praktykującej, jak i tych osób, do jakich są one kierowane. Moralne wartości kształtują lepszych ludzi, życie i międzyludzkie stosunki. Cechą tych wartości jest szersze ich praktykowanie, im więcej ich dajemy innym osobom, tym przybywa ich więcej a tym samym więcej ich wraca⁴⁷.

Wartości odgrywają określone funkcje w procesie indywidualnego i społecznego rozwoju człowieka. Są to:

- regulowanie zaspokajania potrzeb – potrzeba określa to, co jest istotne w życiu dla prawidłowego funkcjonowania jednostki. Natomiast wartości definiują potrzeby i wyznaczają sposób ich zaspokajania. Poza tym, wartości pozwalają jednostce podejmować decyzje, które potrzeby i w jakiej kolejności mają być zaspokojone;
- oddziaływanie na wybór odległych celów i sposobów ich realizacji, a zatem na życiowe plany jednostki;
- oddziaływanie na samoocenę jednostki, na przykład ocenę swojego wyglądu, zdolności, relacji pomiędzy ludźmi. Wartości oddziałują na ocenę efektów własnych działań, a w konsekwencji na zadowolenie bądź jego brak z uzyskanych efektów⁴⁸.

Kryteria opisu pojęcia wartości są istotnie zróżnicowane, ponieważ wartość raz stanowi cel, innym razem jest kryterium wyboru celów bądź motywów działania, nierzadko jest utożsamiana z normą bądź również stanowi subiektywne odzwierciedlenie ludzkich przekonań.

2.2. Rodzaje, hierarchie i systemy wartości

Wartości mogą być klasyfikowane według różnych podziałów, a tym samym wyłaniają się różne ich grupy. Odnoszą się one do licznych i różnorodnych dziedzin, tak w zakresie życia zawodowego, jak i osobistego, funkcjonowania w grupie rówieśniczej, rodzinie, w pracy, szkole, a także grupach formalnych i nieformalnych. Wartości mogą

47 T. Tomaszewski, *Ślady i wzorce*, Wydawnictwo WSiP, Warszawa 1984, s. 41.

48 Ibidem, s. 43.

Uzyskaj pomoc – poprawprac.pl

ponadto być rozpatrywane jako pozytywne (dodatnie) i negatywne (ujemne), absolutne (bezwzględne) oraz względne.

Wartości grupowane mogą być z uwagi na to, w jakiej sferze życia pełnią istotną rolę. W myśl takiego kryterium wyodrębnia się wartości:

- moralne, takie jak słuszość, życzliwość, uczciwość, odwaga, czy też szlachetność;
- estetyczne, na przykład piękno;
- poznawcze, jak wiedza lub prawda;
- użyteczne, jak wydajność lub funkcjonalność;
- społeczne, rozumiane w kontekście tolerancji i sprawiedliwości;
- ekonomiczne, czyli zysk lub produktywność;
- witalne, jak choćby sprawność, zdrowie czy siła;
- hedonistyczne, ujmowane pod kątem rozkoszy, przyjemności itd.⁴⁹

Ta ogromna aksjologiczna różnorodność stanowiła obiekt zainteresowania filozofów różnych epok, próbujących ją uporządkować. Dlatego też budowali oni całe systemy wartości, a w ich obrębie definiowali konkretne ich hierarchie. Na przykład Max Scheler, XX-wieczny myśliciel z Niemiec wyszczególnił takie rodzaje wartości, jak:

- hedonistyczne – przyjemne-nieprzyjemne, jak radość, ryzyko, dostanie życie;
- użyteczne – użyteczne-nie użyteczne; przynoszące korzyści, cywilizacyjne;
- witalne – dotyczące życia i śmierci, jak zdrowie lub prawo do życia;
- religijne (przeżycie *sacrum*, świętość, boskość) – to, co boskie i święte, a zatem absolutne, skupione wokół zagadnienia świętości;
- duchowe, podzielone na: poznawcze (wola czystego poznania prawdy), prawne (porządek-nieporządek, poczucie hierarchii i sprawiedliwości), estetyczne (piękno-brzydota)⁵⁰.

Zdaniem autora powyższej klasyfikacji, najniższe stanowią wartości hedonistyczne, gdyż są wartościami przyjemnościowymi, dotyczącymi łatwego i przyjemnego życia, niosą zadowolenie z życia. Bez wątplenia wartości witalne są wyższe od hedonistycznych. Na szczeblu wyższym znajdują się wartości duchowe, w których lokuje się dobro, piękno, prawdę czy miłość. Z prawdą połączona jest

49 M. Czerniawska, *Empatia a system wartości*, „Przegląd Psychologiczny” Nr 1, 7-18, 2002, s. 78.

50 M. Dibis, *Wartości i style życia młodzieży*, „Jagiellońskie Studia Socjologiczne”, Nr 1, 2014, s. 33.

Uzyskaj pomoc – poprawprac.pl

prawdomówność, przenikliwość, mądrość, rada. W dobru zawarta jest sprawiedliwość, męstwo, szlachetność, życzliwość, hedonizm. Pięknem jest wdzięk, wzniosłość, wspaniałość, majestatyczność. Wymienione wartości dają przedsmak szczęścia w prawdziwym jego wymiarze. Święte wartości zajmują najwyższe miejsce w hierarchii, są one ponadczasowe i ponad przestrzenne⁵¹.

Scheler wskazał na obecność pięciu cech wartości, jakie posłużyć mogą określeniu hierarchii preferowanych wartości:

- trwałość wartości – jako cecha w tymże kryterium rozpatrywana jest trwałość istnienia wartości przez odniesienie do czasu, w jakim funkcjonują bądź istnieją wartości. Najniższe wartości ze swojej istoty stanowią wartości najmniej trwałe, wiecznymi są natomiast wartości najwyższe.
- W kwestii tej odwołano się do przykładów dotyczących zmysłowych przeżyć wartościujących, a także do takich właściwości wartości, jakie należą do psychofizycznej natury nosicieli uczucia. W takiej sytuacji wartość jest obiektywna dotąd, dokąd trwa określona wartościowość czegoś. Poczucie jako nosiciel wartości nie jest trwałe, a w efekcie takie wartości, jak szczęście – nieszczęście, radość – rozpacz, z uwagi na swoją istotę zmieniają się, przechodząc w stany oscylacji psychofizycznej, jak euforia – rozpacz – euforia;
- podzielność wartości – u podstawy tego kanonu z jednej strony tkwi podzielność materialna, natomiast z drugiej strony rozciągłość duchowa, wykluczająca materialne nośniki wartości.
- Wartość jest tutaj tym niższa, im bardziej jest podzielna. W efekcie wartości podzielne materialne dzielą jednostki, ponieważ uwydatniają konflikt interesów, dochodzący do głosu podczas zmierzania do realizacji tych ekonomicznych ujęć wartości. Inaczej rzecz się przedstawia w kwestii niepodzielności wartości o duchowym charakterze. Nośniki tych wartości są niepodzielne, a więc są rozciągle, dostępne dla wszystkich, mogą być odczuwane i przeżywane równocześnie przez wiele osób. Istotą tych wartości jest udzielanie przez nie nieograniczonego niczym dostępu do siebie. W przypadku tym wskazuje na dwojakiemu typu podział nośników. Po pierwsze, nośniki te z uwagi na swoją materialność ograniczają możliwość dostępu do siebie, zaś ich przeżywanie może

51 Ibidem, s. 35.

Uzyskaj pomoc – poprawaprac.pl

nie być dostępne. Po drugie natomiast, duchowe nośniki, wkluczające materialność, są dostępne w całej swojej rozciągłości dla wszystkich;

– zależność hierarchiczna wartości – kryterium to uzasadnia przyjęcie podziału na daną hierarchię wartości, w jakiej wyższa wartość funduje niższą i na odwrót – niższe wartości są fundowane przez wartości wyższe, od najniższej wartości pożyteczności, jaka ufundowana jest w przyjemności, natomiast ta jest ufundowana w witalnych wartościach, opierających się w wartościach duchowych, te w wartości najwyższej, nieskończonego ducha osobowego. Bez istnienia wartości wyższej nie ma niższej wartości, ponieważ to, co jest pożyteczne, opiera się w tym, co przyjemne. Hierarchiczna zależność oznacza, iż niższa wartość dana może być jedynie wtedy, kiedy dana uprzednio jest wartość wyższa. Wyższa wartość jest fundatorem ze swojej istoty wartości niższej, gdzie niższa wartość jest narzędziem do unaocznienia wyższej wartości;

– głębokość zadowolenia z wartości – zasada ta uwzględnia głębokość zadowolenia, jakie współtowarzyszy każdej osobie podczas odczuwania wartości, jednakże sama ranga wartości nie jest zależna od głębokości zadowolenia, ponieważ to kryterium nie jest w stanie nadać finalnego sensu wyższości danej wartości, jednocześnie przyjmuje, iż wyższe wartości dają głębsze zadowolenie, jednakże nie należy go traktować jako przyjemność, chociaż odczucie przyjemności może być jego następstwem, ale jako przeżycie spełnienia, to natomiast pojawia się, kiedy intencja zwrócenia się do wartości spełniona zostaje przez jej pojawienie się. W pełni zadowolenie daje dopiero obiektywna wartość.

– Poza tym odróżnia zadowolenie od zmierzania, również od przeżycia spełnienia. W pełni zadowolenie przejawia się, kiedy człowiek posiada dobra wartościowe, a zatem tam, gdzie nie zachodzi zmierzanie. A zatem, zadowolenie nie musi być efektem dążenia, ale samej ujmowanej wartości. Scheler głębokość zadowolenia rozróżnia od stopnia zadowolenia. Jego zdaniem głębsze od innego nazywamy zadowolenie ujęte w odczuciu danej wartości wówczas, kiedy jego istnienie okazuje się niezależne od odczucia tej innej wartości i dotyczącego jej zadowolenia, ostatnie natomiast jest zależne od niego. Głębsze zadowolenie ujęte jest w odczuciu takiej wartości, jakiej istnienie stanowi coś niezależnego od odczuwania innej wartości i związanego z nią zadowolenia.

– Niższe wartości, fundowane w wyższych wartościach, dają mniejszą głębię zadowolenia aniżeli wyższe, których istnienie nie jest zależne od niższych wartości. Partykularne

Uzyskaj pomoc – poprawaprac.pl

zadowolenie swoją głębią rozbrzmiewa wtedy, kiedy człowiek czuje się bardziej „centralnie” usatysfakcjonowany w całej sferze życia oraz odwrotnie – kiedy człowiek jest mniej usatysfakcjonowany całościowo z życia, tym mniejszą satysfakcję odczuwa z poszczególnych radości. W efekcie dochodzi do wniosku, iż stopień poszukiwania rozkoszy jest odwrotnie proporcjonalny do głębokości zadowolenia pojawiającego się na wszystkich szczeblach hierarchii wartości;

– względność wartości – kryterium to odnosi się do względności wartości i stosunku do bezwzględnych wartości. Aby wyjaśnić tą kwestie należy zacząć od zwrócenia uwagi na relację zachodzącą między aktem zmysłowego przeżywania wartości a przedmiotem, zatem nośnikiem wartości, gdzie efektem będzie odczucie wartości na poziomie na przykład przyjemności.

– Przeżycie takiego rodzaju przyjemności to coś względnego, gdyż wartości są podmiotowe na poziomie jedynie zmysłowym. Taki rodzaj odniesienia do wartości nosi miano względności pierwszego stopnia. W myśl swojego założenia odróżnienia wartości od nośników wartości dostrzega również istotową różnicę, która zachodzi między rodzajem wartości a rodzajem dóbr, jakie są nośnikami rodzajów wartości. Człowiek odnosi się do dóbr zawsze w myśl swojej konstrukcji psychofizycznej, gdzie na przykład te same rzeczy mogą w zależności od konstrukcji psychofizycznej wywoływać inne reakcje. To, co będzie przyjemne dla jednej osoby, dla innej może stanowić coś odpychającego. Fakt ten wskazuje wyłącznie na względność samych wartości. Względność tego rodzaju dóbr jest dla niego względnością stopnia drugiego. Względności wartości nie mogą być sprowadzane do względności samych dóbr, gdyż pomiędzy względnymi wartościami zachodzi aprioryczny związek, jaki nie ma miejsc między dobrami – tutaj względność ustalana jest przez sąd i wnioskowanie.

– Bezwzględne wartości to natomiast takie, które istnieją dla „czystego” odczuwania, niezależnego od zmysłowej postaci. Wskazane odczuwanie to takie, za którym człowiek jest w stanie bez funkcji zmysłowych pojąć odczucia, samemu ich nie doświadcza, jak na przykład Bóg rozumie cierpienie, chociaż sam go nie odczuwa. W takiej sytuacji wartości wyższe, które dane są w bezpośredniej intuicji, a nie w efekcie indukcji i porównań, są bliżej bezwzględnej wartości. O istocie wartości wyższych przesądza tutaj cecha

wskazująca, iż są one mniej względne, natomiast o istocie wartości najwyższej stanowi to, iż jest ona bezwzględna⁵².

Żyjący w latach 1893-1970 Roman Ingarden, polski myśliciel przedstawił nieznacznie inną hierarchię:

- wartości moralne – uczciwość i prawość;
- wartości witalne – radość życia oraz zdrowie;
- wartości kulturowe – obyczajowe i poznawcze⁵³.

Każdy rodzaj wartości można zaklasyfikować do jednej z trzech ogólnych kategorii:

- wartości psychologiczne – to takie, które determinują wartości jako indywidualne zjawiska;
- wartości socjologiczne – wartość ma w nich społeczny wymiar;
- wartości kulturowe – podkreślają uniwersalny wymiar tego pojęcia, dominujący w pewnej społeczności⁵⁴.

Ludzka egzystencja ma nadawany sens właśnie poprzez wartości, kształtujące życie człowieka, determinujące jego styl życia. Wartości wzbudzają ponadto w człowieku tęsknotę, porządanie. Są czymś mogącym stać się celem. Nie jest zatem możliwe, aby człowiek był obojętny w stosunku do wartości, ponieważ posiadają one atrakcyjność wymagającą realizacji. Owa realizacja wartości ukierunkowuje działania człowieka i stanowi niezwykle istotny element regulujący jej postępowanie. Istota ludzka bywa skazana na realizację pewnych wartości a ich wybór przesądza o tym, czy życie danej osoby stanie się autentycznie ludzkie, bądź ulegnie degradacji⁵⁵.

Odkrywanie tego, jakie wartości są najważniejsze, najcenniejsze, dokonywane jest przez człowieka w emocjonalnych aktach. Zdolność do odkrywania pozytywnych wartości mają właśnie uczucia, dzięki którym człowiek może określić, jaka jest dana wartość i prawidłowo ją zhierarchizować. To za sprawą wartości człowiek może przeżywać

52 J. Galarowicz, *W drodze do etyki wartości. Fenomenologiczna etyka wartości*, Wydawnictwo PAT, Kraków 1997, s. 91-92.

53 S. Sobczak, *Aksjologia i teleologia pedagogiki resocjalizacyjnej*, Wydawnictwo Pedagogium, Warszawa 2009, s. 78.

54 I. Pospiszyl, M. Konopczyński, *Resocjalizacja w stronę środowiska otwartego*, Wydawnictwo Pedagogium, Warszawa 2007, s. 121.

55 Ibidem, s. 127.

odpowiednie emocjonalne sny. Kiedy wartość ma wysokie znaczenie, tym ludzkie zadowolenie w jej uczestnictwie będzie większe.

Współczesny świat jest areną wartości ekonomicznych, moralnych, prawnych, estetycznych i religijnych. Każda z tych wartości tworzy system nazywany siecią wartości, natomiast te, które są przez człowieka uważane za najcenniejsze, godne pożądania, budują hierarchie wartości. Naczelne miejsce w owej hierarchii zawsze zajmować będą te wartości, które jednostka preferuje najbardziej⁵⁶.

Socjologowie i psychologowie są zdania, iż każda hierarchia wartości jest subiektywna i zmienna. Wszyscy ludzie porządkują wartości według swojego uznania, bądź – nie czyniąc sobie trudu – porządkują je bardzo ogólnie, a zatem w niepełny sposób. Praktycznie wszystkie grupy społeczne, etniczne, narodowe, wszystkie okresy historyczne i wszystkie regiony świata mają dla siebie charakterystyczny etos, zdefiniowany głównie specyficzną hierarchią wartości⁵⁷.

Dogłębne poznanie hierarchii wartości wyznawanej przez określone grupy społeczne ma istotne znaczenie dla zorientowania się w stanie świadomości innych osób. Jest to szczególnie ważne w przypadku uczniów szkół o różnych poziomach. Dlatego też konieczna jest wyteżona praca pedagogów, psychologów i socjologów w tym zakresie. Istotne są także działania politologów, ekonomistów oraz osób specjalizujących się w innych dziedzinach nauki.

Wiedza dotycząca wartości ma niezwykle istotne znaczenie dla pedagogiki. Stanowi bowiem podstawowy składnik planowania pracy personelu szkolnego. Ma również istotne znaczenie w dokonywaniu jej oceny. Innym aspektem, na który informacje na temat wartości wyznawanych przez daną jednostkę i jej otoczenie również ma duży wpływ, jest bilansowanie wyników. Dodatkowo wiedza ta pozwala na tworzenie różnego rodzaju prognoz. Dotyczą one w szczególności rozwoju społecznego jednostki⁵⁸.

Systemem wartości jest zbiór wartości, jakie zostały uporządkowane zgodnie ze stopniem ich ważności dla danej osoby bądź grupy osób. Tworzy on trwałą, uporządkowaną i hierarchiczną strukturę, budowaną stopniowo, w miarę rozwoju i dorastania, a także doskonalony na bieżąco podczas całego życia człowieka. Powiązania między

56 S. Sobczak, *op. cit.*, s. 125.

57 H. Buczyńska-Garewicz, *Uczucia i rozum w świecie wartości. Z historii filozofii wartości*, Wydawnictwo Ossolineum, Warszawa 1975, s. 56-60.

58 M. J. Szymański, *op. cit.*, s. 49-51.

Uzyskaj pomoc – poprawprac.pl

wartościami w systemie są nie tylko liniowe, a do ujawnienia się hierarchii wartości dochodzi najczęściej podczas konfliktu, gdy niezbędny jest wybór oraz rezygnacja z pewnych wartości kosztem innych.

System wartości to struktura, jaka umiejscowiona jest w głównym punkcie systemu przekonań, co świadczy o jego istotnych funkcjach regulacyjnych i ogromnej wadze. Zgodnie z takim rozumowaniem systemem jest trwała organizacja, na kontinuum ważności, przekonań odnoszących się do bardziej oczekiwanych metod postępowania bądź finalnych stanów egzystencji. W systemie wartości wyodrębnia się wartości ostateczne i instrumentalne. W konsekwencji odnoszą się one do najistotniejszych celów życia człowieka, jakie mogą być osobiste, jak i społeczne. Instrumentalne wartości odnoszą się do ogólnych metod postępowania, dzieląc się na moralne i kompetencyjne.

Z powodu różnego podziału kontinuum i regułę konfliktu proponowany jest następujący podział systemu wartości na dwa wymiary:

- umacnianie „ja” (władza, osiągnięcia), kontr przekraczanie „ja” (życzliwość, uniwersalizm);
- otwartość na zmiany (stymulacja, kierowanie własną osobą) kontra zachowawczość (bezpieczeństwo, przystosowanie i tradycja)⁵⁹.

System wartości stanowi podstawę planów życiowych każdego człowieka, a także stylu życia, jaki będzie prowadził. Tworzenie owego systemu to ważna kwestia podczas procesu edukacji dzieci i młodzieży, a także tworzenia warunków dla ich rozwoju.

Aby jakaś grupa rodzajów wartości mogła utworzyć system, niezbędne jest, aby zostały spełnione odpowiednie warunki. A zatem:

- występować muszą najważniejsze komponenty systemu, na jakich nadbudują się inne, na ogół w postaci piramidy. Między komponentami zachodzą relacje, wyraźna jest struktura, a zatem początek między elementami systemu;
- musi być wyraźnie wyodrębniona hierarchia zarządzania;
- musi być zachowana pewna ruchliwość między komponentami systemu⁶⁰.

Uznaje się, iż wielki system charakteryzować muszą takie właściwości, jak:

- funkcjonowanie podsystemów;

59 K. Adamczyk, *Inteligencja emocjonalna i system wartości małżonków a ich komunikacja interpersonalna*, Instytut Psychologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Warszawa 2013, s. 77.

60 F. Brentano, *O źródle poznania moralnego*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1989, s. 88.

Uzyskaj pomoc – poprawprac.pl

- wszystkie podsystemy mają własne plany działania, których efektywność oceniania jest przez główny ośrodek sterowania;
- cały system ma ogólny cel działania, a jego efektywność oceniania jest za sprawą analizy działania podsystemów;
- w podsystemach, lecz także między nimi, następować mogą liczne sprzężenia;
- istnieje hierarchiczna struktura sterowania;
- celowe funkcjonowanie oraz optymalizacja w systemie to warunki spełnione przez rozgałęzioną sieć informacyjną⁶¹.

A zatem, systemem wartości jest harmonijna całość zorganizowana hierarchicznie i dążąca do celu za sprawą różnych dróg przy odmiennych warunkach początkowych. Podczas całego życia każdy człowiek powinien zmierzać do osiągnięcia pełnego rozwoju, jaki pozwoli osiągnąć pełnię człowieczeństwa. Powinno się to wyrażać harmonijnym i hierarchicznym zaspokajaniem potrzeb społecznych, psychicznych, duchowych i biologicznych.

2.3. Kształtowanie systemu wartości przez młodych ludzi

2.3.1. Czynniki warunkujące kształtowanie wartości u młodzieży

System wartości tworzony jest przez rodziców, rodzinę, nauczycieli, kolegów lub środowisko. Nadrzędny przekaznik wartości stanowi wychowanie, definiowane jako przystosowanie do życia oraz kształtowanie osobowości w warunkach konkretnej rzeczywistości cywilizacyjnej i społecznej. Dotyczy to świadomego i celowego wpływania na jednostkę osób odpowiedzialnych za wychowanie (nauczyciele, rodzice itd.) oraz instytucji i systemu równoległego wychowania (mass media itd.). Są to ponadto wysiłki człowieka nad budowaniem własnej osobowości⁶².

Taki proces nie jest ograniczony wyłącznie do okresu dzieciństwa i młodości, trwa on bowiem nieustannie przez całe ludzkie życie, ponieważ zmianie ulega rzeczywistość co wiąże się z wymogiem względem człowieka w zakresie nieustannego doskonalenia

61 Ibidem, s. 90.

62 T. Hejnicka-Bezwińska, *Orientacje życiowe młodzieży*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Bydgoszcz 1991, s. 76.

Uzyskaj pomoc – poprawprac.pl

osobowości. Dzieje się tak, gdyż ludzie muszą dopasować się do tych zmian tak w zakresie indywidualnego życia, jak i życia w społeczeństwie.

Wychowanie rozumiane jest jako wprowadzenie dzieci i młodzieży w tematykę kultury własnego społeczeństwa i narodu, kultury mowy ojczystej i ojczystego języka oraz wpływ rodziców, nauczycieli na dzieci i młodzież i na starsze osoby przez przykład postępowania, czyny i wskazania słowne. Jeden z celów tego wychowania to zbudowanie systemu wartości, będącego fundamentem życia człowieka.

Wszyscy ludzie z dzieciństwa wynoszą bagaż doświadczeń, złożony z przekazanych przez rodzinę wartości, wzorców zachowań, przekonań, nawyków, poglądów, norm społecznych bądź postrzegania świata. Taki system wartości tworzy osobowość i formuje życie człowieka. Ponadto, decyduje o tym, co jest ważne dla danej jednostki, co jest dla niej cenne, dobre, właściwe, a co jest złe, nieodpowiednie, dysfunkcyjne.

Oddziałuje on także na potrzeby, pragnienia i dążenia. Szczególnie od rodziców zależy, jak ten proces będzie przebiegał i jaki powstanie system wartości. Zbudowanie prawidłowych hierarchii najistotniejsze jest we współczesnym świecie, w którym wartości ulegają ciągłym i dynamicznym przemianom. Młodzież może bardzo łatwo zagubić się w takim chaosie rozmaitych poglądów i sprzecznych informacji. A właśnie oni potrzebują wartości po to, aby prawidłowo przebiegał ich rozwój, a w życiu dorosłym mieliby możliwość prawidłowego funkcjonowania w społeczeństwie⁶³.

Miejscami, w których hierarchia wartości każdego człowieka kształtuje się w najwyższym stopniu, są: szkoła, rodzina oraz środowisko, w którym jednostka się obraca, a więc jej najbliższe otoczenie. Placówki edukacyjne są miejscem, w którym wszystkie te komponenty łączą się ze sobą. Na ich terenie uczeń podlega bowiem wpływom nauczycieli, rodziców oraz swoich rówieśników.

Inną ważną kwestią jest fakt, że w środowisku szkolnym spotykają się co najmniej trzy grupy społeczne, które podejmują określony trud, mający na celu prawidłowe przeprowadzenie procesu edukacyjnego i wychowawczego jednostki. Grupami tymi są nauczyciele i kadra szkolna, rodzice oraz sami uczniowie. Praca wychowawcza tych osób

63 T. Hejnicka-Bezwinska, *op. cit.*, s. 78-79.

wymaga uświadomienie sobie, że jej przebieg i efekty nie stanowią prywatnej sprawy. Elementy te mają bowiem istotne znaczenie społeczne⁶⁴.

Każda jednostka ludzka obraca się bowiem w określonych kręgach i na nie oddziałuje w swój indywidualny sposób.

Istotnym problemem, mającym negatywny wpływ na efekty pracy wychowawczej, jest przekazywanie dzieciom sprzecznych wartości. Niejednokrotnie bowiem dążenia rodziców różnią się, a wręcz są zupełnie przeciwne do dążeń szkoły.

– Na efekty procesu wychowawczego negatywny wpływ może także mieć wzajemne przerzucanie odpowiedzialności. Rodzina może bowiem uznać, że ukształtowanie osobowości i hierarchii wartości i ucznia jest zadaniem szkoły. Zdarza się również, że ma miejsce sytuacja odwrotna, kiedy szkoła rezygnuje z wpajania dzieciom pewnych zasad, przerzucając ten obowiązek na ich rodziny⁶⁵.

Istotnym problemem w zawodach związanych z wychowaniem i edukacją są opinie prezentowane w mass mediach. Mogą one bowiem podważać autorytet, co przyczynia się do poważnych trudności w budowaniu relacji z uczniem i pozyskiwaniu jego zaufania. Ponadto szkoła często jest przedstawiana w negatywnym świetle. W efekcie tego młodzi ludzie często są zniechęceni do uczęszczania do niej, a tym samym zdobywania w niej wiedzy i opanowywania zasad współżycia z przebywającymi w niej osobami.

Niejednokrotnie zdarza się również, że sami rodzice nie są przekonania co do tego, że działania placówek edukacyjnych mają na celu dobro uczniów. Wpływ na to mogą mieć m.in. ich osobiste doświadczenia z okresu szkolnego.

Kolejnym problemem, który może wpływać na obniżenie efektów pracy edukacyjno-wychowawczej, jest brak zainteresowania rodziców własnymi dziećmi. Przejawia się on zarówno w niewiedzy o postępach w nauce, jak i w absencji podczas spotkań i wizyt w szkole, tj. zebrania. Rodzice mogą również unikać tego rodzaju wizyt, ze względu na przekonanie, że to oni wiedzą najlepiej, co jest dobre dla ich dziecka i co go dotyczy

Współpraca szkoły z rodzicami ma niezwykle istotne znaczenie w kształtowaniu wiedzy, osobowości i aspiracji jednostki. Niemniej jednak nie jest ona jedynym komponentem, od którego zależy efekt procesu wychowawczego. Istotne znaczenie ma

64 I. Kant, *Uzasadnienie metafizyki moralności*, Wydawnictwo Antyk, Kęty 2001, s. 142.

65 Ibidem, s 144.

również wybór prawidłowej, zgodnej z własnymi uwarunkowaniami jednostki, ścieżki zawodowej. W tym przypadku praca szkoły i rodziny ma wymiar ilościowy i jakościowy. Pierwszy z nich odnosi się do poziomu posiadanej przez danego człowieka wiedzy. Natomiast wymiar jakościowy obejmuje tworzenie hierarchii wartości oraz formowanie postaw. Rozwój pod kątem branży, w której dana jednostka chce być w przyszłości zatrudniona, spełnia kilka zasadniczych warunków.

Po pierwsze, związany jest z rozwijaniem się u niej świadomości oraz przyjmowaniem konkretnych wartości. Po drugie, wyraża się zarówno w formie pojedynczych zachowań, jak i w ogólnej postawie i tendencjach do postępowania zawsze w określony sposób. Poza tym ma istotny wpływ na aktualny i przyszły poziom aspiracji zawodowych. Rozwój ten dodatkowo odbywa się na zasadzie interakcji, zachodzących pomiędzy poszczególnymi przedmiotami występującymi w środowisku pracy i zaangażowaną w nie jednostką. Po piąte, zainteresowanie i czynny udział jednostki w środowisku zawodowym przejawia się w konkretnych aktywnościach. Należą do nich m.in. kierowanie i naśladowanie. Zaangażowanie może się przejawiać również poprzez twórczość i samodzielność⁶⁶.

Rozwój hierarchii wartości jest również uzależniony od pozycji, jaką dana jednostka zajmuje w swojej społeczności. Korelacja ta występuje zawsze, niezależnie od tego, do jakiej grupy dana osoba przynależy. Można ją zaobserwować zarówno w kręgach formalnych, jak i nieformalnych⁶⁷.

Wskazane powyżej czynniki mają kluczowe znaczenie dla wychowania i kształtowania się hierarchii wartości człowieka. Istotny jest również wpływ jego rodziny i życia, jakie się w niej toczy. Komponent ten ma m.in. wpływ na kształtowanie się tolerancji, zrozumienia i miłości. Ponadto duże znaczenie ma hobby danej jednostki i jej najbliższych. Chodzi tu w szczególności o rodziców i rodzeństwo. Czynniki te mają wpływ na wartości takie jak cierpliwość czy stosunek do piękna.

Innym ważnym czynnikiem jest wykształcenie rodziców oraz osób w najbliższym otoczeniu jednostki. Jego wysoki poziom sprzyja kształtowaniu się w człowieku wytrwałości, sumienności i otwartości umysłu na nowe informacje. Ponadto osoby lepiej wykształcone często skuteczniej uczą swoje dzieci i najbliższych pracownicy i

66 W. Furmanek, *Z teorii edukacji zawodowej*, Wydawnictwo UR Furmanek, Rzeszów 1998, s. 187.

67 A. Janowicz, *Aspiracje młodzieży szkół średnich*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1977, s. 131.

obowiązkowości, a także budują w nich ciekawość świata. Wpływ rodziny i życia rodzinnego jest również istotny ze względu na naukę realizowania norm etycznych, uznawanych w społeczności, w której jednostka funkcjonuje.

Najbliższe osoby wspierają jednostkę m.in. w kształtowaniu w sobie współczucia, sprawiedliwości oraz poczucia własnej godności. Kolejnym istotnym sposobem oddziaływania rodziny jest czynny udział w działaniach społecznych, a także przyjmowanie określonych postaw i podejmowanie konkretnych działalności życiowych. Czynniki te wpływają na szacunek, jakim rodzina cieszy się w swoim otoczeniu, a co za tym idzie, sprzyjają kształtowaniu się w dziecku miłości, zrozumienia i zaradności. Mają również duży wpływ na jego przyszłą skłonność do niesienia pomocy innym⁶⁸.

System wartości każdego człowieka kształtowany jest stopniowo, w miarę dorastania i jego rozwoju. Na wszystkich etapach życia ludzie uświadamiają sobie kolejno, co jest dla nich istotne i zgodnie z jakimi zasadami chcą dalej żyć. Wyznawane wartości to elementy, które przesądzają o postępowaniu człowieka.

One bowiem decydują o ustalaniu życiowych celów, stylu życia, jakości egzystencji oraz interpersonalnych relacji oraz oddziałują na rozwój człowieka oraz planowanie życiowej drogi. Sama znajomość wartości nie stanowi czynnika wystarczającego do realizowania ich w społecznej praktyce oraz osobistym życiu⁶⁹.

Ludzie kształtują swoje systemy wartości podczas całego życia, co jest efektem ich doświadczeń i modyfikacji w postrzeganiu świata i siebie samego. Zmiana w zakresie preferencji wartości wywołuje zmianę postaw oraz zachowań, jakie tych postaw dotyczą. W przypadku – przede wszystkim – młodego człowieka, problemem jest zbudowanie stabilnej struktury wartości, uprawomocniającej jego działanie⁷⁰.

Ważne i zasadne jest zatem pytanie, w jaki sposób wspierać młodzież podczas poszukiwania własnej drogi, podmiotowości i sensu w otaczającym ich świecie. Funkcja, którą pełnią wartości w życiu młodych ludzi przed systemem oświaty stawia konieczność objęcia jej aksjologiczną edukacją. W kształceniu aksjologicznym nie można koncentrować się wyłącznie na przedstawianiu wartości i prezentacji gotowych rozwiązań na życie, ale

68 Cz. Matuszewicz, *Psychologia wartości*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1975, s. 54.

69 Ibidem, s. 55.

70 M. Misztal, *Problematyka wartości w socjologii*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1980, s. 89.

Uzyskaj pomoc – poprawprac.pl

przede wszystkim na pobudzaniu w młodym człowieku refleksji nad samym sobą i najbliższą mu społeczną rzeczywistością.

Wracając do czynnika rodzinnego należy omówić sposób przekazywania wartości dzieciom. W ich wychowaniu istotne jest zbudowanie w rodzinie klimatu porozumienia i dialogu. Przekazywanie wartości zachodzić powinno w rodzinnej i pełnej miłości atmosferze. Wychowywanie w demokratycznym duchu da znacznie więcej korzystnych efektów, aniżeli stosowanie ostrej dyscypliny bądź przymusu. Dzieci od wczesnych lat życia nie mają zakodowanego regulaminu, według którego uczyć się będą postępowania moralnego. To rodzice przekazują wzorce zachowań w różnych życiowych sytuacjach. Tłumaczą dziecku, jakie zachowania są według nich dobre, a jakie złe i dlaczego tak się dzieje, jakie zachowania nie krzywdzą innych osób i siebie samego⁷¹.

Własny przykład to główna metoda przekazania dzieciom wartości. To również harmonia pomiędzy słownymi deklaracjami a życiem. Dzieci uczą się zwłaszcza przez naśladowanie, obserwują postępowanie rodzica, słuchają, co mówią, patrzą na reakcje. Przejmują zatem hierarchię wartości od rodziców, będących dla nich nadrzędnym przykładem. Dziecko kieruje się tym, co rodzic czyni, a nie tym, co mówi. Najważniejsza reguła zatem dotyczy tego, aby to co jest wypowiedzane było spójne z tym, co jest czynione. Słowo jest wyłącznie informacją, lecz by mogło nabrać znaczenia, musi wiązać się z doświadczeniem. Rodzic wpajający mową wspaniałą wartość, jaką jest uczciwość, a równocześnie podróżuje z dzieckiem bez zakupu biletu, nie może dziwić się, jeśli w przyszłości dziecko czynić będzie taki sam sposób.

Rodzice mają szansę przekazać dziecku dopiero wówczas hierarchię wartości, kiedy sami prowadzić będą w jej myśl swoje życie. Stanowią oni stróżów wartości w tym nierzadko skomplikowanym świecie, budują czytelne zasady i zrozumiałe reguły postępowania swoich dzieci. Jaką dziecko obierze drogę życia i jak sobie z nim poradzi, zależne jest głównie od tego, w jaki zostanie bagaż doświadczeń wyposażone. Należy zatem z całą stanowczością podkreślić, iż wychowanie do wartości jest tym efektywniejsze, im bardziej rodzice żyć będą życiem ukształtowanym zgodnie z tymi walorami.

71 Cz. Matusiewicz, *op. cit.*, s. 58-59.

2.3.2. Oddziaływanie wartości na postawy młodych ludzi

Zmiany społeczno-kulturowe zachodzące w dzisiejszych czasach przyczyniają się do coraz bardziej intensywnego nacisku na sens życia i jego wartość. Przyczynia się to do tego, że przystosowanie się do istniejących warunków nie jest już wystarczające. Konieczne jest również edukowanie się po to, by zdobywać wiedzę, kształtować w sobie nowe umiejętności i dawać sobie coraz szersze możliwości działania. Coraz bardziej istotne znaczenie mają również współczesne wartości, tj. tolerancja, otwartość i skłonność do współpracy. Nie są one jedynie teoretycznymi aspiracjami, lecz nabierają ważności pod względem praktycznym.

W licznych opracowaniach naukowych wskazuje się, iż nadrzędnymi wartościami, jakich pragnie młodzież są: szczęśliwe życie rodzinne, przyjaźń, akceptacja, odwzajemniona miłość, szacunek i życzliwość. Kiedy młode pokolenie wybiera te właśnie wartości, akceptuje jednocześnie wartość drugiego człowieka, wartość jednostki. Ponadto, młodzi ludzie wyrażają silne pragnienie przynależności do pewnych grup społecznych, z których grona najistotniejszą stanowi rodzina, w dalszej kolejności krąg lubiących i lubianych przyjaciół. Młodzież stawia rodzinę na samym szczycie każdej wartości i podporządkowuje im tak istotne wartości osobiste, jak zdrowie, a niekiedy nawet życie⁷².

W powiązaniu z powyższym wskazać można, iż młodzi ludzie cenią wartość człowieka, szanują jego godność, wykazują w stosunku do niego ofiarny i odpowiedzialny stosunek, są wrażliwi na potrzeby innych. Młodzież chce, aby relacje między nimi zachodziły w sposób, dzięki któremu nie wyrządza się krzywdy drugiej osobie, relacje opierać się mają na miłości i sprawiedliwości. Szacunek dla godności drugiego człowieka zachodzi choćby poprzez domaganie się uszanowania prawa do rozwoju swojej osobowości w myśl własnych aspiracji, do optymalnej realizacji życiowych szans, a także wyraźnym potępieniu czynów, jakie poniżają ludzką godność, z grona, których eksponuje się donosicielstwo i oportunizm w połączeniu z pochlebstwem napędzanym chęcią uzyskania pewnej korzyści⁷³.

72 K. Ostrowska, *W poszukiwaniu wartości*, Wydawnictwo Rubikon, Kraków 2014, s. 89.

73 L. Dyczewski, *Więź pokoleń w rodzinie*, Wydawnictwo ODiSS, Warszawa 1976, s. 134-135.

Uzyskaj pomoc – poprawprac.pl

Młodzież pragnie także mieć poczucie społecznej przydatności oraz poczucie przydatności dla innych osób. Takie pragnienia są stosunkowo silne i młodzi ludzie gotowi są do podejmowania czynności pozwalających im zdobyć uznanie innych, zyskać ich szacunek. W przyjaźniach i silnych międzyludzkich więzach młodzież widzi sens swojego życia, a także źródło szczęścia.

Współczesna młodzież deklaruje silne powiązanie z narodem i ojczyzną, wykazuje także poczucie odpowiedzialności za losy ojczyzny. Młodzi ludzie posiadają silne postawy patriotyczne, które wyrażają się gotowością do poświęceń.

Istotne zmiany zachodzą również w kwestii aspiracji zawodowych. Coraz więcej osób wyraża chęć pracy w charakterze lekarza, ratownika medycznego, pielęgniarki czy weterynarza. Wybierając zawód, młodzi ludzie obecnie w dużej mierze kierują się takimi wartościami jak sumienność, powołanie i możliwość poświęcanie się dla innych. Istotną rolę odgrywa też współczucie, odwaga i silne zaangażowanie w swoje obowiązki. Coraz ważniejsze stają się także sumienne praca, wysoki poziom etyki i moralności oraz zdobywanie wiedzy i doświadczenia.

Na początku XXI wieku zostały przeprowadzone badania naukowe, którymi kierowała Krystyna Ostrowska i obejmowały one grupę 1611 uczniów uczęszczających od klasy piątej szkoły podstawowej do klas maturalnych szkoły średniej. W badaniu wzięły udział dzieci ze szkół podstawowych, gimnazjów, liceów, szkół zawodowych oraz techników z całej Polski. Dobór szkół miał charakter losowy, a wskaźnikami, jakie wykorzystano w celu pozyskania i interpretacji zdobytych informacji były cele życiowe oraz dążenia uczniów. Badania te pozwoliły na wyodrębnienie wartości, które w ocenie dzieci były najważniejsze. Należały do nich: miłość, szczęście rodzinne, a także wzajemne zaufanie oraz zdobywanie wykształcenia.

Fakt, że jako najistotniejsze wskazane zostały takie wartości jak miłość oraz szczęśliwe życie rodzinne, może być interpretowany jako pogłębianie się indywidualizmu. Jednostki ludzkie coraz częściej bowiem koncentrują się na wartościach, które mają znaczenie dla nich samych. O ile stan ten jest czymś dobrym, jeśli plasuje się na optymalnym poziomie, o tyle doprowadzenie go do skrajności może grozić zbyt dużą atomizacją społeczeństwa i niechęcią do działania na rzecz innych osób, poza najbliższymi⁷⁴.

74 K. Ostrowska, *Wartości w naszym życiu*, „Wychowawca” 2004 Nr 5 (137), s. 14.

Uzyskaj pomoc – poprawprac.pl

Wyniki powyższych badań wskazują na fakt, że obecnie społeczeństwo charakteryzuje się coraz większym zróżnicowaniem postaw. Ponadto ma tendencje do refleksyjności i odczuwa zagubienie. Jednocześnie jednostki coraz bardziej koncentrują się na problemach związanych z własną egzystencją. Badanie przeprowadzone przez Ostrowską na początku wieku zostało potwierdzone w 2009 r. przez MTV Networks International. Czynności przeprowadzone przez tę firmę odnosiły się do wyznawanych przez młodych ludzi wartości, a także do ich marzeń i nadziei⁷⁵.

W początkowej fazie badań MTV Networks International zebrano wartości wyznawane obecnie przez młode pokolenie. Należały do nich: tradycja, indywidualność, uczciwość, wysiłek i pozytywne nastawienie. Pierwsza z tych wartości została wskazana, pomimo że jednocześnie obserwuje się tendencję do spadku wartości autorytetu rodziców. Niemnie jednak ich postawa i wyznawane wartości nadal mają dla młodych osób duże znaczenie. Wzrost znaczenia indywidualności przejawia się natomiast w niechęci do szufladkowania i poczuciu autonomii. Istotnego znaczenia nabiera też w tym kontekście niezależność i wiara w możliwość kontrolowania własnego życia.

Kolejną wartością, która nabiera znaczenia w związku z pogłębiającym się indywidualizmem, jest uczciwość. Wiąże się ona również z lojalnością i przyjaźnią. Interesującą kwestią jest również podejście współczesnych młodych ludzi do wysiłku. Coraz silniejsze są bowiem pragnienia dotyczące odnoszenia sukcesów przy jednoczesnym przestrzeganiu etyki pracy. Istotną rolę w obecnej hierarchii wartości większości ludzi odgrywa pozytywne nastawienie. Zdaniem młodzieży stanowi ono istotny czynnik prowadzący do szczęścia i sukcesu. Jednocześnie zmienia się podejście do używek. Są one mianowicie akceptowane w wielu środowiskach, niemniej jednak wyraźna jest również tendencja do niedopuszczania, aby przejęły one kontrolę nad ich własnym życiem⁷⁶.

Obecne przemiany pokoleniowe wymagają systematycznego przeprowadzania badań i dogłębnego poznawania. W tym celu MTV NI przeprowadziło akcję, której celem było wyodrębnienie 10 podstawowych przykazań młodych ludzi, oraz 7 grzechów, które według nich są obecnie najbardziej godne potępienia. Zgodnie z pierwszą z najczęściej wskazywanych zasad, człowiek musi wierzyć w siebie. Przykazanie drugie natomiast nakazywało szanowanie własnych rodziców. Zasada trzecia dotyczyła z kolei bycia

75 K. Ostrowska (2014), *op. cit.*, s. 103.

76 M. Kleszcz, *Postawa twórcza a hierarchia wartości młodego pokolenia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2011, s. 56

uczciwym. Po czwarte, obecni ludzie muszą brać odpowiedzialność za własny los. Zgodnie z przykazaniem piątym powinni natomiast żyć pełnią życia. Szóstą ważną rzeczą okazało się natomiast być dotrzymywanie obietnic. Po siódme, ludzie zobowiązani są do pracowania na własną korzyść, przy jednoczesnym braku wyrządzania szkody innym. Przykazanie ósme dotyczyło natomiast bycia tolerancyjnym. Zgodnie z zasadą dziewiątą, ludzie powinni być szczęśliwi i wykazywać optymizm, nawet jeśli mierzą się z przeciwnościami losu. Ostatnie przykazanie nakazuje natomiast tworzyć i jednocześnie wystrzegać się niszczenia⁷⁷.

Jak już zostało wspomniane, działania MTV NI miały również na celu wyodrębnienie siedmiu największych grzechów w opinii współczesnej młodzieży. Pierwszym z nich okazał się być rasizm. Grzech drugi to natomiast nieuczciwość. W ramach akcji wskazano również na znęcanie się nad osobami słabszymi oraz chciwość. Ponadto jednostki ludzkie powinny wystrzegać się niewierności, złości oraz zazdrości⁷⁸.

Omówione wyżej badania przyczyniły się do zakwestionowania obrazu młodzieży, jaki lansowały ówczesne media, a także pozwoliły na identyfikację jej najważniejszych wartości i ambicji. O ile jeszcze na początku XXI w. młodzież była postrzegana jako zbuntowana, dążąca za wszelką cenę do sławy, leniwa, a także wykazująca się dużym poziomem hedonizmu, o tyle obecnie jej obraz jest już inny. Dominują w nim m.in. takie określenia jak optymizm, przedsiębiorczość, nastawienie na rodzinę oraz dążenie do nawiązywania przyjaźni.

Badania okazały się nad wyraz spójne, mimo, że prowadzono je w różnych krajach. Wysuwa się zatem wniosek, iż zacierają się różnice między młodzieżą pochodzącą z różnych państw europejskich, co stanowi wynik globalizacji⁷⁹.

Młode pokolenia cenią postawy oraz wartości swoich rodziców, wybierają indywidualizm, uczciwość i przyjaźń, etykę i wartość pracy. Wierzą, iż optymizm jest kluczem do sukcesu, co potwierdza teorie „cichej rewolucji” wartości. Opiera się ona na przechodzeniu od preferencji wartości materialnych po rozwój wartości post-materialnych. Taka zmiana wartości postrzegana jest jako pozytywna, zgodna z transformacją społeczeństwa industrialnego w społeczeństwo usług.

77 Ibidem, s. 56

78 Ibidem, s. 56-57.

79 M. Kleszcz, *op. cit.*, s. 57-58.

2.3.3. Wartości a aspiracje

Życiowe zamierzenia oraz cele, a jednocześnie także aspiracje młodzieży to realny przejaw systemu wartości, motywator życiowej aktywności, mobilizują ponadto do wzmożonej aktywności w skomplikowanych sytuacjach, w zetknięciu ze stresem, stanowią zachętę do czynnego działania w zakresie różnych obszarów codziennego życia, jak szkoła, rodzina, grupa rówieśnicza.

Kwestie związane z wpływem wartości na formowanie się aspiracji jednostki są niezwykle ważnym zagadnieniem. Nie można bowiem zaprzeczyć, że pomiędzy tymi dwoma elementami istnieje silna korelacja. Konieczne jest jednak zastanowienie się nad tym, jakie wartości mają wpływ na kształtowanie się aspiracji. Należy również poświęcić uwagę poszukiwaniu odpowiedzi na pytanie o to, czy aspiracje, które formują się właśnie na gruncie wyznawanych wartości, są trwałe, czy też o dużej ruchliwości. Ponadto istotną kwestią jest również ich poziom i stosunek do możliwości poszczególnych jednostek. Konieczne jest również określenie konkretnych aspiracji, które tworzą się w efekcie wyznawania określonych wartości.

Na początku warto skupić uwagę na wpływie miłości, tolerancji i sprawiedliwości. Wartości te wpływają na kształtowanie się wysokiego poziomu aspiracji rodzinnych. Natomiast wolność, odwaga i jasne poglądy w różnych kwestiach to wartości pociągające za sobą podnoszenie się poziomu aspiracji zawodowych. Z kolei wartości takie jak współczucie, zrozumienie i chęć pomocy innym ludziom to determinanty rozwoju aspiracji prospołecznych.

Kolejną kwestią, której warto poświęcić uwagę, jest to, że różne rodzaje aspiracji mogą wpływać na siebie wzajemnie. Na przykład aspiracje prospołeczne niejednokrotnie determinują wybór określonych zawodów, tj. lekarz, pracownik socjalny czy też ratownik medyczny. Ponadto osoby, u których obserwuje się wysoki poziom współczucia, często podejmują się działań bezinteresownych. Jako przykład można tu podać uczestnictwo w wolontariacie, a także dobrowolna praca w hospicjach czy też domach opieki. Osoby o wysokim poziomie współczucia często działają również w szpitalach oraz w schroniskach dla zwierząt.

W kontekście rozwoju zawodowego młodego człowieka wartości i aspiracje pozostają nie bez znaczenia. Nierzadko wartościom przypisywany jest swoisty czynnik sprawstwa, kierunkowskaz, nadający sens życiu. Oddziaływanie wartości na zachowanie

jednostki powstaje przede wszystkim przez wskazanie przesłanek preferencji i wyboru, nadawanie znaczeń oraz ważności obiektom, organizacja zachowań oraz doświadczeń człowieka.

Wartości służą budowaniu aspiracji i życiowych celów, są związane w sposób bezpośredni z dokonywaniem istotnych wyborów, w tym tych, które odnoszą się do zawodu bądź decyzji o macierzyństwie. Różne rodzaje wartości nadają poszczególnym osobom poczucie sensu życia, są równocześnie podstawą budowania celów, aspiracji i planów życiowych. Powodują one, iż podejmowane są pierwsze istotne i samodzielne decyzje, oddziałujące na życie w przyszłości i związane z dokonywaniem ważnych wyborów (np. wybór zawodu)⁸⁰.

W sposób bezpośredni z hierarchią wartości człowieka związane są aspiracje decydujące w znaczącym stopniu o wyborze edukacyjnej i zawodowej ścieżki, szerzej rozumianej jako ścieżki życiowej. Aspiracje warunkują aktywność i zachowanie człowieka, napędzają jego działania, a także wyznaczają cele. Nierzadko definiuje się je jako synonim dążeń, marzeń, ambicji⁸¹.

„Czynniki motywacyjne, takie jak: motywy, postawy, aspiracje, zainteresowania, są mocno związane z uznawaną hierarchią wartości”⁸², jaka wyznacza tor dla rozwoju człowieka i oddziałuje na wyznaczanie sobie celów, także zawodowych. Aspiracje to odbicie świata wartości, w jakim dany człowiek żyje, to siła napędowa jego działania. „Swoistą cechą socjologicznego pojmowania aspiracji jest (...) zainteresowanie obiektami pragnień ludzkich - wartościami, sprawami i rzeczami, które stanowią obiekt tych pragnień”⁸³.

Poziom aspiracji każdego człowieka uzależniony jest między innymi od:

- wartości, jakie zostały wpojone podczas procesu socjalizacji;
- wyobrażenia o własnych możliwościach, jakie płyną z minionych doświadczeń;
- samooceny ogólnej, a także kryteriów obiektywnych;

80 K. Denek, *Wartości i cele edukacji szkolnej*, Wydawnictwo Naukowe UAM w Poznaniu, Poznań - Toruń 1994, s. 17.

81 Z. Frączek, *Aspiracje życiowe a wartości uczniów szkół średnich*, „Nowa Szkoła” 2009, Nr 1, s. 41.

82 D. Kukła, *Wielowymiarowość poradnictwa w życiu człowieka*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2012, s. 120.

83 J. Szefer-Timoszenko, *Aspiracje w życiu człowieka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1981, s. 6.

Uzyskaj pomoc – poprawprac.pl

- wyobrażenia w zakresie konsekwencji zrealizowania lub niezrealizowania pewnych celów;
- obserwacji w zakresie powodzenia lub niepowodzenia innych osób;
- identyfikowania się z pewnymi rolami bądź wzorami społecznymi;
- nacisków społecznych;
- oczekiwań⁸⁴.

Wartości i aspiracje - rozpatrywane pod kątem zawodowej kariery - ważne są jako komponenty definiujące zawodowe wybory, a także wybory rodzinne. Obok hierarchii ważności, zdolności lub zainteresowań, aspiracje człowieka współdecydują o edukacyjnym i zawodowym kierunku rozwoju jednostki. W istotnym stopniu umożliwiają zdefiniowanie celów życiowych, zawodowych, a także osiągnąć sukces. Aspiracje, zbieżnie do postaw czy motywów, stanowią czynniki mające bezpośrednie źródło w uznawanej hierarchii wartości. To od preferowanych wartości jednostka buduje swoje aspiracje i wyznacza ich poziom⁸⁵.

Świat wartości i powiązanych z nimi aspiracji nieustannie zmienia się. Uzasadniona jest zatem potrzeba badań w tym obrębie, ponieważ „zachwianiu uległy między innymi hierarchie wartości dużych grup i poszczególnych jednostek (...). Wizje światów wartości nie są ani stałe, ani oczywiste. Kształtują się w ciągłych zmaganiach, sporach, rozterkach. Nawet wartości powszechnie uznawane (takie, jak: dobro, piękno, prawda, czy takie, jak: wolność, prawo do życia i nieskrępowanego rozwoju i in.) poddawane bywają różnym próbom relatywizacji”⁸⁶.

Zdefiniowanie systemu wartości umożliwia wskazanie wyznaczników ukierunkowujących życiowe i zawodowe wybory. Wbrew zachodzącym przemianom w dziedzinie kultury, ekonomii, czy też w zakresie zmian społecznych struktura aksjologicznego systemu w społeczeństwie cechuje się w dużym stopniu stałością - zwłaszcza w stosunku do sfery egzystencjalnej, praktycznej.

84 *Determinanty wyborów edukacyjno-zawodowych 500 uczniów szkół gimnazjalnych miasta Poznania*, Centrum Doradztwa Zawodowego dla Młodzieży, Poznań 2007, s. 7.

85 D. Kukla, *op. cit.*, s. 123.

86 T. Lewowicki, *Przemiany oświaty. Szkice o ideach i praktyce edukacyjnej*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 1994, s. 21.

Uzyskaj pomoc – poprawaprac.pl

Praca zawodowa, kariera, rozwój zawodowy to szansa na urealnienie konceptu własnej osoby, natomiast satysfakcja z tejże sfery jest możliwa wówczas, kiedy jednostki realizują swoje zainteresowania oraz potencjał, odnajdują wartości własne, a także kiedy nie stoją one w sprzeczności z osobowością.

Rozdział III. Metodologia badań własnych

Prawidłowe przeprowadzenie badań naukowych wymaga dogłębnego zrozumienia ich istotny. Dlatego też konieczne jest zgłębienie dotyczących ich kwestii teoretycznych i praktycznych. Ważnym zadaniem jest m.in. zdefiniowanie, czym badania naukowe właściwie są. Zdaniem W. Zaczyńskiego pojęcie to odnosi się do celowego poznania pewnego wycinka rzeczywistości. Badania mogą dotyczyć jej aspektów przyrodniczych, społecznych, psychologicznych, kulturowych lub innych. Ważnym elementem tej definicji jest również wynik. Stanowi on wierny oraz odzwierciedlony w adekwatny sposób obraz rzeczy i zdarzeń. Muszą one istnieć obiektywnie i być niezależne od osoby badacza⁸⁷.

Proces badawczy obejmuje kilka podstawowych etapów. Zdaniem T. Pilcha pierwszym z nich jest określenie przedmiotu badań oraz ich celu. Następnie formułuje się główny problem badawczy oraz problemy szczegółowe. Kolejnym etapem jest sformułowanie hipotez. Kiedy już badacz zrealizuje to zadanie, może przejść do wyboru terenu badań oraz dobrać próbę. Etapem piątym jest opracowanie technik badawczych. Następnie wykonuje się badania pilotażowe, po których opracowywana jest ostateczna wersja problemów, hipotez i narzędzi badawczych. Samo przeprowadzenie badań odbywa się na etapie ósmym. Nie jest to jednak jeszcze koniec całego procesu. Dalsza praca polega na uporządkowaniu oraz przygotowywaniu materiałów i narzędzi badawczych. Następnie Sprawdza się hipotezy. Etap jedenasty obejmuje natomiast opracowanie wyników oraz ich uogólnienie, z kolei dwunasty - opracowanie teoretyczne⁸⁸.

Proces badawczy skonstruowany na cele niniejszej pracy został przedstawiony w kolejnych częściach tekstu.

3.1. Przedmiot i cel badań

Przedmiot badań naukowych może obejmować elementy różnego rodzaju. Zalicza się do nich m.in. obiekty, osoby lub grupy osób. Badania mogą również mieć na celu

87 W. Zaczyński, *Praca badawcza nauczyciela*, Wydawnictwo WSiP, Warszawa 1995, s. 10.

88 T. Pilch, *Organizacja procesu badawczego w pedagogicznych badaniach środowiskowych*, [w:] *Metodologia pedagogiki społecznej*, R. Wroczyński, T. Pilch, Wydawnictwo PAN, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1974, s. 35.

poznawanie procesów, motywacji, opinii, struktur czy też różnego rodzaju informacji. Niejednokrotnie efektem przeprowadzonego procesu badawczego jest zgłębienie kwestii związanych z osobowościami, wiedzą, zjawiskami i doświadczeniami. Przedmiotem badań mogą być również postawy. Mówiąc w uproszczeniu, termin ten odnosi się do wszystkiego, co badacz wyjaśnia i opracowuje w trakcie realizowanych przez siebie czynności⁸⁹.

Według innej definicji pojęcie "przedmiot badań" odnosi się do ściśle określonego zbioru zjawisk, osób bądź też przedmiotów. Badania o charakterze psychologicznym, pedagogicznym i socjologicznym przeprowadza się na populacji, którą stanowi określona kategoria ludzi⁹⁰.

W przypadku niniejszej pracy przedmiotem badań były aspiracje edukacyjne młodzieży uczęszczającej do ostatniej klasy szkoły podstawowej.

Innym ważnym pojęciem wymagającym zdefiniowania jest cel badań. Termin "cel", w rozumieniu przedstawionym w Słowniku Języka Polskiego, odnosi się do określonego miejsca, rzeczy lub stanu, do którego jednostka chce dojść lub który chce osiągnąć. Natomiast w kontekście badań naukowych cel oznacza zdobycie jak najbardziej ścisłej wiedzy na temat interesujący badacza. Wiedza ta powinna również charakteryzować się najwyższym stopniem pewności, ogólności, prostoty i nasycenia informacjami⁹¹.

Wartą uwagi definicję celu badawczego przedstawia W. Zaczyński. Według niego pojęcie to odnosi się do bliższego określenia tego, co badacz chce osiągnąć poprzez realizację swoich działań. Prawidłowe sformułowanie celu badawczego jest niezbędne ze względu na fakt, że badania zawsze są ukierunkowane na poznanie konkretnego wycinka rzeczywistości. Dlatego też musi on spełniać kilka warunków. Po pierwsze, cel powinien być konkretny. Po drugie, musi być jasny. Ostatnim wymogiem jest natomiast realność, a więc musi on być możliwy do zbadania⁹².

W przypadku niniejszej pracy celem badań było ukazanie aspiracji edukacyjnych wykazywanych przez młodzież uczęszczającą do ostatniej klasy szkoły podstawowej.

89 J. Sztumski, *Wstęp do metodologii i technik badań społecznych*, Wydawnictwo „Śląsk”, Katowice 1995, s. 19.

90 Z. Skorny, *Prace magisterskie z psychologii i pedagogiki*, Wydawnictwo WSiP, Warszawa 1984, s. 107.

91 T. Pilch, *Zasady badań pedagogicznych: strategie ilościowe i jakościowe*, Wydawnictwo „Żak”, Warszawa 2001, s. 23.

92 W. Zaczyński, *op. cit.*, s. 86.

3.2. Problemy i hipotezy badawcze

Kolejnym etapem procesu badawczego jest sformułowanie problemu badawczego i hipotez. Etap ten ma decydujące znaczenie dla kierunku działań badacza. Chodzi tu w szczególności o treść całego procesu, a także dobór odpowiedniej próby, metod i narzędzi, które posłużą do zdobywania potrzebnych informacji. Sformułowanie problemów i hipotez badawczych pozwala również na wyznaczenie zakresu, jaki zostanie objęty badaniami. Błędna realizacja tego zadania może utrudnić badaczowi pracę, a nawet ją uniemożliwić⁹³.

Analizując teoretyczne kwestie związane z problemem badawczym, należy podkreślić, że ma on formę pytania dotyczącego natury badanego zjawiska. Może ono również odnosić się do związków i relacji, jakie zachodzą pomiędzy poszczególnymi elementami rzeczywistości, tj. osoby, zjawiska, zdarzenia, procesy czy też cechy. Problem badawczy może być również rozumiany jako stan świadomości. Stanowi on bowiem efekt zdania sobie sprawy z brakiem wiedzy w pewnym zakresie i trudnościami w jego zrozumieniu oraz wytłumaczeniu. W tym kontekście problem badawczy oznacza również deklarację niewiedzy.

W literaturze dotyczącej metodologii badań można znaleźć różnorodne podziały problemów badawczych. Zgodnie z jedną z nich można wskazać trzy podstawowe kryteria podziału. Zgodnie z pierwszym z nich wyróżnia się problemy teoretyczne i praktyczne. Według drugiego kryterium wskazuje się natomiast te o charakterze ogólnym i szczegółowym⁹⁴. Wyróżnia się również problemy podstawowe i cząstkowe. Prawidłowe sformułowanie problemów badawczych wymaga stosowania się do podstawowych zasad. Spośród nich szczególnie istotne są trzy. Po pierwsze, badacz musi wyczerpać zakres wiedzy, którą chce zdobyć. Po drugie, ważne jest, by zwracał on uwagę na wszystkie zależności, które występują pomiędzy wykorzystywanymi przez siebie zmiennymi. Zgodnie z ostatnią zasadą problem musi mieć wartość praktyczną i być możliwy do sprawdzenia w sposób empiryczny.

W przypadku niniejszej pracy głównym problemem badawczym został sformułowany w następujący sposób: jakie uczniowie kończący szkołę podstawową mają plany w kwestii swojej oświaty i aspiracji zawodowych?

93 J. Apanowicz, *Zarys metodologii prac dyplomowych z organizacji i zarządzania*, Wydawnictwo Wyższego Seminarium Duchownego „Bernardinum”, Gdynia 1997, s. 29.

94 J. Sztumski, *op. cit.*, s. 51.

Uzyskaj pomoc – poprawprac.pl

Kolejnym etapem procesu badawczego było sformułowanie problemów szczegółowych. Otrzymały one następujące brzmienie:

- Co wpływa na decyzję uczniów szkoły podstawowej dotyczącą wyboru szkoły średniej
- Jak uczniowie pozyskują wiedzę na temat możliwości w zakresie doboru ścieżek edukacyjnych i rozwoju zawodowego?
- Na jakim poziomie kształtują się aspiracje oświatowe uczniów ostatniej klasy szkoły podstawowej w porównaniu do jednostek kończących szkołę średnią?
- Jakie są oczekiwania uczniów wobec wybranej szkoły średniej w kwestii przyszłości zawodowej?
- Jakie uczniowie mają plany co do przyszłości po ukończeniu wybranej przez siebie szkoły średniej?

Jeszcze jednym terminem ważnym w kontekście procesu badawczego jest "hipoteza". Określenie to odnosi się do zdania, które nie jest w danej chwili w pełni uzasadnione, a jednocześnie tłumaczy określone fakty⁹⁵. Termin ten odnosi się także do przypuszczenia. Inną definicję tego pojęcia przedstawia M. Łobocki. Według niego hipotezy to założenia, które odnoszą się do wyników, jakie badacz uzyska w efekcie realizacji procesu badawczego. Jednocześnie nie mogą one przesądzać o wyniku prowadzonych działań i wpływać na wnioski⁹⁶.

– Analizując kwestię hipotez badawczych, trzeba pamiętać, że nie każde zdanie można zaliczyć do tej grupy sformułowań. Aby hipoteza była sformułowana prawidłowo, musi bowiem spełniać kilka warunków. Pierwszym z nich jest określenie potencjalnych zależności, jakie zachodzą pomiędzy badanymi zmiennymi. Ponadto hipoteza powinna mieć ściśle określony zasięg działania. Po trzecie, konieczne jest, aby jej empiryczna weryfikacja była możliwa. Ponadto sformułowanie hipotezy musi opierać się na uznanej powszechnie wiedzy naukowej, a jednocześnie zaprzeczać znanym już i udowodnionym twierdzeniom. Inną zasadą jest konieczność sformułowania hipotezy tak, by stanowiła ona wniosek wysnuty przez badacza na podstawie jego dotychczasowych obserwacji i doświadczeń. Ostatnia zasada głosi natomiast, że powinna ona być uzasadniona teoretycznie i wynikać z własnej praktyki pedagogicznej⁹⁷.

95 *Słownik Języka Polskiego, op. cit.*, s. 252.

96 M. Łobocki, *Wstęp do metod badań pedagogicznych*, Wydawnictwo Impuls, Kraków 2007, s. 125.

97 T. Pilch, *op. cit.*, s. 47-48.

Uzyskaj pomoc – poprawprac.pl

Hipotezy dzielone są na dwie grupy. Pierwsza z nich, prosta, stanowi wyprowadzenie z uogólnionych prostych obserwacji. Natomiast druga z nich, hipoteza złożona zakłada, że istnieje powiązanie pomiędzy zdarzeniami⁹⁸.

Mając na względzie powyższe, hipoteza główna brzmi: uczniowie kończący szkołę podstawową mają określoną ścieżkę edukacyjną, która pozwoli im uzyskać wymarzony zawód.

Hipotezy szczegółowe:

- uczniowie szkół podstawowych podczas wyboru szkoły średniej kierują się tradycjami rodzinnymi;
- uczniowie odbyli spotkania z doradcą zawodowym oraz uczestniczyli w dniach otwartych wybranych szkół średnich;
- uczniowie kończący szkołę podstawową charakteryzują się nieco niższym poziomem aspiracji oświatowych, aniżeli uczniowie kończący szkołę średnią;
- uczniowie w wyborze szkoły kierują się głównie tym, że praca, którą dzięki niej otrzymają przyniesie im odpowiednie zarobki;
- po ukończeniu szkoły średniej większa część uczniów chce podjąć studia.

Powyższe hipotezy zostaną rozstrzygnięte po przeprowadzeniu badań z wykorzystaniem kwestionariuszy ankiet, o czym szerzej nadmieniono w kolejnym podrozdziale niniejszego rozdziału.

3.3. Zmienne i wskaźniki

Podczas prowadzenia badań naukowych w zakresie pedagogiki należy pamiętać, iż wszelkiego typu pomiary faktów lub zjawisk powinny zawierać zmienne i wskaźniki. Jest nimi uszczegółowienie problemów badawczych i dotyczących ich hipotez roboczych. Zmienną jest pewna „nazwa” oraz ustalony „zbiór wartości”⁹⁹.

Nauki społeczne klasyfikują zmienne na obserwowalne i nieobserwowalne, a także ustalone i losowe. Połączenie obu klasyfikacji prowadzi do wyszczególnienia czterech rodzajów zmiennych: niezależnych, zależnych, parametrów i błędów. Zmienne,

98 Ibidem, s. 47.

99 T. Pilch, *op. cit.*, s. 56.

Uzyskaj pomoc – poprawprac.pl

na ogół wyrażane w postaci określeń teoretycznych, należy zaopatrzyć w różnorodne wskaźniki po to, aby możliwe było dokonanie zbadania empirycznego¹⁰⁰.

Aby dokonać uszczegółowienia zmiennych wykorzystuje się wskaźniki. Są one pewnymi cechami, zjawiskami lub zdarzeniami. Na ich podstawie wyciąga się wnioski, które charakteryzują się pewnością lub określonym prawdopodobieństwem prawdziwości. Mogą one być ważne nawet wtedy, gdy prawdopodobieństwo to jest wyższe niż przeciętne¹⁰¹.

Dobierając wskaźniki i zmienne na cele niniejszej pracy, uwzględniono powyższe założenia. Uzyskane efekty przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Zmienne i wskaźniki wykorzystane w badaniach własnych

Zmienne	Wskaźniki
<i>Pośredniczące</i>	
1.1. Płeć	a) kobieta
	b) mężczyzna
1.2. Miejsce zamieszkania	a) miasto
	b) wieś
<i>Niezależne</i>	
2.1. Powód wyboru szkoły średniej	a) rodzina
	b) rówieśnicy
	c) hobby
	d) nauczyciele
2.2. Powód wyboru zawodu	a) tradycja rodzinna
	b) zainteresowaniami
	c) zarobki

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

3.4. Metody, techniki i narzędzia badań

Metoda to określony sposób postępowania. W przypadku badań pojęcie to odnosi się do działań dążących do uzyskania celu badawczego¹⁰². Zgodnie z inną definicją metoda badawcza może być natomiast rozumiana jako zespół zabiegów koncepcyjnych oraz instrumentalnych, uzasadnionych teorią naukową. Obejmują one wszystkie działania, jakie

100 Ibidem, s. 57.

101 Ibidem, s. 57-58.

102 *Słownik Języka Polskiego*, op. cit., s. 431.

badacz wykonuje w celu rozwiązania sformułowanego przez siebie problemu badawczego¹⁰³.

– Zdaniem M. Łobockiego można wyróżnić dziewięć podstawowych metod badawczych. Pierwszą z nich jest obserwacja. Metoda druga to natomiast eksperyment pedagogiczny. Badacze mogą również wykorzystać metodę testów osiągnięć szkolnych. Czwartą metodą jest socjometria. Łobocki wyróżnił również sondaż diagnostyczny i analizę dokumentów. Do arsenału metod, które mogą być wykorzystane przez badacza, zalicza on również skalę ocen oraz metodą indywidualnych przypadków. Ostatnim z wymienionych przez niego sposobów przeprowadzania badań jest monografia¹⁰⁴.

Na cele niniejszej pracy zdecydowano się na przeprowadzenie badań metodą sondażu diagnostycznego. Można go zdefiniować jako taki sposób gromadzenia wiedzy, który opiera się na grupie osób wybranej z populacji, w której występuje interesujące badacza zjawisko. Metoda ta sprawdza się dobrze w przypadku pozyskiwania informacji na temat struktur, atrybutów funkcjonalnych kierunkach rozwoju zjawisk oraz opiniach i poglądach badanej społeczności¹⁰⁵. Metoda ta może również być z powodzeniem wykorzystywana w celu przeprowadzenia badań konkretnych zjawisk, ich dynamiki oraz fenomenów niezlokalizowanych instytucjonalnie.

Stosowanie metody sondażu diagnostycznego ma pewne zalety istotne dla pracy badacza. Po pierwsze, metoda ta umożliwia formułowanie problemów oraz hipotez badawczych. Po drugie, wykorzystując sondaż, badacz może gromadzić materiał dotyczący kwestii istotnych dla badań w sposób wygodny i uporządkowany. Ostatnią istotną zaletą tej metody jest możliwość poznawania opinii respondentów w kwestiach interesujących badacza¹⁰⁶.

Oprócz wyboru metody przeprowadzenia badań konieczne jest również dobranie odpowiedniej techniki. W przypadku sondażu diagnostycznego wachlarz technik obejmuje m.in. wywiad, ankietę oraz analizę dokumentów osobistych. Tadeusz Pilch poszerza tę listę o analizę treści oraz techniki projekcyjne. W przypadku niniejszej pracy zdecydowano się na przeprowadzenie badań przy pomocy techniki ankiety.

103 T. Pilch, *op. cit.*, s. 71.

104 M. Łobocki, *op. cit.*, s. 127.

105 Ibidem, s. 80.

106 Ibidem, s. 80.

Uzyskaj pomoc – poprawaprac.pl

Ostatnim ważnym pojęciem metodologicznym jest "narzędzie badawcze". Termin ten odnosi się do wszystkich przedmiotów, które są wykorzystywane w trakcie realizacji badań zgodnie z wybraną techniką ¹⁰⁷. Na cele niniejszej pracy wykorzystano kwestionariusz. Został on zamieszczony na końcu pracy, w charakterze załącznika.

Istotą badań przeprowadzanych przy pomocy ankiety jest udzielanie odpowiedzi przez respondentów. Ma ono najczęściej postać samodzielnego wypełniania kwestionariusza, charakteryzującego się wysokim stopniem standaryzacji. Obecność ankietera jest opcjonalna i powinna być uzależniona od celu badawczego oraz potrzeb procesu¹⁰⁸.

107 Ibidem, s. 71.

108 Ibidem, s. 96.

3.5. Organizacja i przebieg badań

Z uwagi na charakter pracy i cel badań w niej prowadzonych, etap badań dotyczący rozprawienia kwestionariuszy ankiet miał miejsce w miesiącach marzec-maj 2022 roku. Wcześniej przygotowane kwestionariusze ankiet – złożone z 20 pytań otwartych, półotwartych i zamkniętych zostały udostępnione uczniom klas VIII Szkoły Podstawowej Nr 2 im. Królowej Jadwigi w Jarocinie, w miesiącach marcu i kwietniu 2022 r. W maju 2022 r. analizie ilościowo-jakościowej poddanych zostało 80 sztuk ankiet. Wyniki tych badań przedstawiono w formie tabelarycznej lub na wykresach.

Szkoła znajduje się w Jarocinie, mieście zlokalizowanym w środkowo-zachodniej części Polski, należącym do województwa wielkopolskiego. Miasto liczy około 28 tysięcy osób.

Badania przebiegły bez zakłóceń, uczniowie nie mieli problemu ze zrozumieniem pytań zawartych w kwestionariuszu ankiety. Pytania miały charakter otwarty, zamknięty lub półotwarty, a ich konstrukcja umożliwiła nie tylko proste udzielenie odpowiedzi uczniom, ale także wyciągnięcie z nich wniosków badawczych, a tym samym odniesienie ich do postawionych wcześniej problemów badawczych.

Rozdział IV. Wyniki przeprowadzonych badań i ich analiza

4.1. Charakterystyka badanej populacji

Badaną populację stanowią uczniowie klas VIII Szkoły Podstawowej Nr 2 im. Królowej Jadwigi w Jarocinie. Charakterystyki ogólnej badanych 80 osób dokonano na podstawie płci, miejsca zamieszkania oraz zawodu wykonywanego przez rodziców.

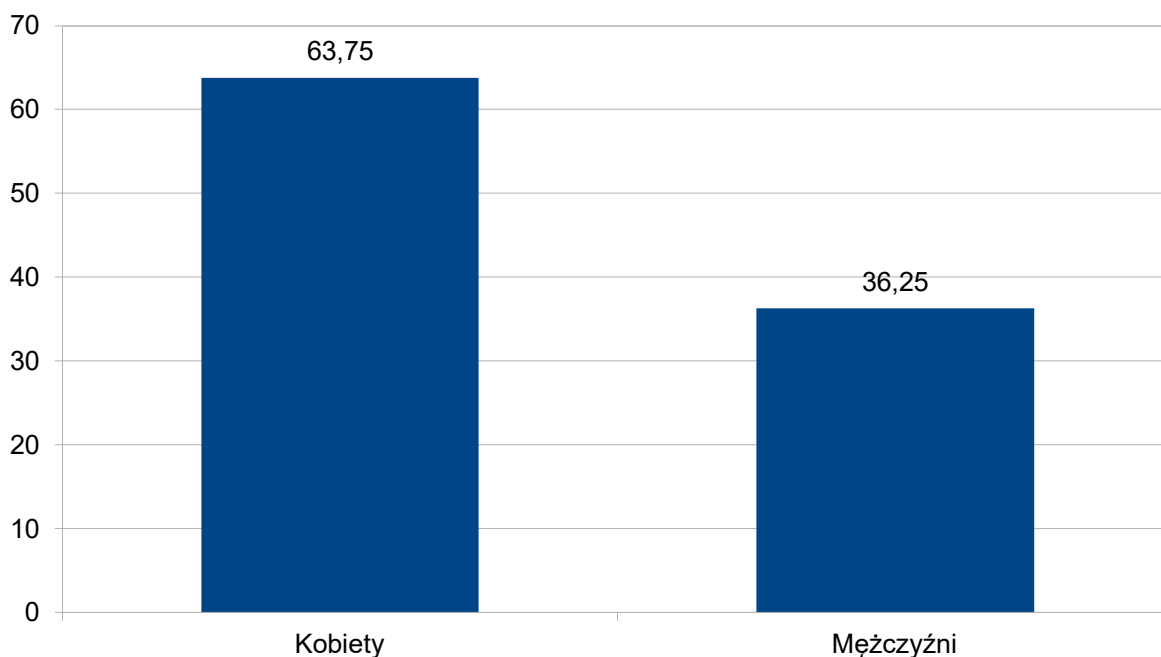
Tabela 2. Charakterystyka badanej populacji ze względu na płeć

Płeć	Ilość	Procent
Kobieta	51	63,75
Mężczyzna	29	36,25

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Zgodnie z danymi zawartymi w powyższej tabeli rozkład ilościowy badanej populacji z uwagi na płeć prezentuje się następująco: 51 osób to kobiety, natomiast 29 osób stanowią mężczyźni.

Wykres 1. Charakterystyka badanej populacji ze względu na płeć (dane w procentach)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Uzyskaj pomoc – poprawaprac.pl

Według danych przedstawionych na powyższym wykresie przeważającą grupę badanej populacji tworzą kobiety, których jest 63,75%. pozostałe 36,25% stanowią mężczyźni.

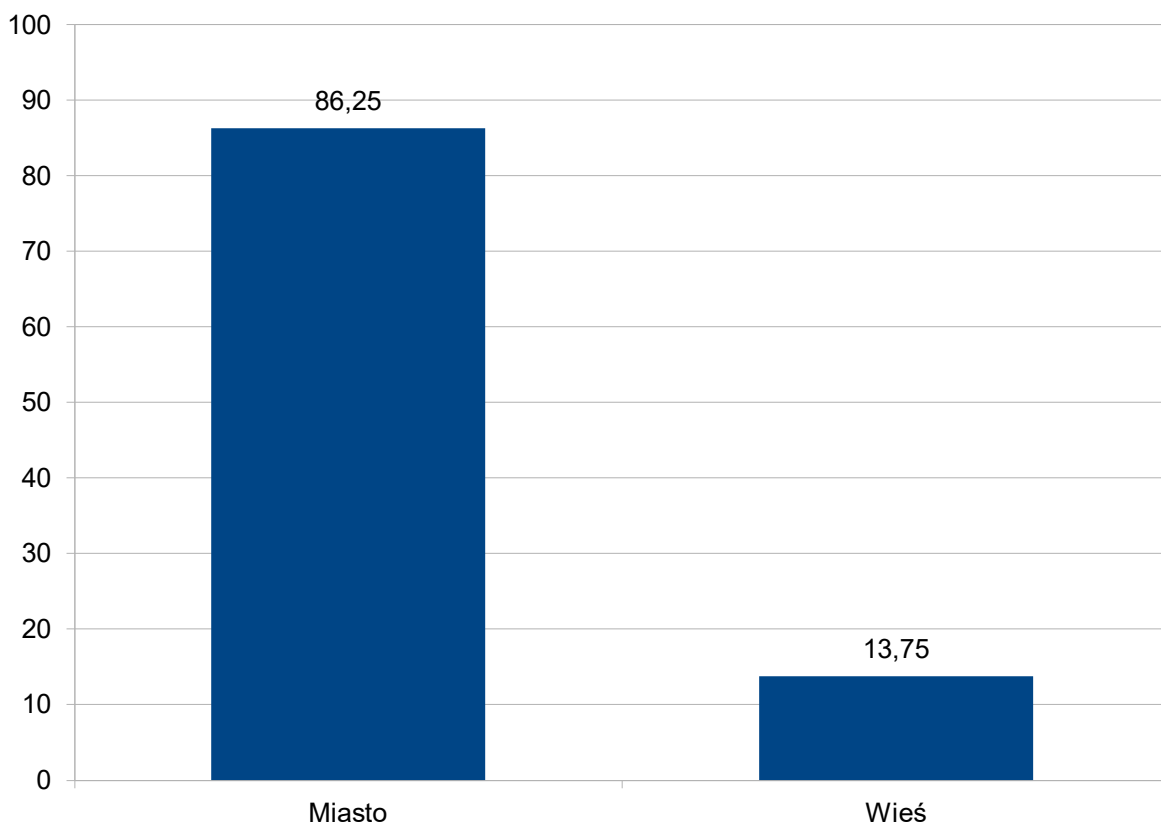
Tabela 3. Charakterystyka badanej populacji ze względu na miejsce zamieszkania

Płeć	Ilość	Procent
Miasto	69	86,25
Wieś	11	13,75

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Zgodnie z informacjami ujętymi w powyższej tabeli, zdecydowaną większość badanej grupy stanowią uczniowie, którzy mieszkają w mieście Jarocinie. Jest ich aż 69 osób. Pozostałe 11 osób zamieszkuje okoliczne wsie.

Wykres 2. Charakterystyka badanej populacji ze względu na miejsce zamieszkania (dane w procentach)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Uzyskaj pomoc – poprawprac.pl

Powyższy wykres ukazuje, iż największa grupa badanych uczniów to osoby, które mieszkają w Jarocinie. Tych osób jest 86,25%. Pozostałe 13,75% uczniów zamieszkuje okoliczne wsie.

Badani uczniowie zostali poproszeni o napisanie, jaki jest zawód ich rodziców. Otrzymane wyniki sklasyfikowano w cztery grupy z podziałem na płeć rodzica: pracownik umysłowy, pracownik fizyczny, inne, bezrobotna/y:

a) matki:

- pracownik umysłowy – 36 osób, tj. 45%;
- pracownik fizyczny – 15 osób, tj. 18,75%;
- sklasyfikowane przez badacza jako „inne” - 11 osób, tj. 13,75%;
- bezrobotne – 18 osób, tj. 22,5%;

b) ojcowie:

- pracownik umysłowy – 7 osób, tj. 8,75%;
- pracownik fizyczny – 59 osób, tj. 73,75%;
- sklasyfikowani przez badacza jako „inne” - 6 osób, tj. 7,5%;
- bezrobotni – 8 osób, tj. 10%.

Tabela 4. Charakterystyka badanej populacji z uwagi na zawód rodzica

Rodzic:	Pracownik umysłowy		Pracownik fizyczny		Inne		Bezrobotna/y	
	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
Matka	36	45	15	18,75	11	13,75	18	22,5
Ojciec	7	8,75	59	73,75	6	7,5	8	10

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Według powyższych informacji, wśród matek najliczniejszą grupę stanowią osoby pracujące umysłowo – 45%. Na drugim miejscu znajdują się bezrobotne matki – 22,5%, na trzecim matki pracujące fizycznie – 18,75%, natomiast zawody sklasyfikowane jako „inne” wykonuje 13,75% osób.

W grupie ojców znajduje się najwięcej pracowników fizycznych – 73,75%, następnie są to ojcowie bezrobotni – 10%, ojcowie pracujący umysłowo – 8,75%, a na końcu znajdują się ojcowie wykonujący zawody uznane za „inne” - 7,5%.

Jak zatem wynika ze wszystkich powyższych danych, badaną grupę tworzą głównie kobiety zamieszkujące miasto Jarocin, których matki pracują umysłowo, a ojcowie fizycznie.

4.2. Wyniki przeprowadzonych badań

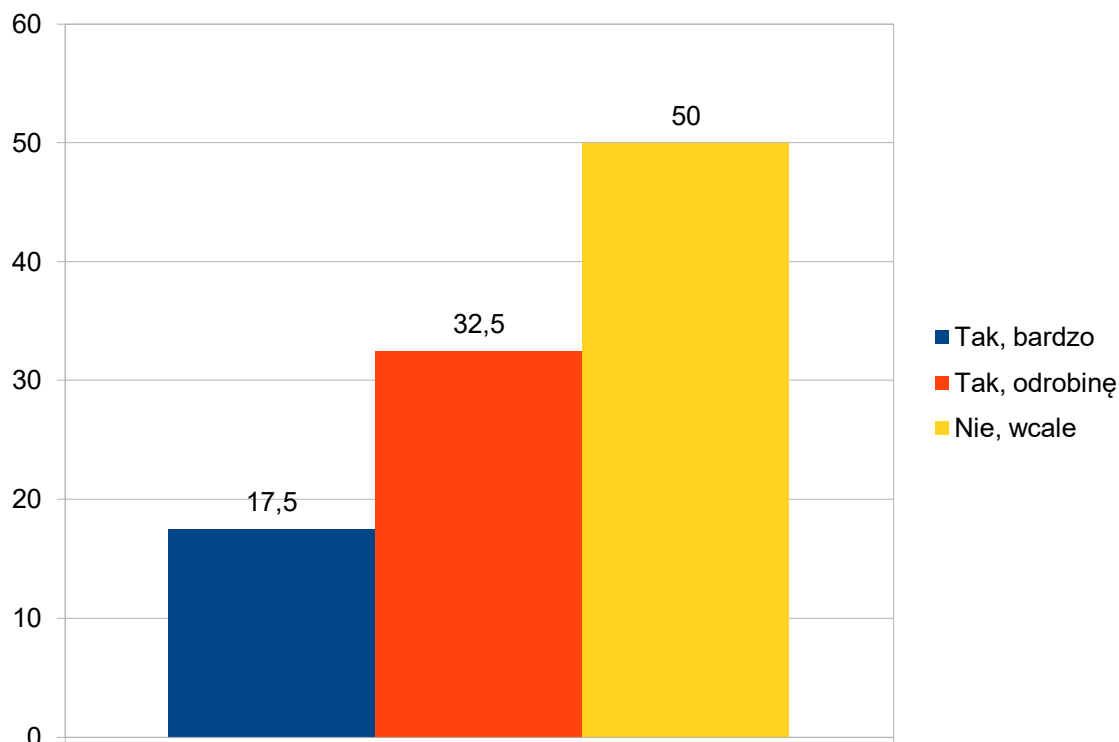
W pierwszym pytaniu poproszono uczniów, aby wskazali, czy odczuwają lęk przed podjęciem edukacji w szkole średniej.

Tabela 5. Odczuwanie lęku przed rozpoczęciem szkoły średniej przez uczniów

Tak, bardzo		Tak, lecz tylko odrobinę		Nie, wcale	
Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
14	17,5	26	32,5	40	50

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Wykres 3. Odczuwanie lęku przed rozpoczęciem szkoły średniej przez uczniów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Uzyskaj pomoc – poprawaprac.pl

Jak pokazuje powyższa tabela i wykres, połowa uczniów klas ósmych nie odczuwa wcale lęku przed podjęciem edukacji w szkole średniej. Natomiast pozostałe osoby odczuwają taki lęk – 17,5% w stopniu wysokim, zaś 32,5% jedynie odrobinę.

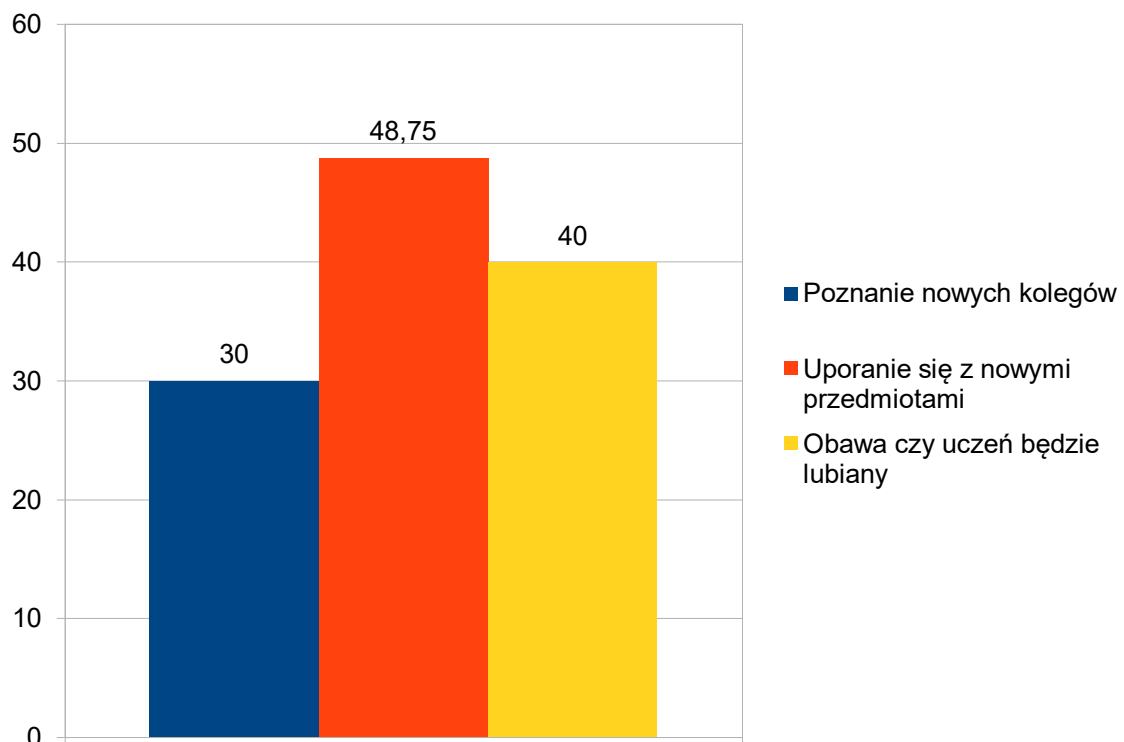
Następnie poproszono uczniów, aby określili powód swoich obaw dotyczących rozpoczęcia nauki w szkole średniej. Uczniowie mogli wskazać po kilka odpowiedzi.

Tabela 6. Rodzaj obaw uczniów przed rozpoczęciem edukacji w szkole średniej

Obawa, czy uczeń pozna nowych kolegów		Obawa, czy uczeń poradzi sobie z nowymi przedmiotami		Obawa, czy uczeń będzie lubiany	
Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
24	30	39	48,75	32	40

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Wykres 4. Rodzaj obaw uczniów przed rozpoczęciem edukacji w szkole średniej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Według danych zaprezentowanych powyżej uczniowskie obawy dotyczą głównie tego, czy poradzą sobie oni z nowymi przedmiotami (48,75%), a następnie czy będą lubiani (40,00%) oraz czy poznają nowych kolegów/koleżanki (30,00%).

Uzyskaj pomoc – poprawaprac.pl

W powyższym pytaniu uczniowie mogli wskazać także odpowiedź „inne”.
Jedynie pojedyncze osoby wpisały następujące obawy:

- strach przed surowością nauczycieli – 3 osoby, tj. 3,75%;
- obawa przed dłuższą ilością godzin spędzaną w szkole – 2 osoby, tj. 2,5%;
- obawa przed samodzielnymi dojazdami komunikacją miejską – 2 osoby, tj. 2,5%.

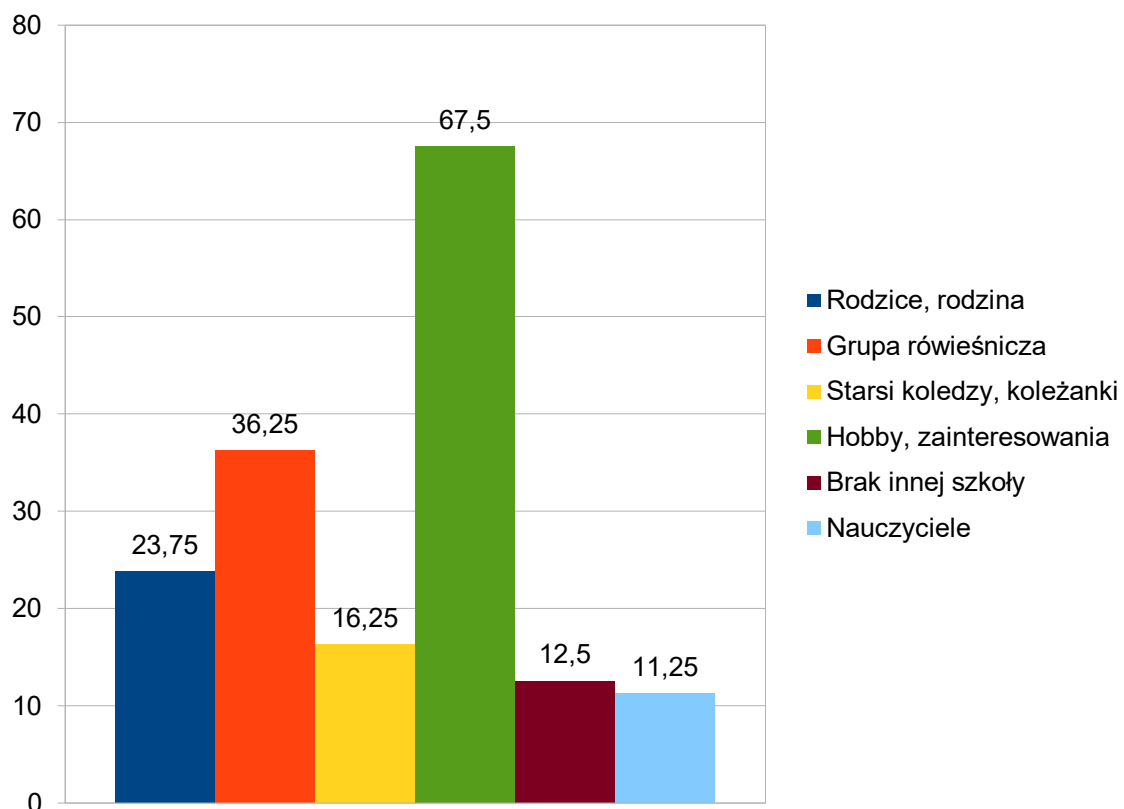
W trzecim pytaniu uczniowie mieli wskazać, kto lub co w największym stopniu wpłynęło na wybór szkoły, do której chcą uczęszczać po ukończeniu szkoły podstawowej. Badani mogli wskazać kilka odpowiedzi.

Tabela 7. Przyczyna wyboru szkoły średniej

Rodzice, rodzina		Grupa rówieśnicza		Starsi koledzy/koleżanki		Hobby, zainteresowania		Brak innej szkoły w okolicy		Nauczyciele	
Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
19	23,75	29	36,25	13	16,25	54	67,5	10	12,5	9	11,25

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Wykres 5. Przyczyna wyboru szkoły średniej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

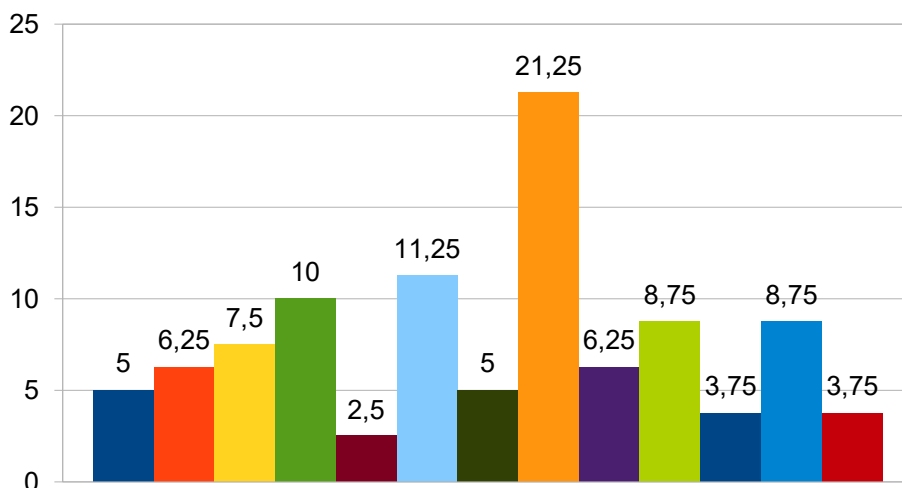
Uzyskaj pomoc – poprawprac.pl

Wyniki dotyczące powyższego pytania pokazują, że najlichniesza grupa uczniów dokonała wyboru szkoły średniej z uwagi na własne zainteresowania (67,5%). Drugim w kolejności powodem była grupa rówieśnicza (36,25%), natomiast na trzecim miejscu znaleźli się rodzice i rodzina (23,75%). W tym przypadku uczniowie nie skorzystali z opcji wpisania innego czynnika.

W kolejnym punkcie badań poproszono uczniów, aby sami napisali, jaki pragną wykonywać w przyszłości zawód. Okazało się, że są to następujące zawody:

- prawnik – 4 osoby, tj. 5%;
- kucharz – 5 osób, tj. 6,25%;
- fryzjerka – 6 osób, tj. 7,5%;
- kosmetyczka – 8 osób, tj. 10%;
- księgowy - 2 osoby, tj. 2,5%;
- mechanik pojazdów – 9 osób, tj. 11,25%;
- lekarz – 4 osoby, tj. 5%;
- informatyk – 17 osób, tj. 21,25%;
- pielęgniarka – 5 osób, tj. 6,25%;
- policjant – 7 osoby tj. 8,75%;
- architekt – 3 osoby, tj. 3,75%;
- nauczyciel – 7 osób, tj. 8,75%;
- menadżer – 3 osoby, tj. 3,75%.

Wykres 6. Zawody preferowane przez uczniów

Legenda do powyższego wykresu

■ Prawnik	■ Informatyk
■ Kucharz	■ Pielęgniarka
■ Fryzjerka	■ Policjant
■ Kosmetyczka	■ Architekt
■ Księgowy	■ Nauczyciel
■ Mechanik pojazdów	■ Menadżer
■ Lekarz	

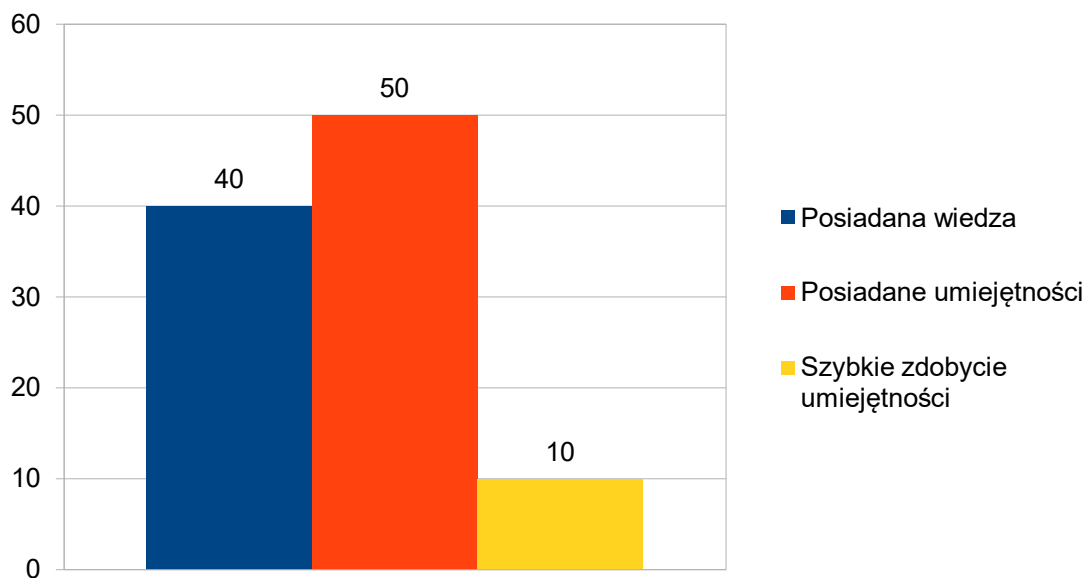
Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Informacje umieszczone na powyższym wykresie obrazują, iż informatyk jest zawodem najliczniej preferowanym (21,25%), następnie mechanik pojazdów (11,25%) oraz kosmetyczka (10%), a także nauczyciel i policjant (8,75%).

Uczniowie zostali poproszeni o napisanie, dlaczego uważają, iż sprawdzą się w tym właśnie zawodzie. Odpowiedzi 80 uczniów zostały sklasyfikowane w następujące stwierdzenia:

- posiadanie wiedzy na temat danego zawodu – 32 osoby, tj. 40%
- posiadanie umiejętności do wykonywania danego zawodu – 40 osób, tj. 50%
- prawdopodobnie szybkie zdobycie umiejętności do wykonywania danego zawodu – 8 osób, tj. 10%.

Wykres 7. Powody sprawdzenia się w wybranym zawodzie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Aż połowa ankietyowanych uczniów klas ósmych szkoły podstawowej jest zdania, iż aby pełnić wybrany przez siebie zawód posiada już stosowne umiejętności. Nieznacznie mniej uczniów jest zdania, iż posiada stosowną wiedzę (40%), natomiast według pozostałych uczniów (10%) szybko zdobędą wymagane umiejętności.

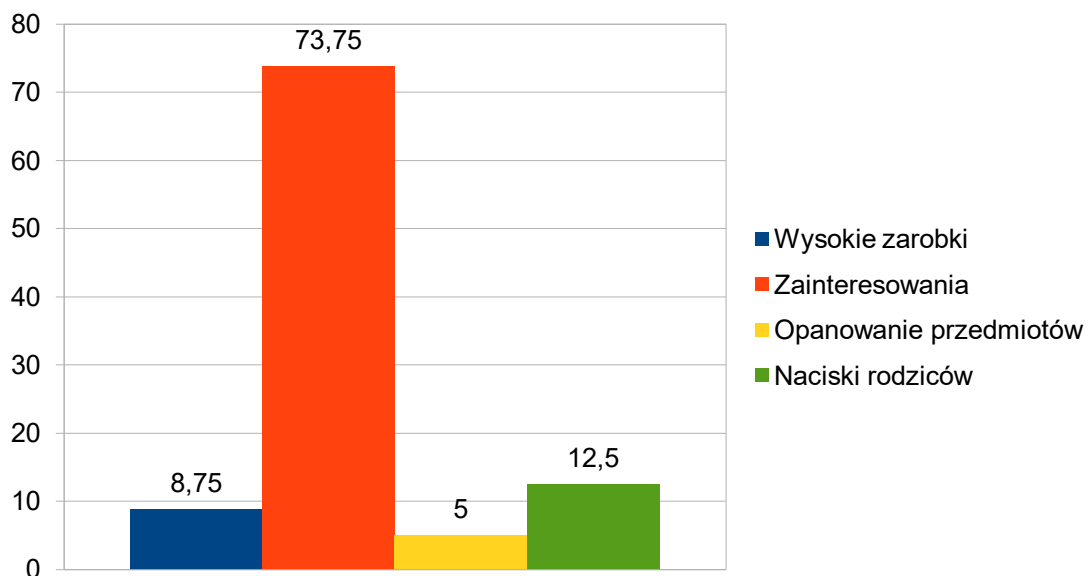
W kolejnym pytaniu uczniowie mieli wyjaśnić, dlaczego rozważają wykonywanie takiego właśnie zawodu.

Tabela 8. Przyczyna rozważania podjęcia danego zawodu

Wysokie zarobki		Zainteresowania		Opanowanie odpowiednich przedmiotów szkolnych		Naciski rodziców	
Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
7	8,75	59	73,75	4	5	10	12,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Wykres 8. Przyczyna rozważania podjęcia danego zawodu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Zdecydowanie najliczniejsza badana grupa uczniów podjęła decyzję o wyborze danego zawodu z uwagi na swoje osobiste zainteresowania (73,75%). W następnej kolejności przyczyna tkwiła po stronie rodziców i ich nacisków (12,5%), na trzecim miejscu znalazła się perspektywa wysokich zarobków (8,75%). Uczniowie nie skorzystali z możliwości wskazania innej odpowiedzi.

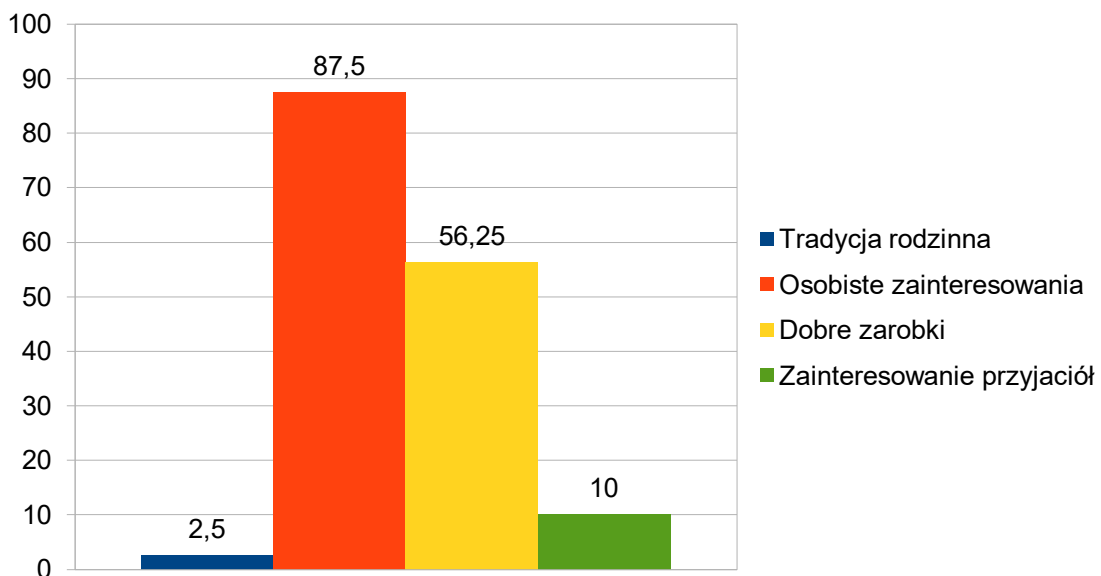
Następne pytanie było podobne do poprzedniego. Dotyczyło ono tego, co spowodowało, że uczniowie chcą podjąć dany zawód. W tym przypadku mogli oni wskazać kilka odpowiedzi.

Tabela 9. Powód wybrania danego zawodu

Tradycja rodzinna		Osobiste zainteresowania		Dobre zarobki		Zainteresowanie przyjaciół	
Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
2	2,5	70	87,5	45	56,25	8	10

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Wykres 9. Powód wybrania danego zawodu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Według informacji, jakie pozyskano po udzieleniu przez uczniów odpowiedzi na powyższe pytanie, ponownie zainteresowania własne były powodem wyboru danego zawodu (87,5%), a także dobre zarobki (56,25%). Rodzinne tradycje nie mają raczej większego znaczenia, ponieważ na taką odpowiedź wskazało jedynie 2,5% badanych uczniów. Uczniowie nie skorzystali z możliwości wskazania innej odpowiedzi.

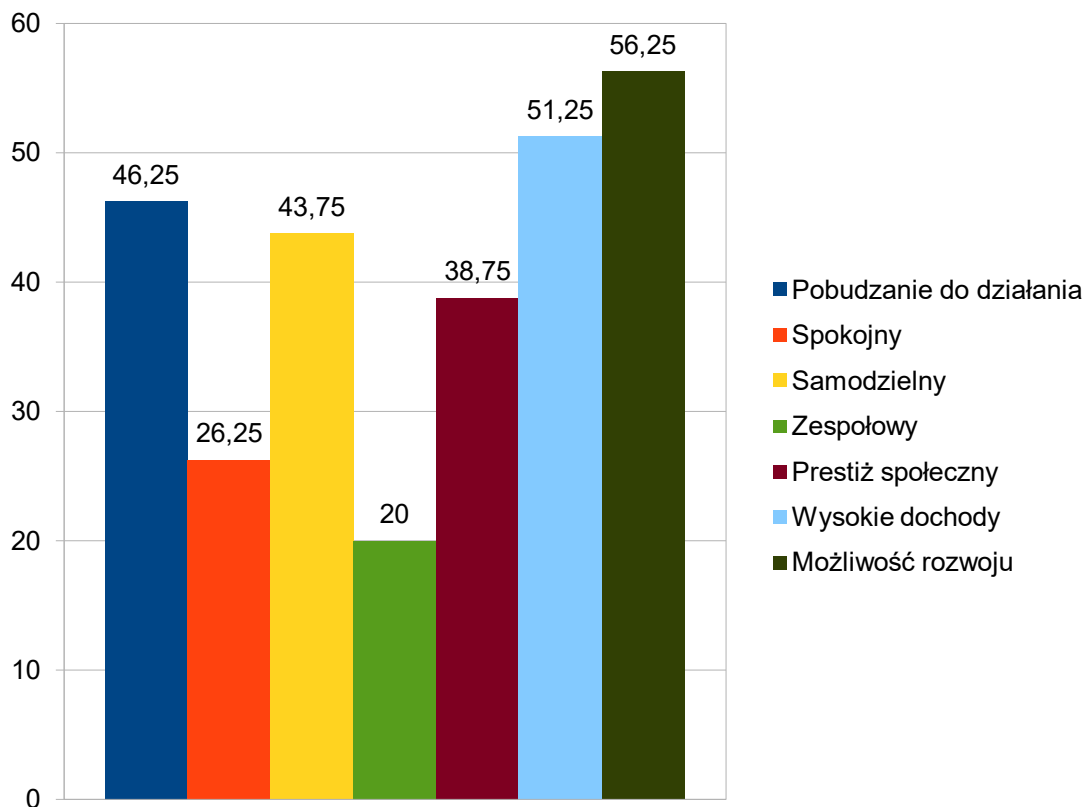
W kolejnym pytaniu uczniowie mieli wskazać cechy, jakimi charakteryzować się powinien podjęty w przyszłości zawód. Uczniowie mogli wskazać kilka odpowiedzi.

Tabela 10. Cechy wybranego zawodu

Pobudzenie do działania/myślenia		Spokojny		Samodzielny		Zespołowy		Prestiż społeczny		Wysokie dochody		Możliwość rozwoju	
Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
37	46,25	21	26,25	35	43,75	16	20	31	38,75	41	51,25	45	56,25

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Wykres 10. Cechy wybranego zawodu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Uzyskane z powyższego pytania dane pozwalają wskazać, iż dla uczniów kończących szkołę podstawową w przyszłym zawodzie liczy się głównie możliwość rozwoju (56,25%), następnie wysokie zarobki (51,25%), a także to, że wykonywany zawód będzie pobudzał do działania (46,25%) oraz będzie samodzielny (43,75%).

W odpowiedziach do tego pytania uczniowie pisali także, że wybrany przez nich zawód:

- powinien umożliwić świadczenie pracy blisko domu rodzinnego – 15 osób, tj. 18,75%;
- powinien umożliwić poznawanie nowych ludzi – 13 osób, tj. 16,25%;
- powinien umożliwić poznawanie nowych miejsc – 9 osób, tj. 11,25%.

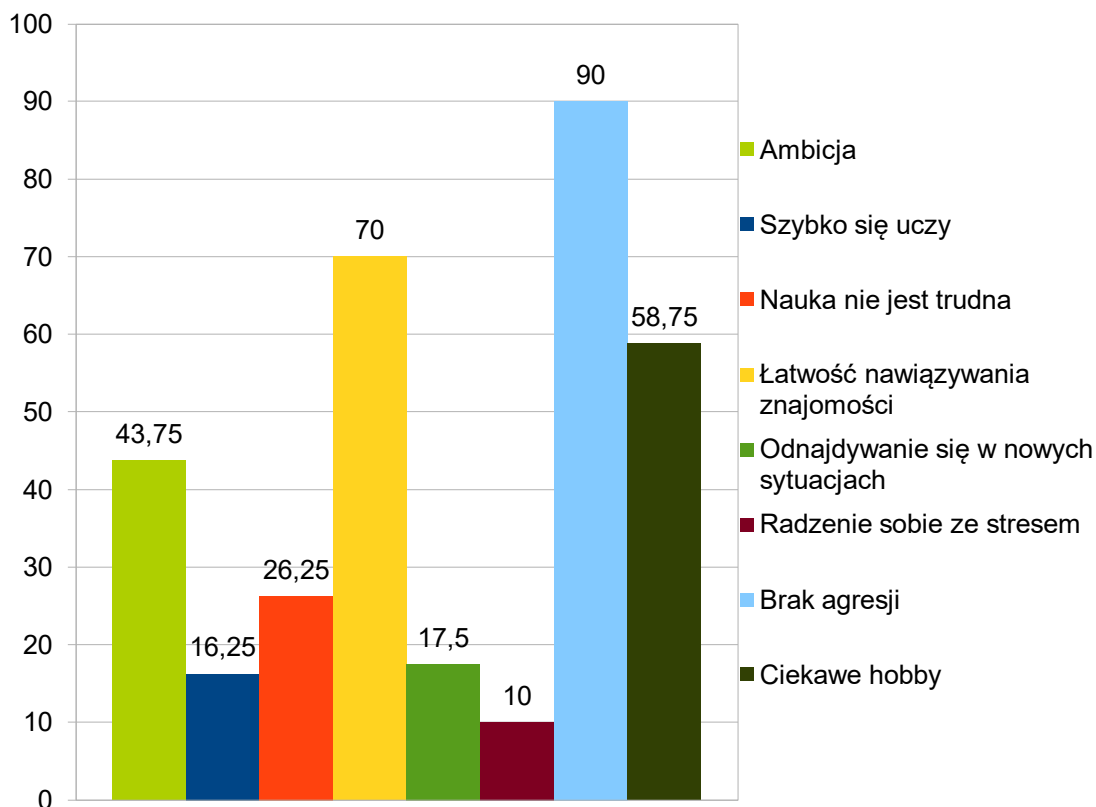
W dalszej części badań uczniowie zostali poproszeni o wskazanie swoich mocnych stron i mogli podać kilka cech.

Tabela 11. Mocne strony ucznia

Szybko się uczy		Nauka nie jest trudnością		Łatwość nawiązywania znajomości		Odnajdywanie się w nowych sytuacjach		Radzenie sobie ze stresem		Nie bycie agresywnym		Ciekawe hobby/pasja		Bycie ambitnym	
Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
13	16,25	21	26,25	56	70	14	17,5	8	10	72	90	47	58,75	35	43,75

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Wykres 11. Mocne strony ucznia

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Najliczniejsza grupa uczniów jest zdania, iż nie ma w nich agresji (90%), następnie uczniowie wskazali, iż łatwo nawiązują znajomości (70%), a także posiadają ciekawe hobby (58,75%). Uczniowie nie skorzystali z możliwości wskazania innej odpowiedzi.

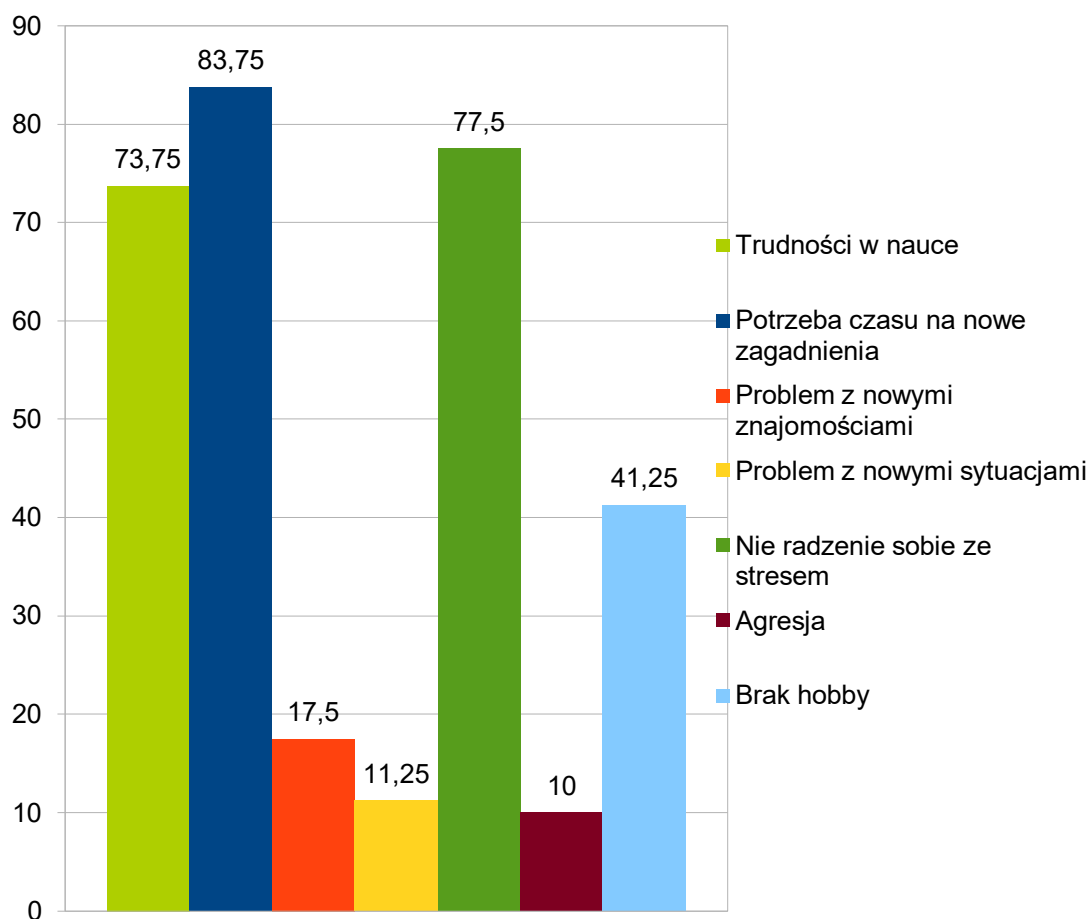
W następnym pytaniu uczniowie mieli wskazać, jakie są ich słabe strony. Ponownie mogli wskazać kilka cech.

Tabela 12. Słabe strony ucznia

Trudności z nauką		Długie przyswajanie nowych zagadnień		Problemy z nowymi znajomościami		Problemy z nowymi sytuacjami		Nie radzenie sobie ze stresem		Agresja		Brak hobby/ pasji	
Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
59	73,75	67	83,75	14	17,5	9	11,25	62	77,5	8	10	33	41,25

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Wykres 12. Słabe strony ucznia

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Dane uzyskane z powyższego pytania w znacznej mierze pokrywają się z tymi, które uzyskano z pytania dotyczącego mocnych stron uczniów. Głównym problemem

Uzyskaj pomoc – poprawaprac.pl

uczniów jest to, że potrzebują oni dużo czasu, aby przyswoić nowe zagadnienia (83,75%). po drugie, uczniowie ciężko znoszą sytuacje stresowe (77,5%), a także mają problemy z nauką (73,75%). Uczniowie nie skorzystali z możliwości wskazania innej odpowiedzi.

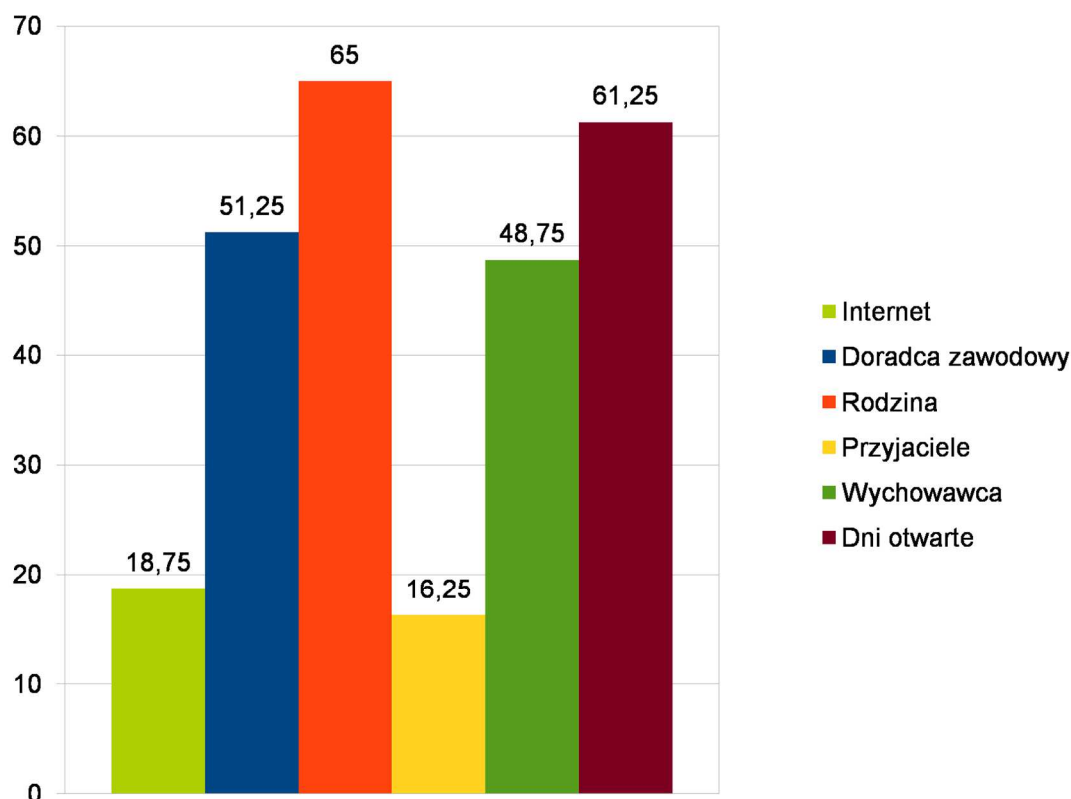
Uczniowie klas ósmych zostali poproszeni o wskazanie sposobu, dzięki któremu dowiedzieli się o możliwych drogach edukacyjnych i zawodowych, jakie przed nimi stoją po ukończeniu szkoły podstawowej. Ponownie mogli wskazać kilka odpowiedzi.

Tabela 13. Źródło wiedzy na temat dróg edukacyjnych i zawodowych

Internet		Spotkanie z doradcą zawodowym		Rodzina		Przyjaciele		Wychowawca		Dni otwarte w szkołach średnich	
Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
15	18,75	41	51,25	52	65	13	16,25	39	48,75	49	61,25

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Wykres 13. Źródła wiedzy dotyczącej możliwości edukacyjnych oraz dostępnych dróg zawodowych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Uzyskaj pomoc – poprawaprac.pl

Uzyskane wyniki badań wskazują na pozyskiwanie wiedzy dotyczącej ścieżki edukacyjnej i możliwego kierunku rozwoju zawodowego jest rodzina. Odpowiedź tę wskazało 65% badanych. Innym popularnym źródłem były dni otwarte przeprowadzane w szkołach średnich. Wskazało je 61,25% uczniów. Najmniej respondentów (51,25%) zadeklarowało natomiast, że wiedzę w tym zakresie zdobyło od doradców zawodowych.

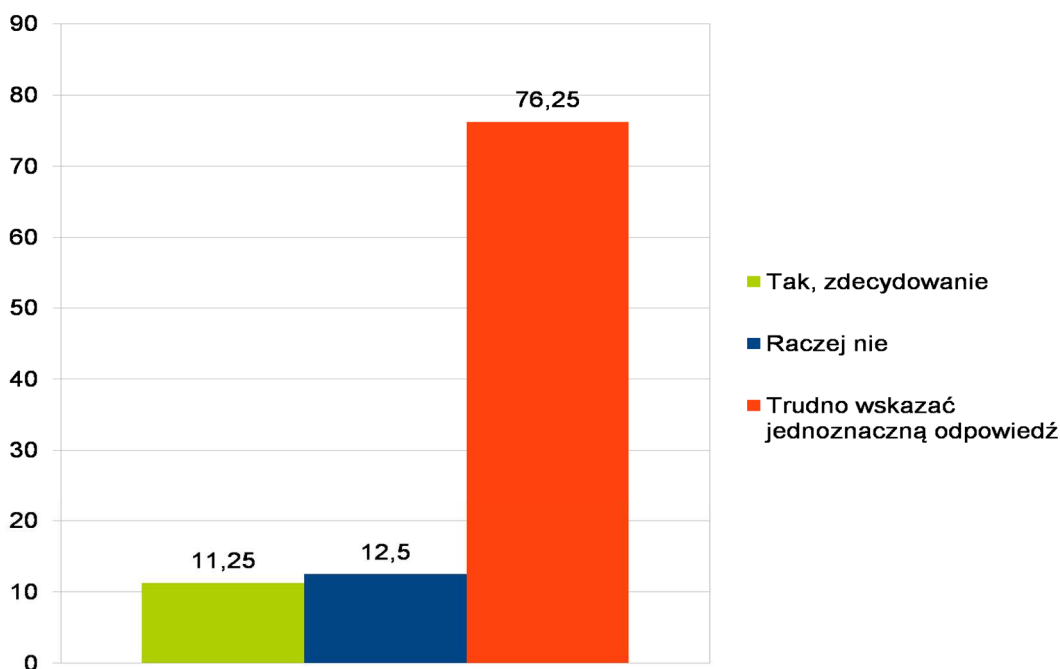
Badanie dotyczyło również wiedzy uczniów na temat swoich planów w odniesieniu do własnej przyszłości. Uzyskane wyniki zostały przedstawione w tabeli 14 oraz na wykresie 14.

Tabela 14. Posiadanie przez uczniów konkretnych planów na przyszłość

Tak, zdecydowanie		Raczej nie		Trudno wskazać jednoznaczną odpowiedź	
Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
9	11,25	10	12,5	61	76,25

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Wykres 14. Odpowiedzi uczniów ostatniej klasy szkoły podstawowej na pytanie dotyczące posiadania planów na przyszłość

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Uzyskaj pomoc – poprawaprac.pl

Jak wynika z danych przedstawionych na powyższym wykresie, zdecydowana większość uczniów nie potrafi udzielić odpowiedzi na pytanie o to czy posiadają konkretne plany dotyczące własnej przyszłości. Odpowiedź taką zaznaczyło 76,25% badanych. Z kolei 12,5% z nich stwierdziło, że takich planów nie posiada. Odpowiedź "tak, zdecydowanie", wybrało jedynie 11,25% uczniów.

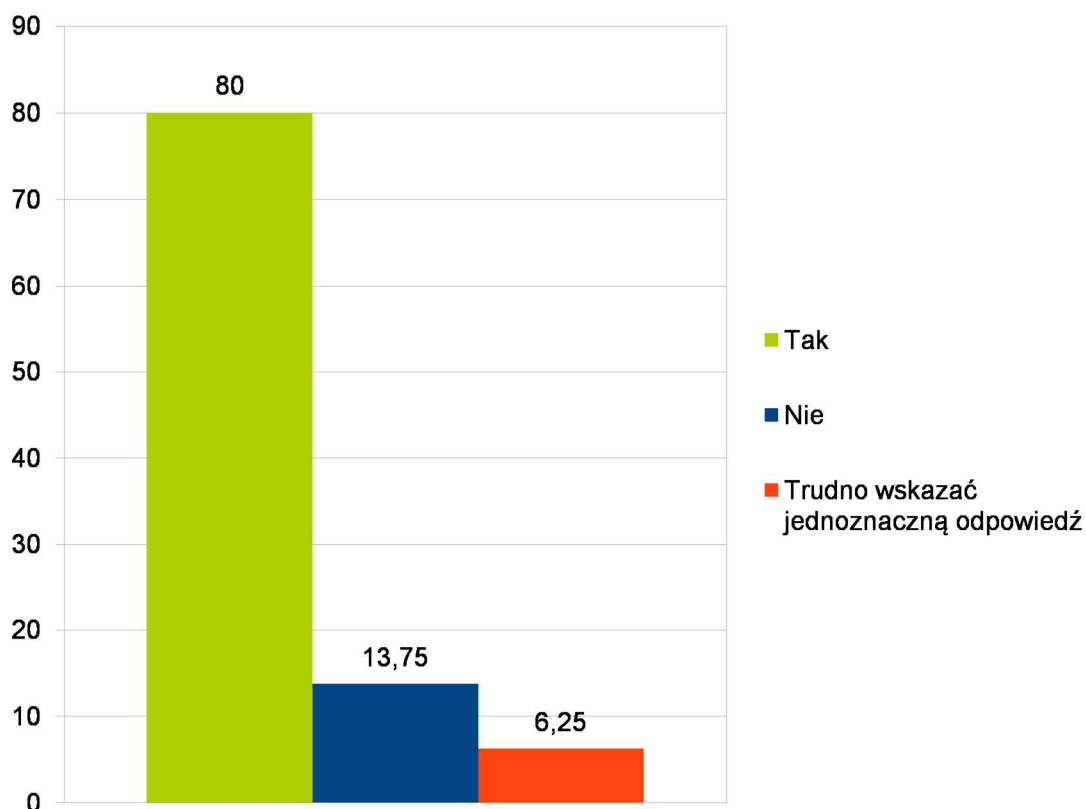
Kolejne pytanie dotyczyło chęci podjęcia przez respondentów studiów wyższych. Dane na ten temat zaprezentowano w tabeli 15 oraz na wykresie 15.

Tabela 15. Chęć rozpoczęcia w przyszłości nauki na studiach wyższych

Tak		Nie		Trudno wskazać jednoznaczną odpowiedź	
Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
64	80	11	13,75	5	6,25

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Wykres 15. Chęć rozpoczęcia w przyszłości nauki na studiach wyższych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Uzyskaj pomoc – poprawaprac.pl

Spośród badanych uczniów aż 80% zadeklarowało chęć podjęcia studiów w przyszłości. Natomiast odpowiedzi "zdecydowanie nie" udzieliło 13,75% respondentów.

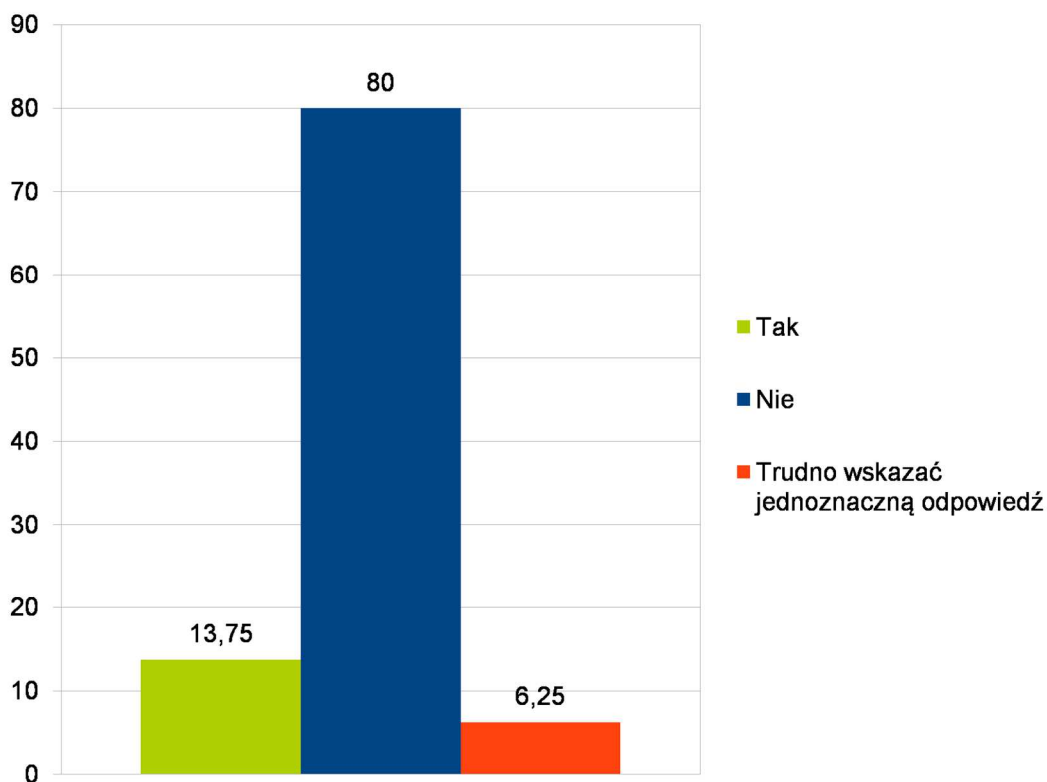
Uczniowie zostali również poproszeni o udzielenie odpowiedzi na pytanie dotyczące chęci podjęcia pracy zawodowej od razu po ukończeniu edukacji na poziomie szkoły średniej. Wyniki badań zostały przedstawione w tabeli 16 oraz na wykresie 16.

Tabela 16. Chęć podjęcia pracy od razu po ukończeniu szkoły średniej

Tak		Nie		Trudno wskazać jednoznaczną odpowiedź	
Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
11	13,75	64	80	5	6,25

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Wykres 16. Chęć podjęcia pracy od razu po ukończeniu szkoły średniej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Uzyskaj pomoc – poprawaprac.pl

Informacje uzyskane na podstawie dwóch niniejszego i poprzedniego pytania są ze sobą zgodne. Aż 80% respondentów stwierdziło bowiem, że nie zamierza podejmować pracy od razu po ukończeniu nauki na poziomie szkoły średniej.

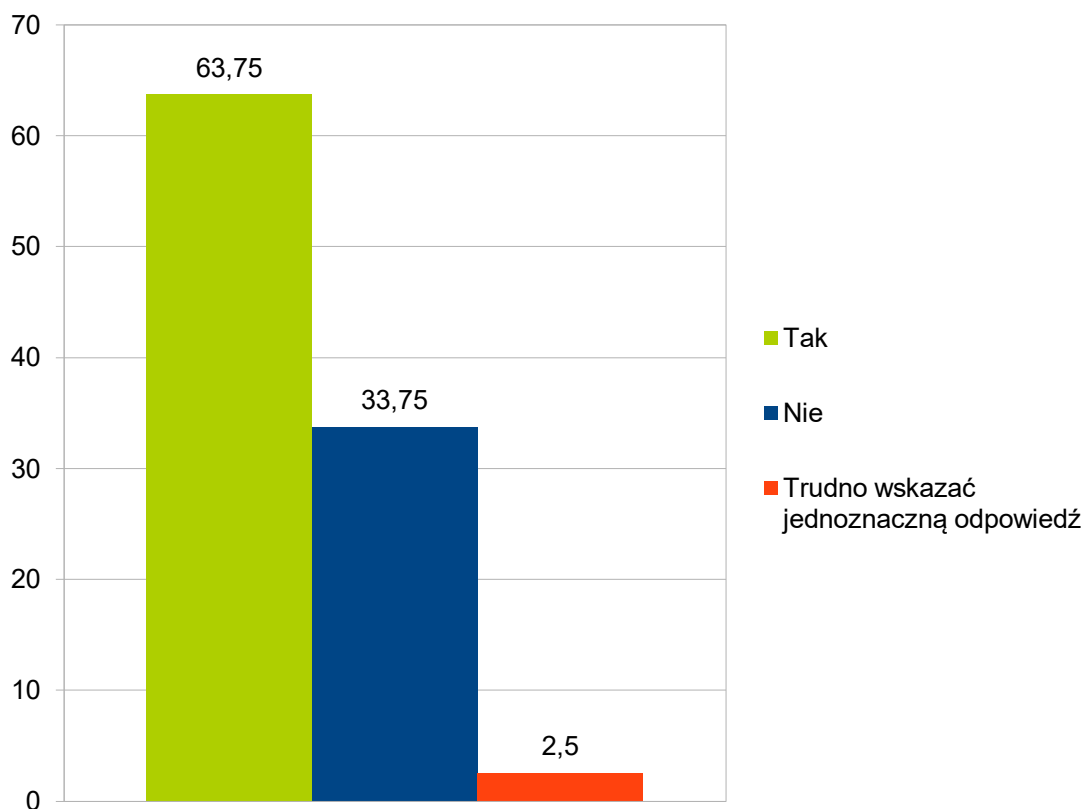
Kolejne pytanie dotyczyło określenia przez uczniów swoich zamiarów dotyczących rozwijania się w szkole średniej pod kątem języków obcych. Celem tego pytania było zdobycie informacji na temat tego, czy zamierzają oni poszerzyć swoją wiedzę i umiejętności o kolejny z nich.

Tabela 17. Chęć poszerzenia swojej wiedzy w szkole średniej o nowy język obcy

Tak		Nie		Trudno wskazać jednoznaczną odpowiedź	
Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
51	63,75	27	33,75	2	2,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Wykres 17. Chęć opanowania dodatkowego języka obcego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Uzyskaj pomoc – poprawprac.pl

Najliczniejsza grupa uczniów szkoły podstawowej zamierza w szkole średniej podjąć się dodatkowo nauki języka obcego (63,75%).

W następnym kroku zapytano zatem uczniów, jakie to byłyby języki. Okazało się, iż uczniowie chcą doksztalić się w zakresie następujących języków obcych:

- język angielski – 23 osoby, tj. 28,75%;
- język niemiecki – 13 osób, tj. 16,25%;
- język rosyjski – 4 osób, tj. 5%;
- język hiszpański – 7 osób, tj. 8,75%;
- język francuski – 4 osób, tj. 5%.

Następnie uczniowie wymieniali, jaki przedmiot szkolny sprawia im najmniej trudności. Po sklasyfikowaniu odpowiedzi okazało się, że jest to:

- wychowanie fizyczne – 49 osób, tj. 61,25%;
- biologia – 38 osób, tj. 47,5%;
- język polski – 31 osób, tj. 38,75%;
- geografia – 28 osób, 35%.

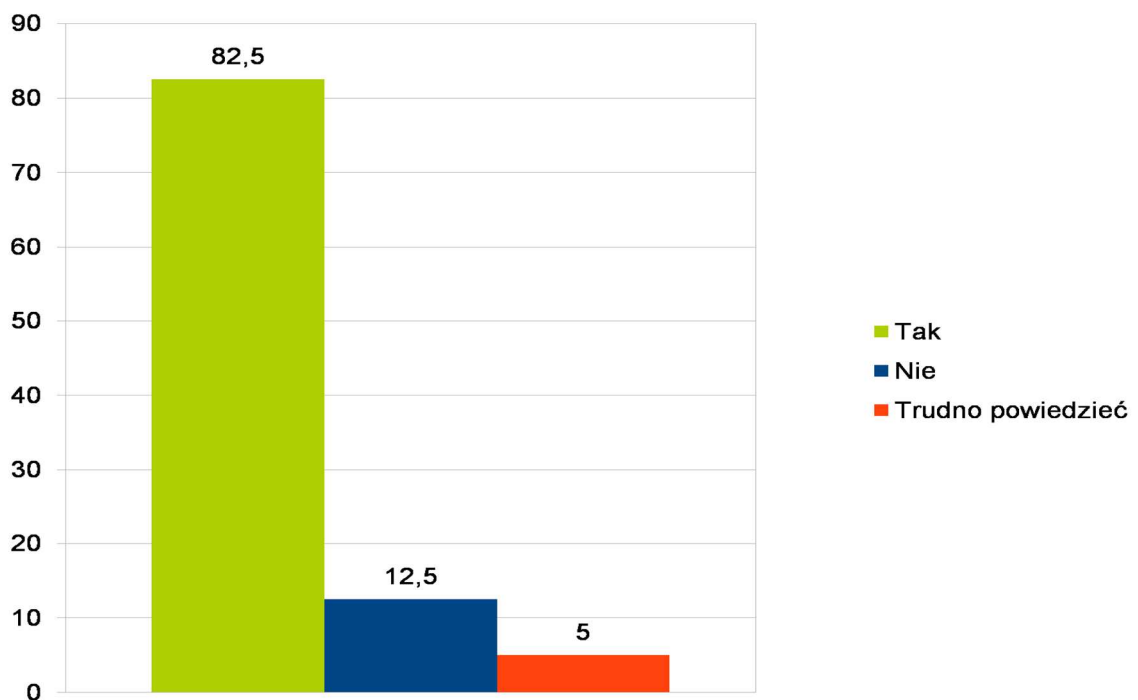
Dalej uczniowie odpowiadali, czy mają problem z jakimś przedmiotem.

Tabela 18. Trudności z opanowaniem jednego z przedmiotów szkolnych

Tak		Nie		Trudno powiedzieć	
Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
66	82,5	10	12,5	4	5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Wykres 18. Trudności z opanowaniem jednego z przedmiotów szkolnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Wyniki badań wskazują na fakt, że aż 82,5% badanych uczniów miało problem z opanowaniem jednego z przedmiotów, których uczyli się w szkole. Jedyne 12,5% respondentów nie miało żadnych tego typu problemów.

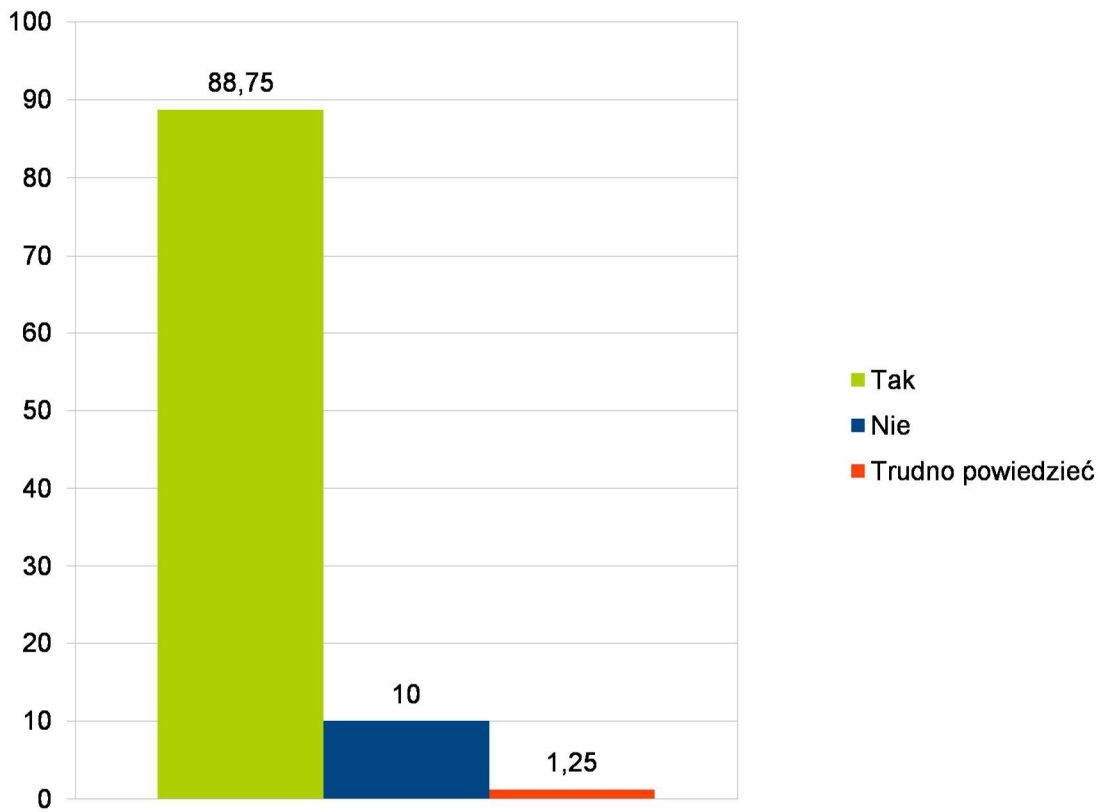
Badanie obejmowało również pytanie dotyczące uwzględniania możliwości skorzystania z korepetycji w trakcie nauki w szkole średniej. Następnie uczniowie określić mieli, czy biorą pod uwagę możliwość korzystania z korepetycji w szkole średniej. Wyniki zostały przedstawione w tabeli 19 i na wykresie 19.

Tabela 19. Uwzględnianie możliwości brania korepetycji podczas nauki w szkole średniej

Tak		Nie		Trudno powiedzieć	
Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
71	88,75	8	10	1	1,25

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Wykres 19. Uwzględnianie możliwości brania korepetycji podczas nauki w szkole średniej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

W przypadku brania pod uwagę możliwości brania korepetycji podczas nauki na poziomie szkoły średniej aż 88,75% ankietowanych zaznaczyło odpowiedź pozytywną.

Uczniowie zostali poproszeni o wskazanie oczekiwań, jakie mają w stosunku do wybranej przez siebie szkoły średniej. Ankietowani mieli możliwość wskazania kilku odpowiedzi. Otrzymano następujące wyniki:

- a) aby była w niej przyjazna atmosfera – 56 osób, tj. 70%;
- b) aby nauczyciele nie byli surowi – 61 osób, tj. 76,25%;
- c) aby nauczyciele dobrze tłumaczyli dany przedmiot – 76 osób, tj. 95%;
- d) aby szkoła oferowała ciekawe zajęcia dodatkowe – 39 osób, tj. 48,75%;
- e) aby szkoła dobrze przygotowała mnie do dalszej edukacji – 80 osób, tj. 100 %;
- f) aby szkoła dobrze przygotowała mnie do wykonywania zawodu – 80 osób, tj. 100 %;
- g) aby szkoła oferowała ciekawą rozrywkę po godzinach zajęć – 55 osób, tj. 68,75%.

Uzyskaj pomoc – poprawprac.pl

Powyższe dane pokazują, że dla uczniów najważniejsze jest, aby szkoła dobrze przygotowała uczniów do dalszej edukacji (100%) oraz do podjęcia w przyszłości zawodu (100%).

W ostatnim pytaniu poproszono uczniów aby wskazali, czy jeśli na początku nauki w szkole średniej uznają, że w tej szkole jest im zbyt ciężko, to czy rozważą zmianę szkoły.

Tabela 20. Założenie zmiany szkoły

Tak		Nie		Trudno powiedzieć	
Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
6	7,5	65	81,25	9	11,25

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Zdecydowana większość uczniów (81,25%) nie zakłada, że przy problemach z nauką zmieni szkołę na inną.

4.3. Wnioski z przeprowadzonych badań

Słowem wstępu do niniejszego rozdziału należy wskazać, iż w kwestionariuszu ankiety umieszczono pytania, które dotyczyły nie tylko aspektów edukacyjnych uczniów klas ósmych, lecz także kwestii związanych z ich przyszłością zawodową. Uznano bowiem, iż z aspiracjami edukacyjnymi związane są także aspiracje zawodowe i wspólne ich omówienie pozwoli uzyskać lepszy obraz aspiracji edukacyjnych młodzieży kończących szkołę podstawową.

W toku przeprowadzonych badań okazało się, iż połowa uczniów odczuwa lęk przed podjęciem edukacji w szkole średniej i połowa takiego lęku nie ma. Lęki te wiążą się głównie z tym, czy uczniowie poradzą sobie z nowymi przedmiotami, czy będą lubiani i poznają nowych kolegów. Takie obawy są naturalne w młodym wieku, jak dotąd nad uczniami rozłożony był swoisty parasol bezpieczeństwa ze strony rodziców i wychowawców, jednak w szkole średniej młodzi ludzie w większym stopniu sami kierują swoimi losami a rodzice nie mają już takich możliwości ingerowania i kontrolowania dzieci, jak w szkole podstawowej.

Uczniowie wybrali rodzaj szkoły średniej przede wszystkim z uwagi na swoje własne zainteresowania i hobby oraz z powodu wpływów grupy rówieśniczej. W tym

Uzyskaj pomoc – poprawprac.pl

przypadku hipoteza nie została potwierdzona, ponieważ uczniowie w wyborze szkoły nie kierują się głównie tym, że praca, którą dzięki niej otrzymają przyniesie im odpowiednie zarobki. Świadczy to także o tym, iż decyzja ta wiązała się z ich własnymi aspiracjami lub celami, a nie rodziców. Jednocześnie wskazać można, iż uczniowie mają określoną wstępnie wizję tego, jaki zawód chcieliby wykonywać.

Żaden z badanych uczniów nie pozostawił pytania o wybrany zawód bez odpowiedzi. Oznacza to, że na tym etapie swojej edukacji podjęli już pewne rozważania dotyczące swojej przyszłości i tego, kim w niej chcą być. Co więcej, aż połowa uczniów jest zdania, iż posiada odpowiednie predyspozycje do wykonywania takiego zawodu, a wybór ten jest ściśle powiązany z ich własnymi zainteresowaniami. I właśnie te zainteresowania osobiste dowodzą, iż pierwsza z postawionych hipotez nie została potwierdzona, ponieważ uczniowie nie kierują się tradycjami rodzinnymi podczas wyboru danego zawodu.

Okazuje się również, iż uczniowie potrafią już wstępnie nakreślić, jakimi cechami wybrany przez nich zawód powinien się charakteryzować. Największy nacisk kładą oni na to, aby ich przyszła praca dawała możliwość rozwoju osobistego, cechowała się wysokimi zarobkami, pobudzała do myślenia i działania, a także aby była samodzielna. Stanowi to kolejny dowód na to, iż uczniowie podejmują pewne rozważania na temat swojej edukacyjno-zawodowej ścieżki.

Młode osoby, które kończą szkołę podstawową są już świadome swoich mocnych i słabych stron. Najwyraźniej osiem lat edukacji w szkole podstawowej pomogło im już w pewnym zakresie poznać samych siebie. Samoświadomość jest istotna w kontekście poszukiwania ścieżki edukacyjnej i zawodowej, ponieważ wiedza na temat swoich słabych i mocnych cech może stanowić podstawę do tego, aby popracować nad niektórymi swoimi cechami, być może zmienić je na lepsze lub sprawić, że uczeń będzie jeszcze lepszy w tym co robi.

Wyniki uzyskane z kolejnego etapu badań pozwoliły ocenić, iż druga z hipotez została potwierdzona. Otóż uczniowie odbyli spotkania z doradcą zawodowym oraz uczestniczyli w dniach otwartych wybranych szkół średnich po to, aby pozyskać znacznie większą wiedzę na temat możliwych dróg oświatowych i zawodowych.

Następnie wskazać należy, iż uczniowie kończący szkołę podstawową charakteryzują się nieco niższym poziomem aspiracji oświatowych, aniżeli uczniowie

kończący szkołę średnią. Dowodzą tego odpowiedzi na pytanie dotyczące dalszych planów na przyszłość, gdzie niemal każdy z uczniów nie potrafił wskazać jednoznacznej odpowiedzi. Analiza innych badań naukowych sprzed kilku lat pokazała, iż uczniowie potrafili już w szkole podstawowej jasno określić, czy takowe plany posiadają. Uczniowie klas ósmych kończących w roku 2022 szkołę podstawową w Jarocinie takich planów jeszcze raczej nie mają.

Równocześnie należy wskazać, iż bardzo liczna grupa badanych uczniów jest już zdecydowana, iż podejmie edukację na poziomie studiów wyższych. Tym samym jest to potwierdzenie ostatniej hipotezy badawczej, ponieważ po ukończeniu szkoły średniej większa część uczniów chce podjąć studia. Odpowiedzi te pozostają w ścisłej korelacji z wskazanymi przez badanych zawodami, jakie pragną podjąć. Tylko niewielka badana grupa uczniów chce podjąć pracę zawodową tuż po ukończeniu szkoły średniej. Uczniowie ponadto na etapie szkoły średniej chcą rozszerzyć swoją wiedzę o dodatkowy język obcy, głównie angielski, niemiecki i hiszpański.

Przedmioty szkolne, z jakimi mają najmniej trudności powszechnie uważane są za najprostsze, ponieważ jest to głównie wychowanie fizyczne. W tym przypadku można mówić o niezbyt wysokich aspiracjach edukacyjnych tych uczniów, lecz zaprzecza temu fakt chęci podjęcia przez nich studiów wyższych. Mając świadomość tego, że z pewnymi przedmiotami uczniowie mogą sobie nie poradzić na dalszym etapie nauki, biorą pod uwagę możliwość korzystania z korepetycji. Nie biorą oni pod uwagę zmiany szkoły w przypadku, gdyby okazało się, że w wybranej placówce jest im zbyt ciężko. To kolejny dowód stosunkowo wysokiego poziomu ich aspiracji edukacyjnych.

Warto dodać na koniec, iż uczniowie od szkoły średniej oczekują głównie tego, aby przygotowała ich dobrze do dalszej edukacji i pracy zawodowej, co pozwala oszacować ponownie ich dość wysokie aspiracje edukacyjne.

4.4. Rekomendacje dla uczniów i wychowawców

Wybór szkoły i zawodu to ważny proces w życiu każdego człowieka, jaki realizowany jest w stosunku do przyjmowanej strategii, na gruncie podejmowanych decyzji oświatowych i zawodowych, oddziałując na ukierunkowanie rozwoju kariery. Urzeczywistnienie tego faktu związane jest z głębokim namysłem nad przyszłością,

Uzyskaj pomoc – poprawaprac.pl

popartym refleksją odnoszącą się do antycypowanego kształtu, a zatem wcześniejszego wykreowania wizji przyszłości zawodowej przez młodego człowieka, podyktowanej przyjęciem konkretnego ukierunkowania zawodowego, kompatybilnego z życiowymi celami i aspiracjami oraz uznanymi wartościami.

Spełnienie takiego zadania wymusza konieczność namysłu nad sobą i światem. Wiąże się także z koniecznością opanowania stosownej wiedzy na temat świata i swojego w nim miejsca, aktualnej sytuacji na rynku pracy, wachlarza zawodów do wyboru, a także tendencji społeczno-gospodarczych kraju lub lokalnych uwarunkowań rynkowych. Dokonywanie przemyślanych decyzji oświatowych i zawodowych szczególnie trudne jest dla młodych osób, która najczęściej skupiona jest na wyborze szkoły, aniżeli na konstruowanym perspektywicznie rozwoju zawodowym. Uczestnicząca w zorientowanej na „tu i teraz” rzeczywistości młodzież, której kontekstem jest nowoczesna natychmiastowość z całym pakietem różnych opcji do wyboru, nie dając przy tym wskazówek, nie stawiając pewników i drogowskazów, jest w takiej rzeczywistości zagubiona.

Zaplanowane działania młodych ludzi, bez względu na to, do czego się odnoszą, sprzyjają osiągnięciu założonych wyników częściej, aniżeli działania realizowane w sposób spontaniczny, chaotyczny i nieprzemyślany. Rzecz się ma podobnie w kwestii zawodowej biografii danej osoby. Zaplanowanie poszczególnych jej komponentów i etapów, a efekcie działań dotyczących ich realizacji, nadaje swoisty porządek i kierunek temu, co człowiek chciałby robić w obszarze zawodowym. Osoba świadoma swojej sprawczości, planująca działania, ma poczucie tego, że to, co ją spotyka zależne jest od niej samej, że może oddziaływać na wiele spraw i sytuacji, które stanowią kontekst jej zmagania zawodowych.

Wychowawcy klas ósmych powinni skupić uwagę nie tylko na tym, aby podopieczni zostali wzorowo przygotowani do egzaminu ósmoklasisty. Osoby w tak młodym wieku nie znają jeszcze wagi i ciężaru decyzji związanych z ich dalszą edukacją. Od tego należałoby zacząć realizację pomocy uczniom. Mianowicie chodzi tutaj o uzmysłowienie młodym ludziom istoty ścieżki edukacyjnej, a w dalszej przyszłości – zawodowej. Warto dokładnie zobrazować uczniom konkretne przykłady dróg edukacyjno-zawodowych i tego, jakie zyski i straty wiążą się z danymi decyzjami. Młodzieży bardzo często mówi się, że muszą się uczyć bo to jest ich obowiązek, lecz nie zawsze obrazowo

Uzyskaj pomoc – poprawprac.pl

przedstawia się im, co dzieje się w przypadku, kiedy oświatowa droga zostanie obrana przypadkowo.

Podczas zajęć z wychowawcą w ciekawy sposób można prowadzić z uczniami warsztaty, na których sytuacyjne sceny uzmysłowią uczniom konieczność poznania siebie samego przed podjęciem tak ważnych decyzji. Przykładowo, uczeń, który przez osiem lat edukacji na poziomie szkoły podstawowej miał trudności z matematyką, lecz przejawiał wyraźnie znaczną wiedzę z biologii lub chemii, powinien poznać swoje przyszłościowe możliwości w szkole średniej o profilu „biol-chem”, a nie z góry zakładać, że z powodu „kulejącej” matematyki jego jedyną drogą jest szkoła zawodowa. W licznych klasach nie jest łatwe dotarcie do każdego ucznia pod koniec roku szkolnego, toteż zajęcia w omawianym tonie mogłyby odbywać się przez 10 miesięcy.

Młodzież kończąca szkołę podstawową decyzję o kierunku dalszej edukacji podejmuje nierzadko pod wpływem chwilowych emocji, jak wybór przyjaciółki/przyjaciela, z uwagi na to, że większość rówieśników wybrała daną szkołę średnią, bądź „na chybił trafił”, czyli bez głębszej refleksji.

Dość często powodem takiego stanu rzeczy jest niewiedza na temat własnych słabych i mocnych stron, predyspozycji zawodowych, a nawet umiejętności czy zamiłowania do czegoś. Rozpoczęcie edukacji na etapie szkoły średniej w szkole i na kierunku odpowiednio dobranym do danej osoby to niebywale ważna kwestia w zakresie późniejszego podjęcia zawodu. Dlatego też szkoła powinna podjąć bardziej czynne działania pomocowe w odniesieniu do młodych ludzi. Jednorazowe spotkanie z przedstawicielem szkoły średniej lub doradcą zawodowym pod koniec klasy ósmej może nie być wystarczające do podjęcia słusznej i trafionej decyzji.

Od początku klasy ósmej uczniowie powinny przynajmniej raz w tygodniu mieć możliwość pracy z kompetentną osobą w zakresie poznania siebie samego (mocne/słabe strony, zainteresowania, predyspozycje). Takie spotkania mogą mieć formę warsztatów, czy też praktycznych zadań. Cykl regularnych spotkań powinien umożliwić każdemu uczniowi poznanie siebie samego, swoich oczekiwań względem przyszłości i możliwości, jakie niosą za sobą konkretne zawody. Tego typu pracę z młodymi ludźmi może podejmować przygotowany odpowiednio pracownik szkoły, np. pedagog lub nauczyciel przedmiotu Wiedza o społeczeństwie.

Uzyskaj pomoc – poprawaprac.pl

W młodych osobach warto, a wręcz należy, wzmacniać poczucie własnej wartości i posiadanej, niekiedy mocno ukrytej lub zakamuflowanej siły. Nierzadko tak młode osoby nie mają pełnego poglądu na siebie samych, nie wiedzą jak odkrywać swój potencjał. Skupione są na klasówkach, pracach klasowych i w natłoku przedmiotów nie odnajdują tych, które mogłyby w przyszłości stać się ich „konikiem”. Bardzo popularnym zjawiskiem jest naciskanie na uczniów, iż najważniejsze jest zdobycie odpowiednio wysokiej liczby punktów na egzaminie końcowym. Tym samym zamazaniu ulec mogą ukryte pasje, związane z niektórymi przedmiotami szkolnymi.

Zakończenie

Brak konkretnego wzorca osobowego nie stanowi podstawy do wykluczenia posiadania przez młodych ludzi wyobrażenia o własnej przyszłości, wykształceniu, dziedzinie zawodowej aktywności czy zawodzie. Im bliżej młody człowiek jest podjęcia pracy, tym bardziej sprecyzowane są jego wyobrażenia o tych sprawach. Wybór dłuższej drogi kształcenia decyzje odnoszące się do profesji przesuwane są w czasie, natomiast podjęcie nauki w szkole zawodowej, nie mając planów na dalsze kształcenie wiąże się z koniecznością podjęcia takiej decyzji już przez osoby w wieku 14 lub 15 lat.

W toku przeprowadzonych badań ujawniono, iż uczniowie podczas wyboru szkoły średniej nie mają na względzie tradycji rodzinnych. Ich wybór podyktowany jest przede wszystkim osobistymi preferencjami, związanymi z zainteresowaniami własnymi. Aby podjąć tak ważną w swoim życiu decyzję, uczniowie wspomagali się poradami otrzymanymi od rodziny oraz doradcy zawodowego. Ponadto, ósmoklasiści chętnie uczestniczyli w dniach otwartych okolicznych szkół średnich, podczas których zapoznali się z takimi aspektami, jak: wygląd szkoły średniej, ogólna atmosfera w niej panująca, dostępne kierunki nauki, dodatkowe zajęcia możliwe do podjęcia itd. 80 ankietowanych uczniów szkoły w Jarocinie wskazało, iż ich poziom oświatowych aspiracji jest nieco niższy, aniżeli tych uczniów, którzy kończą szkołę średnią. Może to mieć związek z faktem, iż młodzi ludzie kończący szkołę podstawową jeszcze nie odczuwają tak dużej presji związanej z wejściem w dorosłe życie i wzięciem za siebie odpowiedzialności, jak ich koledzy kończący szkołę średnią.

Kończąc szkołę średnią wielu młodych ludzi stoi przed dylematem kontynuacji nauki na studiach wyższych, podjęcia pracy, połączenia pracy z edukacją lub wyjazdu za granicę, co wiąże się z narażeniem na pewną dozę stresu. Kończąc szkołę podstawową takiej presji uczniowie jeszcze nie odczuwają. W dalszym toku badań wykazano, iż dla młodych ludzi wybór kierunku edukacji w szkole średniej wiąże się głównie z chęcią podjęcia w późniejszym czasie pracy zawodowej, przynoszącej dochody na godnym poziomie. Jest to całkowicie naturalne podejście i świadczyć może także o wysokim stopniu znajomości aktualnej sytuacji gospodarczo-finansowej w Polsce. Po dwuletnim okresie pandemii Covid-19, inwazji Rosji na Ukrainę i wiążącymi się z tym faktem konsekwencjami gospodarczymi dla całego świata, perspektywy życiowe ludzi niebawem

Uzyskaj pomoc – poprawaprac.pl

wchodzących na rynek pracy nie są zbyt optymistyczne. Jednak mimo to, większa część badanej młodzieży po zakończeniu edukacji na poziomie szkoły średniej poważnie rozważa podjęcie studiów wyższych. W wielu środowiskach mówi się już, iż za parę lat posiadanie tytułu magistra z danej dziedziny będzie tak samo wymagane, jak jeszcze niedawno temu zdana matura.

Badania przeprowadzone w niniejszej pracy nie wyczerpały tematyki związanej z aspiracjami edukacyjnymi młodzieży kończącej szkołę podstawową. W dalszej pracy naukowej warto byłoby podjąć szersze rozważania na ten temat, zestawiając dane z czasu bieżącego z danymi pochodzącymi sprzed pandemii i globalnego kryzysu gospodarczego. Obecnie zaprezentowane dane są jedynie hipotetyczne, gdyż uczniowie odpowiadali na pytania nadal będąc ósmoklasistami. Nie jest wiadome, czy ich wybory zostaną rzeczywiście wdrożone w życie, tym samym plany edukacyjno-zawodowe zrealizowane.